

VOORWOORD

Dit rapport bevat de uitkomsten van het door ZonMw gefinancierde onderzoek 'Laat je nu horen: een onderzoek naar grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren'. Het onderzoek is uitgevoerd door de Universiteit Utrecht en de Rutgers Nisso Groep. Het doel van het onderzoek was het vergoten van inzicht in de diversiteit aan grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen van jongeren, de risico- en beschermingsfactoren voor deze ervaringen en gedragingen en de potentiële consequenties ervan.

Voor een onderzoek naar seks onder jongeren hadden we in de eerste plaats jongeren nodig; jongeren die bereid waren tijd te maken, hun eerlijke antwoorden te geven, en hun persoonlijke ervaringen te delen. We vonden 4585 jongeren van deze jongeren en willen hen hartelijk danken voor hun deelname aan het onderzoek. Ook de vijf jongeren die deelnamen aan onze pilot groep, en waarmee we meerdere keren hebben overlegd over de vragenlijsten en het onderzoek, willen we hartelijk danken voor hun tijd en hun belangrijke bijdrage.

Om 4585 jongeren te bereiken hebben wij onder andere samengewerkt met verschillende jongerenmedia. Vaak wordt jongerenmedia in de discussie rondom jongeren en seksualiteit de zwarte piet toegeschoven. Met hun medewerking aan dit onderzoek lieten zij hun maatschappelijke betrokkenheid meer dan zien. De volgende (jongeren)media en organisaties werkten geheel belangeloos met ons samen: CosmoGirl!, Expreszo, Femfusion, FunX, Gayboy Support, Girlz!, Hindoe Studenten Forum Nederland, Jong&Out (van COC Nederland), Menara, PartyPeeps2000, PartyFlock, Pauze Magazine, Present Promotions, Radio 538, Stichting Pann, Studentennet, Sugababes/Superdudes, TMF en ZijaanZij. Ook plaatste een aantal ROC's een oproep op hun intranet: Albeda College, Da Vinci College, Friesland College, Graafschap College, Koning Willem 1 College, ROC Landstede, Leeuwenborgh Opleidingen, Rijn IJssel College, Arcus College, ROC De Leijgraaf, ROC Eindhoven, ROC Flevoland, ROC Leiden, ROC Mondriaan, ROC Nijmegen, ROC Nova College, ROC Amsterdam, ROC Westerschelde, ROC Zeeland en ROC Zadkine. Zonder de inspanningen van deze organisaties, media en scholen zouden wij onze doelgroep nooit hebben bereikt. Wij zijn hen dan ook bijzonder dankbaar.

Tot slot waren er in adviserende rol een aantal mensen bij het onderzoek betrokken. Zonder hun suggesties en adviezen was deze studie niet geworden wat het nu is. Wij willen graag de leden van onze begeleidingscommissie hartelijk danken voor hun tijd en inzichten: Iva Bicanic (UMC Utrecht), Luc Brants (Movisie), Hanneke de Graaf (Rutgers Nisso Groep), Ninette van Hasselt (Trimbos Instituut), Mirre Hubers (ZonMw), Erik Jan de Wilde (Nederlands Jeugdinstituut) en Mireille Wolfers (GGD Rotterdam).

Utrecht, december 2009

Lisette Kuyper
John de Wit
Philippe Adam
Liesbeth Woertman
Willy van Berlo

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	3
Prevalentie van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen	4
Risiko- en beschermingsfactoren	5
Huidige studie	7
METHODE	9
Procedure en onderzoeksopzet	9
Steekproef	10
Meetinstrumenten	11
Statistische analyses	16
PREVALENTIE EN RISICOGROEPEN	19
Prevalentie van seksueel grensoverschrijdende ervaringen en gedragingen	19
Risicogroepen voor grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen	21
RISICO- EN BESCHERMINGSFACTOREN VOOR HET MEEMAKEN EN VERTONEN VAN GRENDOVERSCHRUIJDEND SEKSUEEL GEDRAG	23
Risiko- en beschermingsfactoren voor het meemaken van grensoverschrijdende seksuele ervaringen	23
Verbale manipulatie tot seks	23
Situatiegebonden misbruik	24
Seksuele dwang	25
Directe seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact	25
Mediagerelateerde seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact	26
Risiko- en beschermingsfactoren voor het vertonen van grensoverschrijdende seksuele gedragingen	27
Verbale manipulatie tot seks	27
Situatiegebonden misbruik	28
Seksuele dwang	29
Directe seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact	30
Mediagerelateerde seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact	31
SCENARIO'S VAN GRENDOVERSCHRUIJDENDE SEKSUELE ERVARINGEN EN GEDRAGINGEN	32
Constructie van de scenario's	32
Consequenties van en hulpbehoeften na het meemaken van de scenario's	34
Evaluatie van de scenario's	36
CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	39
Beantwoording van de onderzoeksvragen	39
Een slag om de arm: beperkingen van het onderzoek	44
Aanbevelingen voor onderzoek	45
Aanbevelingen voor preventie en interventie	46
Ter afsluiting	47
SAMENVATTING	49
REFERENTIES	51
BIJLAGE 1: RISICO- EN BESCHERMINGSFACTOREN VOOR HET MEEMAKEN VAN GRENDOVERSCHRUIJDENDE SEKSUELE ERVARINGEN	56
BIJLAGE 2: RISICO- EN BESCHERMINGSFACTOREN VOOR HET VERTONEN VAN GRENDOVERSCHRUIJDENDE SEKSUELE GEDRAGINGEN	57
BIJLAGE 3: REACTIES VAN JONGEREN OP HET INVULLEN VAN DE VRAGENLIJSTEN	58

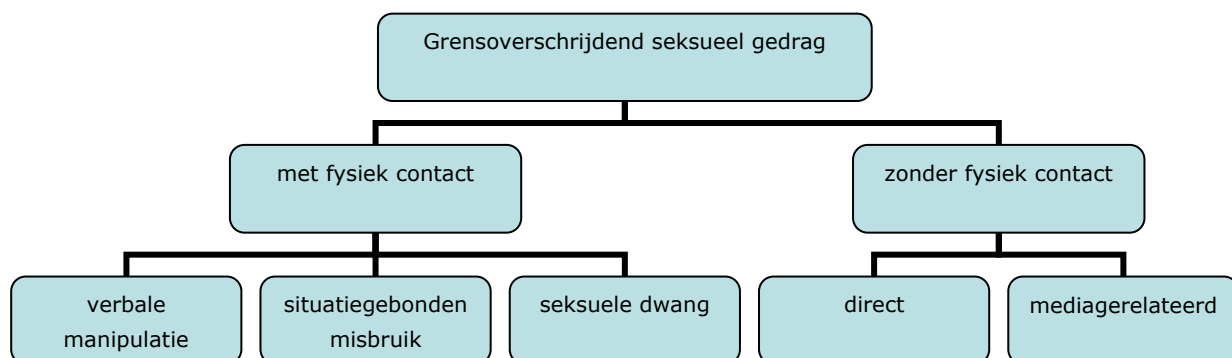
INLEIDING

'Uiteindelijk lagen we dus samen in haar bed en begon zij plots m'n arm te strelen... zoiets had ik al verwacht en ik maakte een opmerking in de richting 'Is het normaal in Amsterdam om zoiets te doen bij een jongen die je nog maar zo lang kent?'. Ze zei dat het inderdaad normaal was (ligt er natuurlijk aan wie je het vraagt) en ging niet kort daarna verder met m'n buik te strelen. Vervolgens besloot ik zelf dus niets te doen en al gauw begreep zij ook de 'subtiele' hints dat ik daar geen behoefte aan had.'
(Man, 20 jaar)

'Ik had een nog al opdringerig vriendje wat seks betreft. En ik was nog maar 14. Maar we lagen een beetje in bed te zoenen en hij probeerde maar me broek uit te trekken maar ik wilde dat niet. en ik was ook nog es ongesteld. Toen die naar de wc ging en terug kwam deed die een beetje vreemd en zei van 'ja je houd niet van me hè'. dus ik van 'dat slaat nergens op'. hij van 'nou, waarom wil je dan geen seks'. en toen had ik het uiteindelijk maar gedaan met hem terwijl ik er eigenlijk niet klaar voor was, en ik had ook nog is me tampon in, wist ik veel dat je die er uit moest halen. en na 5 minuten vond ik het wel weer genoeg en had ik onwijze pijn.'
(Vrouw, 19 jaar)

'Na een eindje gewandeld te hebben begon hij mij aan te raken. Ik schrok hiervan en zei dat hij dat niet moest doen. Hij werd boos en sloeg mij. Ik werd bang en durfde niks meer te zeggen. We liepen verder en hij deed alsof er niks was gebeurd. Toen begon hij mij te zoenen en op andere plekken aan te raken. Ik verstijfde van angst en durfde niks meer te zeggen omdat ik bang was dat hij weer ging slaan. Hij ging steeds verder waarna hij mij uiteindelijk op de grond gooide en mij dwong handelingen bij hem te verrichten. Hij schold mij uit en zei dat ik er met niemand over mocht praten. Vervolgens drong hij bij mij naar binnen waarna hij mij alleen achterliet.'
(Vrouw, 22 jaar)

Bij grensoverschrijdende seks wordt iemand die geen seks wil overgehaald, beïnvloed, gemanipuleerd, gechanteerd of gedwongen om toch seks te hebben (Crown & Roberts, 2007; Farris, Treat, Viken & McFall, 2008; Krahé, Waizenhöfer & Möller, 2003; LaCasse & Mendelson, 2007). De bovenstaande ervaringen van enkele jongeren geven een beeld van de diversiteit aan grensoverschrijdende seksuele ervaringen. Grensoverschrijdende seksuele ervaringen, en de bijbehorende gedragingen van een of meer andere betrokkenen, variëren van het maken van ongewenste seksuele opmerkingen tot gedwongen penetratie door wie, op welke manier en in welke situatie dan ook. In deze studie wordt in de diversiteit aan ervaringen en gedragingen een aantal subvormen onderscheiden (zie figuur 1). Allereerst worden vormen van grensoverschrijdende seks *met fysiek contact* en vormen *zonder fysiek contact* onderscheiden. Onder grensoverschrijdende seks met fysiek contact vallen alle gebeurtenissen die met aanraken, zoenen, aftrekken, vingeren, uitkleden, vaginale, anale of orale seks of andere fysieke seksuele handelingen gepaard gaan. Deze fysieke gebeurtenissen kunnen verder onderverdeeld worden in drie tactieken die zijn gebruikt om over een grens gehaald te worden of om iemand over een grens te halen: *verbale manipulatie* (overhalen, zeuren, roddelen of boos worden), *situatiegebonden misbruik* (seks met een dronken partner die dat anders niet zou doen) en *seksuele dwang* (bedreigingen, geweld, drogeren of met een groepje werken). Onder grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen zonder fysiek contact vallen gebeurtenissen waarbij een van de betrokkenen niet wil of aangeeft dat het moet stoppen, maar geen sprake is van daadwerkelijk fysiek contact. Het gaat bijvoorbeeld om seksuele opmerkingen, seksueel getinte opnames maken of tonen (bijvoorbeeld foto's of opnames via de webcam) of masturberen in iemands bijzijn, waarbij één van de betrokkenen niet wil of aangeeft dat het moet stoppen. Ook in grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen zonder fysiek contact zijn subvormen te onderscheiden: *directe* ervaringen en gedragingen waarbij beide betrokkenen lijfelijk aanwezig zijn (bijvoorbeeld seksueel getinte opmerkingen maken, of in iemands aanwezigheid masturberen) en *mediagerelateerde* ervaringen en gedragingen, bijvoorbeeld seksueel getinte telefoontjes plegen of voor de webcam masturberen.

Figuur 1. Indeling grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen

Prevalentie van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen

Een eenduidig prevalentiecijfer voor grensoverschrijdende seksuele ervaringen valt niet te geven. Spitzberg (1999) constateerde in een internationale samenvatting van 120 studies dat ongeveer 13% van de vrouwen en 3% van de mannen ooit werd verkracht en dat 18% van de vrouwen en 6% van de mannen ooit een poging tot verkrachting had meegemaakt. Verkrachtingen en pogingen tot verkrachting zijn echter slechts een deel van het verhaal en deze prevalentiecijfers laten bijvoorbeeld ervaringen zonder fysiek contact buiten beschouwing. Ook is het onderling vergelijken van verschillende studies vaak niet mogelijk door verschillen in onderzoeksopzet, meetinstrumenten en onderzoekspopulatie.

In Nederland zijn gegevens uit een aantal grootschalige zelfrapportage studies voorhanden die inzicht geven in de prevalentie van verschillende vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren. Het meest brede overzicht biedt het onderzoek "Seks onder je 25ste" (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005), waarin jongeren uitgebreid werden ondervraagd over hun ervaringen met grensoverschrijdende seks met fysiek contact. Hieruit kwam naar voren dat 4.2% van de mannen en 17.8% van de vrouwen¹ aangaf dat zij of hij ooit werd gedwongen tot seks. Bij de eerste keer geslachtsgemeenschap zei 0.2% van de mannen te zijn gedwongen en 4.0% te zijn overgehaald. Voor vrouwen lagen deze percentages hoger, op respectievelijk 1.8 en 11.9%. Verder zei 0.7% van de mannen en 0.8% van de vrouwen dat ze in de relatie met hun laatste partner meestal tot seks werden gedwongen. Bijna 11% van de vrouwen (10.9%) en 3.8% van de mannen werd hier volgens eigen zeggen meestal toe overgehaald. De Graaf et al. (2005) keken niet alleen naar welke ervaringen jongeren meemaakten, maar ook naar welke grensoverschrijdende seksuele gedragingen jongeren zelf vertoonden. Geen van de mannen of vrouwen gaf aan dat zij bij hun eerste keer geslachtsgemeenschap de ander ertoe hadden gedwongen, maar wel haalde 3.1% van de mannen en 0.7% van de vrouwen hun partner volgens eigen zeggen over. Over hun hele leven bekeken rapporteerde 4.3% van de mannen en 1.3% van de vrouwen zelf wel eens iemand te hebben gedwongen tot seks. Tot slot zei 7.2% van de mannen en 1.9% van de vrouwen dat ze hun laatste partner meestal overhaalden tot seks, en bijna 1% van de mannen (0.9%) en 0.4% van de vrouwen gaf aan zijn of haar laatste partner meestal hiertoe te hebben gedwongen.

¹ In dit rapport wordt gesproken over vrouwen en mannen. Aangezien dit onderzoek is uitgevoerd onder jonge vrouwen en mannen kan ook 'meisjes en jongens' worden gelezen. Omdat de term 'meisjes' een verkleinwoord is, werd het gebruik daarvan niet gepast geacht voor de wat 'oudere jonge vrouwen' in het onderzoek en is ervoor gekozen om consequent over vrouwen en mannen te spreken.

Naast dit representatieve jongerenonderzoek van De Graaf et al. (2005) is in Nederland ook een aantal onderzoeken uitgevoerd naar grensoverschrijdend seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren in specifieke contexten. Timmerman (2005) deed onderzoek naar grensoverschrijdende seksuele ervaringen op scholen en vond dat in totaal 18% van de 14- en 15-jarigen aangaven dat zij dit in het afgelopen jaar op school hadden meegemaakt. In 53% van de gevallen ging het om grensoverschrijdende ervaringen zonder fysiek contact (bijvoorbeeld roddels verspreiden, seksueel getinte opmerkingen maken), maar bij één op de vijf ging het om fysieke ervaringen (bijvoorbeeld aanraken, vastpakken, betasten of zoenen). De Graaf en Vanwesenbeeck (2006) onderzochten ongewenste seksuele ervaringen op internet (zonder fysiek contact), onder actief internettende jongeren. Twaalf procent van de mannen en 35% van de vrouwen gaf aan in het afgelopen jaar op internet iets vervelends te hebben meegemaakt op seksueel gebied.

Risico- en beschermingsfactoren

Voor een effectieve preventie van grensoverschrijdende seksuele ervaringen is het belangrijk om de verschillende risico- en beschermingsfactoren in kaart te brengen. Hiervoor zijn, naast enkele nationale studies (De Bruijn, Burrie & Van Wel, 2006; De Graaf et al., 2005), een groot aantal internationale studies voorhanden. Voor het huidige onderzoek werden met behulp van literatuuronderzoek de risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken of het vertonen van grensoverschrijdende seks op een rij gezet. De diverse risico- en beschermingsfactoren werden in kaart gebracht op basis van een sociaalecologische benadering (Banyard, Cross & Modecki, 2006; Foshee, Benefield, Ennett, Bauman & Suchindran, 2004; Foshee, Linder, MacDougall & Bangdiwala, 2001; Hall Smith, White & Moracco, 2009; Teten, Ball, Valle, Noonan & Rosenbluth, 2009; White, 2009; White, Kadlec & Sechrist, 2006; WHO, 2002; Zurbriggen, 2009), die veronderstelt dat het meemaken of vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag niet vanuit één of enkele individuele factoren kan worden verklaard, maar dat er altijd sprake is van een samenspel tussen diverse individuele en sociale invloeden. Onderzoek naar de vraag waarom sommige jongeren wel grensoverschrijdend seksueel gedrag meemaken of vertonen en andere niet, zal zich dan ook op de verschillende niveaus van invloeden moeten richten.

Sociaal-demografische kenmerken

Verschillende sociaal-demografische factoren blijken gerelateerd aan grensoverschrijdende seks. Uit studies naar de prevalentie van diverse vormen van grensoverschrijdende seks onder Nederlandse jongeren kwam, naast de hoge prevalentie, ook naar voren dat de kans op dergelijke ervaringen niet in alle sociaal-demografische groepen gelijk is; niet alle jongeren liepen een even groot risico. Vrouwen, lager opgeleide jongeren, niet-westerse jongeren en homoseksuele jongeren lopen een groter risico op ervaringen met grensoverschrijdende seks (De Bruijn et al., 2006; De Graaf et al., 2005; De Graaf & Vanwesenbeeck, 2006; Timmerman, 2005). Mannen zijn vaker degenen die grensoverschrijdend seksueel gedrag vertonen (De Graaf et al., 2005; Timmerman, 2005). Uit het onderzoek van De Graaf en collega's bleek dat mannen met een niet-westerse achtergrond hun laatste partner vaker tot seks dwongen.

Individuele factoren

De individuele factoren uit het sociaalecologische model zijn onderverdeeld in drie clusters: achtergrond en gedrag, seksuele attitudes en motieven, en seksuele en relationele vaardigheden. Een belangrijke achtergrond- en gedragsvariabele is iemands seksuele en relationele geschiedenis. Zo blijkt het hebben van meer seksuele ervaring en meerdere seksuele partners een risicofactor te zijn voor zowel het meemaken als het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag (Abbey & McAuslan, 2004; Buddie & Testa, 2005; Davis, Combs-Lane & Jackson, 2002; Krahe et al., 2003; Testa VanZile-Tamsen & Livingston, 2007; White, McMullin, Swartout, Sechrist & Gollehon, 2008; Young & Furman, 2008). Andere seksuele risicofactoren voor grensoverschrijdende seks zijn het hebben van oudere sekspartners (Gowen, Feldman, Diaz & Yisrael, 2004), het starten met seks op een jongere leeftijd (Krahe, 1998) en het hebben van losse partners (Flack et al., 2007; Testa & Dermen, 1999). Ook alcohol- en drugsgebruik beïnvloedt het meemaken of vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag. Deze invloed is tweeledig: jongeren die meer alcohol en drugs

gebruiken maken vaker grensoverschrijdend seksueel gedrag mee, maar vertonen zelf ook vaker grensoverschrijdend seksueel gedrag (Abbey & McAuslan, 2004; Abbey, Zawacki, Buck, Clinton & McAuslan, 2004; Benson, Gohm & Gross, 2007; Borowski, Hogan & Ireland, 1997; Emmers-Sommer & Allen, 1999; Foshee et al., 2001; George & Stoner, 2000; Moore et al., 2008; White et al., 2008).

Een van de meest bediscussieerde potentiële gedragsfactoren die mogelijk van invloed zijn op grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen is pornogebruik. Een recent artikel van Kingston, Malamuth, Fedoroff en Marshall (2009) geeft een overzicht van de onderzoeken op dit terrein. Deze auteurs concludeerden op basis van hun literatuuroverzicht dat pornogebruik inderdaad een risicofactor kan zijn voor het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag, maar voornamelijk voor mannen die ook al hoger scoorden op andere risicofactoren. Hoewel zij hun studie richtten op pornografie (primair bedoeld om mensen seksueel op te winden met vooral expliciete seksuele inhoud), geven Kingston en collega's ook aan dat zogenaamde 'ingebedde seksuele inhoud' (bijvoorbeeld een tv-serie of videoclip waarin soms naar seks wordt gerefereerd, of waarin seksuele activiteiten te zien zijn) grensoverschrijdend seksueel gedrag beïnvloedde. Net als de invloed van porno is de invloed van tv kijken afhankelijk van individuele factoren en de inhoud van het geconsumeerde. Deze bevindingen zijn in lijn met de conclusies die Ward (2003) trekt op basis van een overzichtsstudie naar de relatie tussen mediagebruik en seksualiteit: seksueel getinte tv-genres, zoals soaps en muziekvideo's, kunnen attitudes, verwachtingen en gedrag beïnvloeden, maar deze invloed is niet voor iedereen gelijk en varieert tussen sociaal-demografische groepen, naar mediagebruik en naar andere individuele kenmerken.

Een ander cluster van individuele factoren wordt gevormd door seksuele attitudes en motieven. Dit omvat bijvoorbeeld de mate waarin mensen verkrachtingsmythen onderschrijven (met andere woorden, vooroordelen en stereotiepe opvattingen ten opzichte van seksueel geweld hebben), vrouwonvriendelijke of seksistische denkbeelden hebben of een positieve attitude hebben ten opzichte van het uitoefenen van seksuele dwang (bijvoorbeeld het bagatelliseren van de ernst en impact ervan). Jongeren met dit soort opvattingen blijken vaker grensoverschrijdend seksueel gedrag te vertonen (Abbey & McAuslan, 2004; Bohner, Jarvis, Eyssel & Siebler, 2005; DeGue & DiLillo, 2005; Forbes, Adam-Curtis & White, 2004; Hines, 2007; Lacasse & Mendelson, 2007; Lonsway & Fitzgerald, 1994; Murnen, Wright & Kaluzny, 2002; Sears, Byers & Price, 2007; White, Donat & Humphrey, 1996). Ook is gevonden dat jongeren (vrouwen) met dit soort opvattingen vaker grensoverschrijdend seksueel gedrag meemaken (Foshee et al., 2004; Lacasse & Mendelson, 2007). Ook andere attitudes spelen een rol. Zo worden jongeren met een lagere eigenwaarde (een negatievere attitude ten opzichte van zichzelf) vaker het slachtoffer van seksuele dwang (Testa & Dermen, 1999). Naast attitudes hebben motieven voor seks invloed: jongeren die dominantie of hedonistische motieven voor seks hebben oefenen vaker seksuele dwang uit (White et al., 2008).

Het derde cluster van individuele factoren die een rol spelen bij grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen omvat iemands vaardigheden op seksueel en relationeel gebied. Een overkoepelend begrip hiervoor is seksuele interactiecompetentie (De Graaf et al., 2005; Vanwesenbeeck, Van Zessen, Ingham, Jaramazovic & Stevens, 1999). Hieronder wordt een complex van vaardigheden en strategieën verstaan die ervoor zorgen dat seksuele interacties voor beide partners prettig verlopen. Seksuele assertiviteit is een belangrijk onderdeel van seksuele interactiecompetentie. Jongeren die seksueel assertief genoeg zijn om ongewenste seks te weigeren, lopen minder kans op het meemaken van grensoverschrijdende seksuele ervaringen (Morokoff et al., 1997; Testa & Dermen, 1999; Testa et al., 2007). Ambigue communicatie over het wel of niet willen van seks is zowel een risicofactor voor het meemaken als het vertonen van seksuele dwang (Krahé, Scheinberger-Olwig & Kolpin, 2000; Krahé et al., 2003).

Sociale factoren

Het tweede niveau uit het sociaalecologische model betreft de sociale context. Hieronder valt de invloed van verschillende mensen in de directe omgeving van jongeren, zoals ouders, vrienden en leeftijdsgenoten. Een goede band tussen jongeren en hun ouders is een beschermende factor voor

zowel het meemaken als het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag (De Bruijn et al., 2006; De Graaf et al., 2005; Salter et al., 2003). Naast ouders of andere opvoeders zijn leeftijdsgenoten en vrienden van belang. Zo blijkt het ook conformeren aan vrienden en het ervaren van groepsdruk gerelateerd te zijn aan zowel het meemaken als vertonen van grensoverschrijdende seksuele gedragingen (De Bruijn et al., 2006; Krahe et al., 2003). Leeftijdsgenoten kennen die grensoverschrijdend seksueel gedrag hebben vertoond vergroot de kans dat iemand dit zelf ook doet (Arriaga & Foshee, 2004; DeKeseredy & Kelly, 1995; Gwartney-Gibbs, Stockard & Bohmer, 1987; Sears et al., 2007), net als dat het kennen van slachtoffers samenhangt met eigen slachtofferschap (Arriaga & Foshee, 2004; Foshee, 1996). Verder blijken rondhangen bij en lid zijn van bepaalde jongeren- of studentenclubs of jeugdbendes risicofactoren te zijn voor het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag (Borowsky et al., 1997; Murnen & Kohlman, 2007).

Huidige studie

De hierboven besproken onderzoeken laten zien dat grote aantallen Nederlandse jongeren te maken krijgen met grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. Ook zijn uit (voornamelijk internationaal) onderzoek een aantal risico- en beschermingsfactoren bekend. Helaas ontbreekt echter ook de nodige informatie en is de beschikbare kennis beperkt en fragmentarisch. Er is een aanzienlijke hoeveelheid informatie beschikbaar over de prevalentie, risicogroepen en contexten waarin seksuele grensoverschrijding kan plaatsvinden, evenals over een aantal risico- en beschermingsfactoren, maar tussen deze informatie bestaat nauwelijks samenhang. Het is bijvoorbeeld onduidelijk of risico- en beschermingsfactoren hetzelfde zijn voor verschillende vormen van grensoverschrijdende seks (bijvoorbeeld overhalen, dronken voeren of geweld gebruiken). Verder blijft de samenhang tussen de verschillende aspecten van de grensoverschrijdende ervaring (wie, wat, waar, hoe) over het algemeen onderbelicht. Hierdoor is er weinig inzicht in wat nu veelvoorkomende, daadwerkelijk beleefde 'scenario's' (ervaringen beschreven aan de hand van wie, wat, hoe, waar) van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen zijn onder seksueel actieve jongeren. Ook is er slechts beperkt inzicht in de evaluatie van de diversiteit aan seksuele ervaringen door jongeren zelf. Er wordt vaak gesproken over ongewenste of grensoverschrijdende seks onder jongeren, maar er wordt zelden nagegaan in hoeverre jongeren bepaalde vormen van als ongewenst of grensoverschrijdend bestempelde seks zelf als zodanig ervaren. Het is niet ook bekend van welke specifieke scenario's van grensoverschrijdende seksuele ervaringen jongeren meer of minder negatieve consequenties ondervinden en in welke mate zij na welke ervaringen behoefte hebben aan professionele hulp.

Het uitgangspunt van het huidige onderzoek is dat het voor een goed inzicht in de aard, diversiteit en consequenties van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen van jongeren van belang is om samenhang aan te brengen tussen de verschillende aspecten van een mogelijk ongewenste seksuele ervaring in de vorm van scenario's, die het wie, wat en hoe van de ervaring specificeren, en na te gaan wat de risico- en beschermingsfactoren voor verschillende vormen van grensoverschrijdende seks zijn. Mogelijk grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen worden in dit onderzoek breed benaderd en weerspiegelen uiteindelijk de evaluatie van jongeren zelf. De centrale assumptie is dat grensoverschrijdende seks een scala aan seksuele handelingen in verschillende contexten kan omvatten, uitgeoefend door diverse mogelijke anderen, die daarvoor verschillende overreding- of dwangtechnieken kunnen gebruiken. Het doel van het onderzoek is het verkrijgen van een meer holistisch beeld van de diverse grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen die jongeren zelf rapporteren en de risico- en beschermingsfactoren hiervoor. Daartoe zijn twee deelstudies uitgevoerd met behulp van zelfrapportage vragenlijsten. Deelstudie één is een kwantitatief onderzoek naar mogelijke risico- en beschermingsfactoren van de diverse grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. Deelstudie twee omvat een gecombineerde analyse van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens, waarmee wordt gekomen tot een typologie van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. In de vorm van herkenbare en betekenisvolle scenario's worden handelingen, actoren en context samenhangend beschreven. Ook wordt onderzocht in welke mate deze veelvoorkomende scenario's door jongeren als ongewenst worden beschouwd, welke gevolgen zij hiervan ondervinden en of het meemaken van de scenario's resulteert in een behoefte aan professionele hulp. Beide deelstudies kijken zowel naar het meemaken

als het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag, onder mannen en vrouwen, hetero- en homoseksuele jongeren, en jongeren met diverse culturele en religieuze achtergronden en opleidingsniveaus.

Samenvattend worden in dit onderzoek de volgende vragen beantwoord:

1. Welke vormen van grensoverschrijdende seksuele gedragingen maken jongeren mee en welke grensoverschrijdende seksuele gedragingen vertonen zij zelf?
2. Welke risicogroepen zijn er te onderscheiden voor diverse vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen?
3. Welke risico- en beschermingsfactoren zijn er voor diverse vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen?
4. Wat zijn de meest voorkomende scenario's van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren?
5. Hoe beoordelen jongeren de scenario's in termen van (on)gewenstheid, welke negatieve consequenties ondervinden jongeren van de verschillende scenario's van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en in welke mate hangen ongewenste seksuele ervaringen samen met een behoefte aan professionele hulp?

METHODE

Procedure en onderzoekopzet

Dit online onderzoek is uitgevoerd via de website www.laatjenuhoren.nl. Naast toegang tot het onderzoek bevatte de site ook achtergrondinformatie over het onderzoek (bijvoorbeeld het privacybeleid en de verloting van de prijzen, zie onder). Ook konden jongeren er een lijst met verschillende hulpverleners vinden. Tevens zijn op de site de tussentijdse- en eindresultaten van het onderzoek gepubliceerd en konden de deelnemers of andere geïnteresseerden via de website contact opnemen met het onderzoeksteam. Het onderzoek is uitgevoerd met behulp van het programma Netquestionnaires. Alle gegevens werden opgeslagen op een beveiligde server en waren alleen toegankelijk voor de onderzoekers. Het onderzoeksprotocol is beoordeeld door de Adviescommissie Wet Mensgebonden Onderzoek (WMO) van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht en niet toetsingsplichtig bevonden in de zin van de WMO. Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de gedragsregels van de beroepsorganisaties van psychologen en psychologisch onderzoekers.

De werving voor het onderzoek is verlopen via jongerenmedia² en verschillende ROC's³, die een uitnodiging voor deelname aan het onderzoek verspreidden onder hun doelgroep. De wervingsoproep bevatte een link naar de onderzoekswebsite en spoorde jongeren aan om mee te doen aan een onderzoek naar seksualiteit (de leuke én de minder leuke kanten). Er is niet expliciet verwezen naar grensoverschrijdende seks om vertekening van de resultaten zoveel mogelijk te voorkomen.

De gegevens voor dit onderzoek zijn verkregen door middel van zelfrapportage. Om praktische redenen is de dataverzameling verdeeld over drie digitale vragenlijsten. Vragenlijst 1 bevatte een uitgebreide inventarisatie van achtergrondkenmerken en mogelijke risico- en beschermingsfactoren voor grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen, zoals seksuele gedrag, seksuele attitudes en motieven, en seksuele en relationele vaardigheden. De specifieke factoren zijn bepaald op basis van een uitgebreide verkenning van de (internationale) literatuur en in overleg met de experts in de begeleidingscommissie. Vragenlijst 2 had betrekking op de grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen van de deelnemers. Op basis van de verkregen gegevens zijn vervolgens veelvoorkomende scenario's voor grensoverschrijdende seks geconstrueerd, die in vragenlijst 3 aan de jongeren zijn voorgelegd. Voor het meten van de concepten in elk van de vragenlijsten is, waar relevant en mogelijk, gebruik gemaakt van bestaande, gevalideerde, instrumenten uit de (internationale) literatuur. Alle vragenlijsten zijn getest door en besproken met een pilotgroep die bestond uit vijf jongeren met diverse achtergronden.

De eerste vragenlijst konden de deelnemers geheel anoniem via de website invullen. Alle jongeren die vragenlijst 1 hadden ingevuld is gevraagd of zij ook de tweede en derde vragenlijst wilden beantwoorden. Jongeren die verder wilden gaan met het onderzoek is om een e-mailadres gevraagd, zodat zij na een maand een link naar de tweede vragenlijst toegestuurd konden krijgen en na een half jaar de link naar de derde vragenlijst konden ontvangen. De e-mailadressen zijn gecodeerd zodat

² De volgende jongerenmedia zetten een link op hun website: Girlz!, FunX, Radio 538, Sugababes/Superdudes, CosmoGirl!, ZijaanZij, Femfusion, Gayboy Support, Hindoe Studenten Forum Nederland, Menara, Marokko Media, Expreszo en PartyPeeps2000. De volgende jongerenmedia/instellingen namen de wervingsoproep op in hun digitale nieuwsbrief: Radio 538, CosmoGirl!, Stichting Pann, Jong&Out (van COC Nederland), Present Promotions, Studentennet, FunX en PartyFlock. Pauze Magazine plaatste een oproep in de gedrukte versie van het blad en TMF besteedde aandacht aan het onderzoek in het tv-programma 'Kijk dit nou!'. Het jongerenproject 'Let me know' verspreidde een oproep onder haar deelnemers en er stond een oproep op het jongerendeel van de website seksualiteit.nl.

³ De volgende ROC's plaatsten een oproep op hun intranet: Albada College, Da Vinci College, Friesland College, Graafschap College, Koning Willem 1 College, ROC Landstede, Leeuwenborgh Opleidingen, Rijn IJssel College, Arcus College, ROC De Leijgraaf, ROC Eindhoven, ROC Flevoland, ROC Leiden, ROC Mondriaan, ROC Nijmegen, ROC Nova College, ROC Amsterdam, ROC Westerschelde, ROC Zeeland en ROC Zadkine.

deze informatie los van de antwoorden op de onderzoeksvragen kon worden bewaard. Jongeren dienden ook een e-mailadres op te geven als ze kans wilden maken op een van de prijzen die verloot werden onder deelnemers. Deze e-mailadressen zijn eveneens los van de onderzoeksgegevens opgeslagen. Het invullen van de eerste vragenlijst duurde zo'n twintig minuten en als dank voor hun tijd en moeite konden de deelnemers meeloten voor een iPod Nano of een minilaptop. Het invullen van de tweede vragenlijst duurde gemiddeld tien minuten en als dank voor het invullen lootten deelnemers mee voor een iPod Touch of één van 5 bol.com cadeaubonnen ter waarde van 100 euro. Het invullen van de derde vragenlijst duurde ongeveer tien minuten en onder de respondenten van de derde vragenlijst zijn 5 iPod Nano's verloot.

Steekproef

In het onderzoek werd niet gestreefd naar het samenstellen van een representatieve steekproef, maar naar het samenstellen van een steekproef van seksueel actieve jongeren waarin subgroepen jongeren (vrouwen en mannen, lager en hoger opgeleide jongeren, westerse en niet-westerse jongeren, homo-, bi- en heteroseksuele jongeren) in voldoende mate vertegenwoordigd zijn om betrouwbare uitspraken over verschillen tussen deze groepen te kunnen doen.

In totaal vulden 4689 seksueel actieve jongeren de eerste vragenlijst volledig in. Iets meer dan 2% ($n = 104$) viel qua leeftijd buiten de doelgroep of vulde de lijst duidelijk niet serieus in. De eerste steekproef bestond zodoende uit 4585 seksueel actieve jongeren van 15 tot en met 25 jaar. Hiervan gaf 32.1% aan dat zij verder niet aan het onderzoek wilden meedoen ($n = 1474$) en 3.8% van de jongeren zei wel mee te willen doen, maar gaf vervolgens geen e-mailadres op ($n = 175$), zodat zij niet benaderd konden worden. Ook gaf 1.6% ($n = 72$) een ongeldig e-mail adres op. In totaal kwamen 2936 jongeren in aanmerking voor deelname aan het verdere onderzoek en hiervan is 56.8% begonnen met het invullen van de tweede vragenlijst ($n = 1627$). Van hen maakte 82.1% deze vragenlijst ook af ($n = 1375$). Aan de derde vragenlijst begon 41.9% van de jongeren ($n = 1199$); 74.0% van hen maakte de derde vragenlijst af ($n = 887$). De sociaal-demografische kenmerken van de jongeren die de verschillende vragenlijsten serieus en volledig invulden en binnen de doelgroep vielen zijn vermeld in Tabel 1.

De kenmerken van respondenten die ook vragenlijst 2 en/of vragenlijst 3 invulden verschilden in een aantal opzichten van de deelnemers die alleen vragenlijst 1 invulden. Respondenten die doorgingen met het onderzoek en ook de vervolgvragenlijsten invulden waren vaker vrouw, hoger opgeleid, van westerse afkomst, christelijk en minder vaak heteroseksueel. Jongeren van Turkse of Marokkaanse afkomst en islamitische jongeren haakten eerder af. De absolute verschillen tussen kenmerken van de deelnemers waren doorgaans echter beperkt. De grootste verschillen deden zich voor op het gebied van opleiding, Turkse of Marokkaanse afkomst of islamitische religie. Het aantal lager opgeleiden in de steekproef daalde ongeveer met 15%. Van de oorspronkelijke 7.0% Turkse of Marokkaanse jongeren bleef slechts 2.1% deelnemen en het percentage islamitische jongeren daalde in de loop van het onderzoek van 7.4% naar 2.7%.

In aanvulling op de vergelijking naar sociaal-demografische kenmerken is ook gekeken naar verschillen en overeenkomsten tussen de deelnemers die al dan niet ook vragenlijst 2 en/of 3 invulden op een selectie van individuele en sociale variabelen. De deelnemers aan de drie vragenlijsten verschilden niet in partnerstatus, hoeveelheid sekspartners, sociale integratie, band met hun ouders, media- en pornogebruik of seksuele eigenwaarde. Er waren wel significante verschillen in de attitude ten opzichte van seksuele dwang, seksuele assertiviteit en alcoholgebruik. De jongeren die ook vragenlijst 2 en/of 3 invulden hadden een minder positieve attitude ten opzichte van seksuele dwang, waren assertiever op seksueel gebied (zowel qua initiëren van gewenste seks als het weigeren van ongewenste seks) en consumeerden minder alcohol.

Tabel 1. Sociaal-demografische kenmerken van deelnemers (in procenten en gemiddelden)

		Vragenlijst 1 (n = 4585)	Vragenlijst 2 (n = 1375)	Vragenlijst 3 (n = 887)
Geslacht	man	30.4	25.9***	26.0***
	vrouw	69.6	74.1***	74.0***
Opleiding	lager opgeleid	62.7	55.2***	48.6***
	hoger opgeleid	37.3	44.8***	51.4***
Etniciteit	autochtoon/westers	82.3	87.5***	88.6***
	Turks/Marokkaans	7.0	2.9***	2.1***
	Surinaams/Antilliaans	4.0	3.4 ns	3.9 ns
	overig niet-westers	6.1	6.7 ns	5.3 ns
Religie	geen	52.5	51.0 ns	51.7***
	christendom	40.0	43.0***	44.2***
	islam	7.4	3.2***	2.7 ns
	overige religies	1.6	1.3 ns	1.4 ns
Seksuele oriëntatie	bi- of homoseksueel	9.2	12.8***	15.3***
	heteroseksueel	90.8	87.2***	84.7***
Leeftijd (gemiddelde)		18.51	18.59 ns	18.70***
Stedelijkheid woonplaats (gemiddelde)		2.79	2.79 ns	2.73 ns

Noot. Getoetst is of de kenmerken van de deelnemers aan vragenlijst 2 en aan vragenlijst 3 verschillen van de kenmerken van de deelnemers aan vragenlijst 1

*** $p < .001$; ** $p < .01$; * $p < .05$; ns = niet significant

Meetinstrumenten

Achtergrondkenmerken en risico- en beschermingsfactoren (Vragenlijst 1)

Sociaal-demografische kenmerken

Deelnemers is allereerst gevraagd naar hun geslacht (0 = man; 1 = vrouw) en leeftijd (in hele jaren). *Opleiding* is gemeten met behulp van drie items. Respondenten is allereerst gevraagd of zij nog bezig waren met een opleiding. Aan respondenten die nog bezig waren met een opleiding is gevraagd welke opleiding zij volgden. De respondenten die geen opleiding of studie volgden is gevraagd wat hun hoogste afgeronde opleiding was. Het opleidingsniveau van jongeren is vervolgens in twee categorieën ingedeeld (0 = lager opgeleid; 1 = hoger opgeleid). Hoger opgeleide jongeren zijn jongeren die nog bezig waren met een opleiding van minstens HAVO-niveau of jongeren geen opleiding meer volgen en minstens HBO of universiteit hadden afgemaakt. Lageropgeleide jongeren zijn jongeren die hun opleiding hadden afgerond en geen HBO of universitaire opleiding hebben gevolgd, of na hun middelbare school geen vervolgopleiding hebben gedaan. Jongeren die HAVO of VWO hebben afgemaakt, maar daarna geen opleiding meer hebben gevolgd, zijn ingedeeld in de categorie lager opgeleide jongeren.

Etniciteit van de respondenten is bepaald aan de hand van het geboorteland van de respondent en het geboorteland van haar of zijn ouders. Respondenten die zelf in een niet-westers land zijn geboren, of waarvan één van de ouders uit een niet-westers land afkomstig is, zijn ingedeeld in de categorie niet-westerse jongeren. Jongeren die zelf in een westers land zijn geboren en waarvan beide ouders ook in een westers land zijn geboren, zijn ingedeeld in de categorie westerse jongeren.

Religie is gemeten met een vraag hoeveel religie betekent in het leven van de deelnemer (1 = niets; 5 = heel veel).

Seksuele oriëntatie is gemeten met de vraag of iemand zich aangetrokken voelt tot mensen van hetzelfde geslacht of mensen van het andere geslacht (0 = heteroseksueel; 1 = homo- of biseksueel).

Als heteroseksueel zijn die jongeren gecategoriseerd die zich voornamelijk of uitsluitend tot het andere geslacht aangetrokken voelen. Als homoseksuele, lesbisch of biseksueel zijn die jongeren gecategoriseerd die zich tot beide geslachten of voornamelijk of uitsluitend tot het eigen geslacht aangetrokken voelen).

Achtergrond en gedrag

Stedelijkheid van de woonplaats van de respondent is gemeten door naar de vier cijfers van de postcode van het woonadres te vragen en deze te coderen (1 = zeer stedelijk; 5 = niet stedelijk).

Eenoudergezin (1 = ja; 0 = nee) is gemeten met een vraag naar de samenstelling van het gezin waarin de respondent opgroeide.

Partnerstatus geeft weer of de respondent op het moment van meting een vaste partner ('relatie/verkering') had (1 = ja; 0 = nee).

Alcoholgebruik is gemeten met twee vragen naar de hoeveelheid alcohol die de respondent gemiddeld genomen consumeerde tijdens het uitgaan en tijdens een date. De items zijn een bewerking van vragen van Abbey en McAusland (2004) en zodanig gecodeerd dat een hogere score staat voor een hogere consumptie.

Drugsgebruik is gemeten met één vraag naar drugsgebruik in de afgelopen 12 maanden (1 = ja; 0 = nee).

Aantal seksuele partners is gemeten met een open vraag naar het aantal verschillende personen waarmee iemand in zijn of haar hele leven seks had gehad. De open antwoorden zijn vervolgens gecodeerd (1 = 1 partner; 2 = 2 partners; 3 = 3 partners; 4 = 4 of 5 partners; 5 = 5 tot 10 partners; 6 = 10 tot 20 partners; 7 = 20 of meer partners).

Leeftijd eerste keer seks is gemeten aan de hand van een vraag naar de leeftijd waarop iemand voor het eerste vaginale seks heeft gehad. Als iemand geen ervaring had met vaginale seks, maar wel met anale seks, is de leeftijd waarop iemand voor het eerst anale seks had gebruikt.

Ervaring met onenightstands is gemeten aan de hand van de vraag of iemand ooit 'een onenightstand of seks met iemand waarmee zij/hij geen relatie had' (een 'losse' partner) had gehad (1 = ja; 0 = nee).

Ervaring met ruilseks is gemeten met 4 items die betrekking hadden op situaties waarin de respondent ooit geld of iets anders (bijvoorbeeld drank, sigaretten, kleding, drugs, beltegoed, telefoons of ander spullen) voor seks had gekregen of gegeven. De vier vragen zijn vervolgens samengenomen in twee subschalen van ieder twee items: ervaring met *actieve ruilseks* (ooit zelf iets gegeven voor seks; 1 = ja; 0 = nee) en ervaring met *passieve ruilseks* (ooit zelf iets gekregen voor seks; 1 = ja; 0 = nee).

Ervaring met seks met een internetpartner is gemeten door respondenten te vragen of zij ooit seks hadden gehad met iemand die zij via internet hadden leren kennen (1 = ja; 0 = nee).

Muzikale voorkeur is een maat gebaseerd op 11 muziekgenres (zoals gebruikt in Mulder, 2008). Respondenten gaven per genre aan wat ze van die muziekstijl vonden (1 = heel slecht; 5 = heel goed) en items zijn vervolgens samengenomen in drie subschalen: *rock* (4 items, Cronbach's alfa = .81), *urban* (2 items, Cronbach's alfa = .82) en *volwassen* (bijvoorbeeld klassieke) muziek (3 items, Cronbach's alfa = .68). Een hogere score op een subschaal geeft aan dat de jongere het desbetreffende genre meer waardeert.

*TV-gebruik*⁴ is gemeten met behulp van 1 item dat betrekking had op de hoeveel tijd waarin iemand de afgelopen 12 maanden op een gemiddelde, normale dag naar de tv keek (1 = nooit; 5 = langer dan 3 uur).

*Internetgebruik*⁴ heeft, vergelijkbaar met tv-gebruik, betrekking op de hoeveel tijd per dag dat iemand internet gebruikte (1 = nooit; 5 = langer dan 3 uur).

⁴ Er is ook gevraagd naar welke programma's iemand zoal keek en waar iemand internet voor gebruikte. Uitsplitsing naar inhoud bleek echter in de analyses niet uit te maken. Daarom is uit spaarzaamheids-overwegingen gekozen om te werken met deze verkorte indicatoren van mediagebruik.

Pornogebruik is gemeten met 2 items: frequentie pornogebruik in de afgelopen 12 maanden (1 = nooit; 5 = dagelijks) en, indien iemand aangaf porno te hebben bekeken, of er naar *gewelddadige porno* of porno waarin seksuele dwang voorkwam was gekeken (1 = ja; 0 = nee).

Seksuele attitudes en motieven

Attitude ten opzichte van seksuele dwang is gemeten met 16 items ontleend aan de schaal van Price en Byers (1999). Deze schaal is speciaal ontwikkeld voor jongeren en heeft zowel betrekking op de attitude ten opzichte van seksuele dwang gebruikt door mannen (bijvoorbeeld 'Als een man betaalt bij een date, is het o.k. als hij zijn partner onder druk zet voor seks') als door vrouwen (bijvoorbeeld 'Het is o.k. als een vrouw druk uitoefent op haar partner om te zoenen') (Cronbach's alfa = .84; een hogere score reflecteert een positievere attitude ten opzichte van seksuele dwang).

Seksuele eigenwaarde is gemeten met een seksneutrale versie van een schaal van O'Sullivan, Meyer-Bahlburg en McKeague (2006). De schaal omvatte 7 items met betrekking tot de mate waarin iemand zichzelf goed genoeg vindt op seksueel gebied (bijvoorbeeld 'Mensen vinden mij goed op seksueel gebied' of 'Ik voel mij goed bij mijn seksuele gedrag') (Cronbach's alfa = .83). Een hogere score duidt op een positievere seksuele eigenwaarde.

Seksueel sensatie zoeken is gemeten met een aangepaste versie van de schaal van Kalichman en Rompa (2005) die meet in hoeverre iemand geneigd is om spanning, avontuur en nieuwe ervaringen te zoeken op seksueel gebied en in hoeverre iemand ongeremd is in zijn/haar seksuele interesses en activiteiten. Voorbeelden van items zijn 'Ik hou van wilde, ongeremde seks' of 'Wat ik lichamelijk voel, is het belangrijkste van seks'. De aangepaste versie bestond uit 8 items (Cronbach's alfa = .75). Een hogere score op de schaal staat voor meer seksueel sensatie zoeken.

Motieven voor seks zijn gemeten met een aangepaste versie van de uitgebreide schaal van Cooper, Shapiro en Powers (1999) die meet wat de belangrijkste motieven voor iemand zijn om seks te hebben. De schaal bestaat uit 6 subschalen. Het motief 'goedkeuring vrienden' meet of iemand seks had omdat hij of zij anders door derden werd afgekeurd (bijvoorbeeld 'omdat anderen anders grapjes over me gaan maken'; 5 items, Cronbach's alfa = .94). Coping als motief geeft aan of iemand seks had om met andere, vervelende dingen te kunnen omgaan (bijvoorbeeld 'om me beter te voelen als ik eenzaam ben'; 5 items, Cronbach's alfa = .93). Jongeren die als motief zelfbevestiging noemden, hadden seks om hun eigenwaarde te vergroten (bijvoorbeeld 'om me interessanter te voelen'; 5 items, Cronbach's alfa = .91). Het motief 'opwinding' geeft weer in hoeverre iemand seks had 'omdat het goed voelt', of 'omdat het spannend is' (5 items, Cronbach's alfa = .89). Het motief 'intimiteit', gemeten met 5 items, geeft aan of iemand seks had om de intimiteit met een partner te vergroten (bijvoorbeeld 'om dichterbij mijn partner te zijn'; Cronbach's alfa = .88). Het laatste motief, 'goedkeuring partner', geeft aan of iemand seks had omdat hij of zij bang was dat anders 'mijn partner mij niet meer wil' of 'mijn partner boos wordt' (4 items, Cronbach's alfa = .88). Voor alle motieven gold dat hoe hoger de score, hoe vaker iemand dat motief had om seks te hebben.

Relatiegerichtheid is een subschaal, bestaande uit 3 items, van de seksuele-zelfbeeldschaal voor jongeren van Breeman, De Wit & Woertman (2006). Respondenten gaven aan in hoeverre de items bij hen pasten (bijvoorbeeld 'gericht op serieuze relaties'; Cronbach's alfa = .67).

Seksuele en relationele vaardigheden

Seksuele assertiviteit is gemeten met 11 aangepaste (seks- en partnerneutrale) items afkomstig uit de schalen van Morokoff et al. (1997). De schaal bestaat uit twee subschalen. *Seks kunnen initiëren* heeft betrekking op het kunnen beginnen met gewenste seks (bijvoorbeeld 'Als ik wil dat mijn partner mijn geslachtsdeel aanraakt, dan laat ik dat mijn partner wel weten'; 5 items; Cronbach's alfa = .75) en *seks kunnen weigeren* heeft betrekking op het kunnen weigeren van ongewenste seks (bijvoorbeeld: 'Ik weiger om seks te hebben als ik dat niet wil, ook als mijn partner blijft aandringen'; 6 items; Cronbach's alfa = .82). Voor beide subschalen geldt dat een hogere score meer assertiviteit reflecteert.

Ambigue communicatie is gemeten met twee vragen, gebaseerd op het werk van Sprechner, Hatfield, Cortese, Potapova en Levetskaya (1994), die inventariseerden of jongeren wel eens iets anders zeiden dan zij wilden op seksueel gebied. Met *symbolisch verzet* ('token resistance') werd onderzocht of iemand wel eens had gezegd dat hij/zij geen seks wilde, terwijl hij/zij dat eigenlijk wel wilde (1 =

nooit; 5 = heel vaak). Met *meegaan in ongewenste seks* ('compliance') werd onderzocht of iemand wel eens had gezegd dat hij/zij wel seks wilde, terwijl hij/zij dat eigenlijk helemaal niet wilde (1 = nooit; 5 = altijd). Voor beide vragen duiden hogere scores op meer ambigue communicatie.

Sociale context

Sociale integratie is gemeten met behulp van 8 items die deels een aanpassing waren van items van De Graaf et al. (2006) en deels afkomstig waren uit L'Engle, Brown en Kenneavy (2006). Met de schaal werd gemeten in hoeverre iemand zich sociaal geïntegreerd en gewaardeerd voelde (bijvoorbeeld 'Ik ben vaak eenzaam' of 'Mijn vrienden vinden mij belangrijk'; Cronbach's alfa = .76). Een hogere score wijst op meer sociale integratie.

Met *jongerencultuur* werd de mate onderzocht waarin respondenten vonden dat een aantal jongerenculturen bij hen zelf pasten (1 = past helemaal niet; 5 = past helemaal; Delsing, ter Bogt, Engels & Meeus, 2007). In het huidige onderzoek zijn twee jongerenculturen onderscheiden: alternatieve jongeren (bijvoorbeeld 'punks'; 3 items; Cronbach's alfa = .77) en urban jongeren (bijvoorbeeld 'hip hoppers'; 2 items; Cronbach's alfa = .68). Een hogere score geeft aan dat iemand een jongerencultuur meer bij zichzelf vond passen.

Vrijtijdsbesteding omvatte 3 items waarmee werd onderzocht hoeveel tijd jongeren met andere jongeren doorbrachten (bij vrienden thuis, in de kroeg, in de discotheek; 1 = nooit; 6 = vaker dan twee keer per week; Cronbach's alfa = .65).

Band met ouders is gemeten met 8 items (Cronbach's alfa = .93), afkomstig uit Gerrits, Dekovic, Groenendaal en Noom (1996), waarmee werd bekeken in hoeverre respondenten hun ouders (of andere opvoeders) als responsief (bijvoorbeeld 'Ik kan goed met mijn ouders praten over alles') en affectief (bijvoorbeeld 'Mijn ouders laten mij vaak weten dat ze van mij houden') ervaren. Een hogere score op de schaal reflecteert meer affectiviteit en responsiviteit tussen jongeren en hun ouders of opvoeders.

Grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen (Vragenlijst 2)

De tweede vragenlijst bracht op zowel kwalitatieve als kwantitatieve wijze in kaart met welke vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen jongeren ervaring hadden.

Meest vervelende seksuele ervaring was een open vraag naar de meest negatieve seksuele ervaring van jongeren. De vraag luidde: "Niet alle seks is leuk. Beschrijf hieronder zo goed en precies mogelijk wat jouw meest vervelende seksuele ervaring is. Gebruik ongeveer een halve pagina. Als je meer ruimte nodig hebt, is dat prima. Beschrijf onder andere de volgende dingen: Met wie was je? Hoe goed kenden jullie elkaar? Waar waren jullie? Wat gebeurde er? Hoe voelde je je? Waarom was het vervelend? Wat ging eraan vooraf? Wat waren de gevolgen voor jou (bijvoorbeeld voor je gevoelens, gedachten of gezondheid)?"⁵

Grensoverschrijdende seksuele ervaringen zijn gemeten met behulp van een voor jongeren aangepaste versie van de veelgebruikte en gevalideerde Sexual Experience Survey (SES) van Koss (2007). Jongeren werd gevraagd of en hoe vaak zij, sinds hun veertiende verjaardag, wel eens een van de volgende 8 grensoverschrijdende gedragingen hadden ervaren en vertoond om seks te krijgen (1 = nooit; 2 = 1 keer; 3 = meer dan 1 keer): aandringen of zeuren; boos worden, merkbaar 'balen' of onaardige dingen zeggen; liegen, dreigen een relatie uit te maken of dreigen roddels te verspreiden; gebruik maken van het feit dat iemand dronken is; iemand aanmoedigen of onder druk zetten om alcohol of drugs te gebruiken; dreigen om iemand zelf of zijn/haar partner, vrienden of familie kwaad te doen; gebruik van geweld; in een groepje gewerkt. Jongeren werd eerst per gedraging gevraagd of zij dit wel eens hadden vertoond en vervolgens of zij het wel eens hadden meegemaakt (de volgorde waarin de vragen gesteld werden bleek in eerder onderzoek geen invloed te hebben op de rapportage, zie onder andere Krahe, Schütze, Frische & Waizenhöfer, 2000). Een voorbeeld van een item, vanuit het 'pleger' perspectief was: "Hoe vaak heb je sinds je veertiende

⁵ Ook is jongeren aanvullend naar hun meest positieve seksuele ervaring gevraagd, maar dit valt buiten de vraagstelling van dit onderzoek.

verjaardag aangedrongen of gezeurd om seks te kunnen hebben met iemand die dat (eerst) niet wilde?”.

Ook werd jongeren 11 vragen gesteld over het meemaken of vertonen, eveneens sinds de veertiende verjaardag, van grensoverschrijdend seksueel gedrag waarbij geen sprake was van fysiek seksueel contact. Deze items hadden betrekking op: naar iemand staren op een seksuele manier; seksuele opmerkingen maken; seksueel getinte foto's, plaatjes of teksten opsturen; pornografische foto's laten zien; seksueel getinte telefoontjes plegen; naar iemand kijken die zich uitkleedde, naakt was of seks had; een foto of video maken van iemand die zich uitkleedde, naakt was of seks had; iemand seksuele delen van het eigen lichaam laten zien; seksuele bewegingen naar iemand maken; in bijzijn van iemand masturberen; voor de webcam masturberen zodat iemand dit kon zien (1 = nooit; 2 = 1 keer; 3 = meer dan 1 keer). Bij deze items is nadrukkelijk vermeld dat het ging om gedragingen die plaatsvonden terwijl iemand dat niet wilde, daar geen toestemming voor gaf of zei dat het moest stoppen. Een voorbeeld van een item vanuit het 'slachtoffer' perspectief was 'Ondanks dat ik zei dat ik het NIET wilde, zei dat de ander ermee moest stoppen of ik géén toestemming gaf, heeft iemand in mijn bijzijn gemasturbeerd'.

Op basis van de antwoorden op de SES zijn voor de risicogroepenanalyses twee hoofdcategorieën van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen geconstrueerd: ervaringen met fysiek contact en ervaringen zonder fysiek contact. Voor zowel grensoverschrijdende seksuele ervaringen als gedragingen geldt dat categoriescores zijn berekend als de gemiddelde score over alle items die betrekking hadden grensoverschrijding met fysiek contact (8 items) of grensoverschrijding zonder fysiek contact (11 items). Een hogere score gaf aan dat iemand meerdere (of vaker) grensoverschrijdend seksuele gedragingen had meegemaakt of vertoond.

Voor de analyses van risico- en beschermingsfactoren zijn de verschillende grensoverschrijdende ervaringen en gedragingen in vijf subcategorieën ingedeeld. De subcategorie *verbale manipulatie* gaf weer of iemand verbale vormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag resulterend in fysiek contact had ervaren/vertoond (aandringen of zeuren; boos worden, merkbaar balen of onaardige dingen zeggen; liegen, dreigen een relatie uit te maken of dreigen roddels te verspreiden; 1 = ja; 0 = nee). *Situatiegebonden misbruik* had betrekking op gebruik maken van dronkenschap (1 = ja; 0 = nee). *Seksuele dwang* had betrekking op situaties waarin iemand onder druk werd gezet of werd gedwongen om alcohol of drugs te gebruiken, waarin bedreigd werd met geweld, daadwerkelijk geweld werd gebruikt of in een groepje werd gewerkt. *Directe grensoverschrijding* omvatte ervaringen of gedragingen zonder fysiek contact die plaatsvonden zonder tussenkomst van media (bijvoorbeeld staren, opmerkingen maken of masturberen in iemands bijzijn; 1 = ja; 0 = nee). *Mediagerelateerde grensoverschrijding* had betrekking op seksuele grensoverschrijding via bijvoorbeeld telefoon of internet, of het maken van foto's of andere opnames (1 = ja; 0 = nee).

Als iemand aangaf seksuele grensoverschrijding met fysiek contact te hebben ervaren of vertoond, werd een aantal vervolgvragen gesteld. Die hadden betrekking op wanneer de ervaring of het gedrag plaats had gevonden (afgelopen 12 maanden of eerder), wat er op seksueel gebied was gebeurd (zoenen/strelen/aanraken/uitkleden; aftrekken of vingeren; orale seks; vaginale/anale seks) en wie de ander was (iemand uit gezin; iemand uit familie; vaste partner; losse partner; een andere bekende; een onbekende; anders). Uitsluitend voor grensoverschrijdende seksuele *ervaringen* is ook gevraagd naar eventuele *negatieve consequenties* van de ervaring (8 items: boos, ongelukkig, ziek, verdrietig, kwaad op mezelf, schaamte, schuldgevoel, niet meer goed voelen bij seks; Cronbach's alfa = .93-.94) en of de respondent behoefte had aan *professionele hulp* (1 = nee; 2 = beetje; 3 = ja). Als iemand meer dan één maal een bepaalde vorm van grensoverschrijdende seks had ervaren of vertoond, dan werden de vervolgvragen toegespitst op de laatste keer dat de respondent deze vorm van seksuele grensoverschrijding had ervaren of vertoond.

Beoordeling van grensoverschrijdende seksuele scenario's (Vragenlijst 3)

In de derde vragenlijst werd jongeren de vijf meest voorkomende scenario's van grensoverschrijdende seks voorgelegd, gebaseerd op de analyse van de gegevens die waren verzameld door middel van vragenlijst 2. Deze scenario's bevatten ieder een korte beschrijving van een specifieke seksuele situatie. De vijf specifieke scenario's zijn: 1) een vaste partner die seks wilde en bleef aandringen, 2) een vaste partner die seks wilde en boos werd, 3) een losse partner/bekende die aan iemand wilde zitten of wilde zoenen, 4) een losse partner/bekende die seks wilde en bleef aandringen en 5) een losse partner/bekende die gebruik maakte van het feit dat iemand dronken was om seks te hebben. De situaties werden vanuit twee perspectieven aan de respondenten voorgelegd: het perspectief van iemand die grensoverschrijdend seksueel gedrag meemaakt en het perspectief van iemand die grensoverschrijdend seksueel gedrag vertoont. Voorafgaand aan de beschrijving van ieder scenario werd jongeren gevraagd zich hierin in te leven en in elk van de scenario's hadden de actoren uiteindelijk toch seks. Een voorbeeld van een scenario vanuit 'pleger' perspectief, met bijbehorende inleiding, is het volgende: "Leef je in in de volgende situatie. Je bent samen met je vaste partner (relatie/verkering). Je wilt graag seks, maar je partner wil dat niet. Je wordt boos en laat zien dat je ervan baalt. Jouw partner geeft dan maar toe en jullie hebben seks." Na de beschrijving van ieder scenario werd jongeren gevraagd aan te geven hoe ze zich zouden voelen in deze situatie en hoe zij de seks beoordeelden.

Ervaren gevoelens werd gemeten met een aangepaste versie van de veelgebruikte en gevalideerde Positive and Negative Affect Scale (PANAS, Watson, Clark & Tellegen, 1988). In dit onderzoek werd met behulp van deze schaal nagegaan in hoeverre een scenario van grensoverschrijdende seks positieve en negatieve gevoelens bij de respondent opriep. *Negatieve gevoelens* werden gemeten met 5 items (bang, schuldig, van slag, gespannen, boos; Cronbach's alfa = .71-.83.) en *positieve gevoelens* werden gemeten met 4 items (sterk, trots, blij, opgewonden; Cronbach's alfa = .76-.89). De positief en negatief affect subschalen zijn zowel afzonderlijk geanalyseerd als gecombineerd in een schaal van 9 items, waarvoor de positieve items werden gehercodeerd zodat een hogere score duidde op meer negatieve gevoelens (Cronbach's alfa = .69-.83).

Beoordeling (on)gewenstheid van de seks in de scenario's is gemeten aan de hand van vier items waarmee jongeren konden aangeven in hoeverre zij de seks in een scenario beoordeelden als vervelend, vrijwillig, gewenst of gedwongen (1 = helemaal niet met eens; 5 = helemaal mee eens).

Statistische analyses

Allereerst zijn descriptieve analyses uitgevoerd ten behoeve van het beschrijven van de kenmerken van de respondenten (gemiddelden en proporties). Ter beantwoording van de eerste onderzoeksvraag is vervolgens met behulp van kruistabellen in kaart gebracht in hoeverre specifieke vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen voorkwamen onder mannen en vrouwen. De statistische significantie van eventuele genderverschillen is onderzocht met behulp van de Chi-kwadraat toets. Ten behoeve van het beantwoorden van de tweede onderzoeksvraag zijn risicogroepen voor grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen in kaart gebracht door middel van variantie-analyses, waarmee is nagegaan of bepaalde sociaal-demografische kenmerken (geslacht, opleiding, etniciteit, religie en seksuele oriëntatie) samenhangen met grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. In deze analyses is ook gekeken naar de tweeweg-interacties tussen de verschillende sociaal-demografische kenmerken. Deze analyse van interactie-effecten geeft antwoord op de vraag of de invloed van een bepaalde risicofactor gelijk is tussen subgroepen die onderscheiden kunnen worden op een ander kenmerk (bijvoorbeeld of een eventueel verband tussen opleiding en grensoverschrijding hetzelfde is voor mannen als voor vrouwen).

Voor het beantwoorden van de derde onderzoeksvraag (welke risico- en beschermingsfactoren te onderscheiden zijn voor diverse vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen), is gebruikt gemaakt van afzonderlijke logistische regressieanalyses voor de onderscheiden vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen (verbale manipulatie, situatiegebonden misbruik, seksuele dwang en direct en mediagerelateerde

grensoverschrijdende seks zonder fysiek contact). In de eerste stap van deze analyses werden telkens de sociaal-demografische variabelen in het model opgenomen (geslacht, leeftijd, etniciteit, religie, opleiding en seksuele oriëntatie). In de tweede stap werden hieraan de achtergrond- en gedragsvariabelen toegevoegd (eenoudergezin, stedelijkheid, alcohol- en drugsgebruik, partnerstatus, hoeveelheid seksuele partners, leeftijd eerste keer seks, ervaring met onenightstand, ervaring met seks met iemand die de jongere via internet kent en ervaring met passieve of actieve ruilseks, tv- en internetgebruik, pornoconsumptie en muzieksmaak). Bij het toevoegen van deze variabelen werd gekeken of de achtergrond- en gedragsvariabelen als groep significant toevoegden aan het model, en zo ja, welke variabelen een unieke bijdrage leverden. Deze significant gerelateerde variabelen werden, samen met de sociaal-demografische kenmerken, meegenomen in de volgende stap van het model.

In de derde stap werden seksuele attitudes en motieven toegevoegd (attitude ten opzichte van seksuele dwang, seksuele eigenwaarde, seksueel sensatie zoeken, motieven voor seks en relatiegericht seksueel zelfbeeld). De verdere werkwijze was gelijk aan stap 2: van de in stap 3 toegevoegde variabelen werden alleen de significant gerelateerde meegenomen naar de volgende stap. In de vierde stap werden op dezelfde wijze seksuele en relationele vaardigheden toegevoegd (assertiviteit met betrekking tot het initiëren en weigeren van seks en ambigue communicatie), in de vijfde stap gevolgd door aspecten van de sociale context (sociale integratie, jongerencultuur, vrijetijdsbesteding met vrienden en gezinsklimaat).

De uiteindelijke logistische regressiemodellen van mogelijke risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken of vertonen van grensoverschrijdende seks waren specifiek voor de diverse vormen van grensoverschrijdende seks en bestonden uit alle sociaal-demografische variabelen en die andere variabelen die in de afzonderlijke stappen van de analyse een significante bijdrage leverden aan de verklaring van een specifieke vorm van grensoverschrijdende seks. Omdat de diverse stappen in de analyses een exploratief karakter hadden, is een significantieniveau van .10 gehanteerd als criterium voor het meenemen van een gerelateerde variabele naar de volgende stap in de analyse. In het uiteindelijke model zijn alleen variabelen die een significantieniveau van .05 bereikten als unieke voorspellers beschouwd. Om de rapportage van deze uitgebreide analyses beknopt en leesbaar te houden, zijn alleen de uiteindelijke modellen voor de verschillende vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen in dit rapport opgenomen.

Voor het samenstellen van de meest voorkomende, beleefde scenario's van grensoverschrijdende seks zijn allereerst univariate technieken gebruikt. Er is gekeken welke combinaties van partner (bijvoorbeeld vaste partner of onbekende), vorm van seks (bijvoorbeeld orale of vaginale seks) en tactiek (bijvoorbeeld overhalen of opzettelijk drugs toedienen) het meest frequent voorkwamen. Daarna zijn de antwoorden op de open vraag naar de meest vervelende seksuele ervaring van respondenten geanalyseerd met het kwalitatieve dataprogramma MaxQDA. Hiermee is gekeken of jongeren in hun open antwoorden dezelfde situaties beschreven als uit de gesloten vragen naar voren kwamen en of zij in hun antwoorden op de open vraag belangrijke situationele aspecten identificeerden die geen deel uitmaakten van de gesloten vragen. Op basis van de frequentie van het voorkomen van de verschillende scenario's in de kwantitatieve meting en de inhoudelijke aanscherping op basis van de kwalitatieve gegevens zijn de meest voorkomende scenario's van grensoverschrijdende seks onder jongeren samengesteld. Vervolgens is met behulp van descriptieve statistische analyses in kaart gebracht in welke mate jongeren negatieve consequenties hadden ervaren van de meest voorkomende scenario's en of jongeren mogelijk behoefte hadden aan professionele hulp. Verschillen in ervaren negatieve consequenties en behoefte aan professionele hulp naar sociaal-demografische kenmerken zijn onderzocht door middel van variantie-analyses (negatieve consequenties) en Chi-kwadraat toetsen (behoefte aan professionele hulp).

Verschillen in de beoordeling van de verschillende scenario's zijn onderzocht met behulp van gepaarde t-toetsen (opgeroepen gevoelens) en McNemartoetsen (beoordeling (on)gewenstheid). Deze toetsen zijn ook gebruikt om eventuele verschillen vast te stellen in de beoordeling van de scenario's naar beoordelingsperspectief (gedrag meemaken of vertonen). Gezien het relatief grote aantal toetsen is

een significantieniveau van .01 gehanteerd. Tot slot is met behulp van variantie-analyses nagegaan of de door de verschillende scenario's opgeroepen gevoelens en de beoordeling van de (on)gewenstheid van de seks verschilde naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten.

PREVALENTIE EN RISICOGROEPEN

Prevalentie van seksueel grensoverschrijdende ervaringen en gedragingen

In Tabel 2 is te zien in welke mate de respondenten ervaringen rapporteren met de verschillende vormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag. Over alle ervaringen heen gaf 83.9% van de onderzochte vrouwen en 66.3% van de mannen aan sinds hun veertiende verjaardag iets te hebben meegemaakt op seksueel gebied wat voor hen over een grens ging. Deze ervaringen varieerden onderling sterk, van, bijvoorbeeld, een keer op een seksuele manier aangestaard zijn terwijl de respondent dat niet wilde tot meerdere malen met geweld tot vaginale seks zijn gedwongen. Ervaringen waarbij geen sprake was van fysiek contact werden door zowel vrouwen als mannen vaker gerapporteerd (resp. 75.8% en 53.7%) dan ervaringen waarbij wel sprake was van fysiek contact (resp. 63.1% en 45.7%).

Tabel 2. Meemaken grensoverschrijdende seksuele ervaringen sinds 14de verjaardag (in %) (n = 1350)

	Vrouwen (n = 1000)	Mannen (n = 350)	p
Ervaringen met fysiek contact			
aandringen	53.0	33.8	***
boos worden	24.6	10.1	***
liegen	7.5	3.7	*
<i>totaal verbale manipulatie</i>	57.2	40.1	***
gebruik maken van dronkenschap	22.2	19.0	*
<i>totaal situatiegebonden misbruik</i>	22.2	19.0	*
drogeren	4.8	4.9	ns
in groepje werken	2.0	1.7	ns
met geweld dreigen	3.9	0.9	**
geweld gebruiken	9.6	2.0	***
<i>totaal seksuele dwang</i>	15.8	7.5	***
Ervaringen zonder fysiek contact ¹			
seksueel staren	52.7	29.7	***
seksuele opmerkingen	56.5	32.9	***
kijken naar seks/naaktheid	16.4	16.3	ns
seksuele lichaamsdelen laten zien	34.9	21.5	***
seksuele bewegingen maken	37.1	23.8	***
masturberen	15.2	11.7	ns
<i>totaal direct</i>	72.7	48.3	***
seksuele afbeeldingen sturen	22.4	19.7	ns
porno laten zien	15.7	18.0	ns
seksuele telefoontjes	19.8	12.0	**
video/foto maken	8.6	5.2	*
voor webcam masturberen	27.9	13.2	***
<i>totaal mediagerelateerd</i>	46.4	37.4	**
<i>Met fysiek contact totaal</i>	63.1	45.7	***
<i>Zonder fysiek contact totaal</i>	75.8	53.7	***
<i>Grensoverschrijdende ervaringen totaal</i>	83.9	66.3	***

¹ Noot. Het gaat hierbij om ervaringen waarbij de respondent die niet wilde, zei dat de ander moest stoppen of iemand géén toestemming gaf.

*** p < .001; ** p < .01; * p < .05; ns = niet significant

De ervaringen zijn uitgesplitst naar de verschillende specifieke typen grensoverschrijdende seks. Het meemaken van directe grensoverschrijding zonder fysiek contact werd het meest gerapporteerd (72.7% van de vrouwen en 48.3% van de mannen). Het ging dan vaak om iemand die ongewenst op een seksuele manier werd aangestaard of iemand die seksueel getinte opmerkingen kreeg. Seksuele

dwang kwam het minst voor in deze steekproef, maar desalniettemin gaf 15.8% van de vrouwen en 7.5% van de mannen aan hier ervaring mee te hebben. Binnen de categorie seksuele dwang kregen vrouwen het meest te maken met een partner die geweld gebruikte om seks te krijgen (9.6%). Mannen werd daarentegen volgens eigen zeggen vooral opzettelijk of onder dwang drank of drugs toegediend (4.9%).

Als de ervaringen afzonderlijk worden bekeken dan bleken onder zowel vrouwen als mannen dezelfde drie typen ervaringen het meest te worden gerapporteerd: het ongewenst krijgen van seksuele opmerkingen (resp. 56.5% en 32.9%), ongewenst op een seksuele manier aangestaard worden (resp. 52.7% en 29.7%) en seks gehad hebben omdat een partner bleef aandringen of zeuren (resp. 53.0% en 33.8%). Ook kwamen vrouwen en mannen overeen als het ging om de drie minst voorkomende grensoverschrijdende seksuele ervaringen: een partner die in een groepje werkte om seks te krijgen (resp. 2.0% en 1.7%), een partner die met geweld dreigde (resp. 3.9% en 0.9%) en een partner die loog of dreigde de relatie uit te maken om seks te hebben (resp. 7.5% en 3.7%).

Vrouwen rapporteerden, zowel in totaal als in uitgesplitst naar subvormen, vaker grensoverschrijdende seksuele ervaringen dan mannen. Zo was bijvoorbeeld het percentage vrouwen dat met seksuele dwang te maken kreeg twee keer zo hoog als het percentage mannen dat hiermee te maken kreeg. Dit verschil is met name toe te schrijven aan het hogere percentage vrouwen dat te maken kreeg met partners die geweld gebruikten. Niet voor alle specifieke typen grensoverschrijdende seks bleek echter dat vrouwen hier *veel* vaker mee te maken kregen; sekseverschillen waren soms beperkt. Zo rapporteerde 22% van de vrouwen dat iemand gebruik maakte van hun dronkenschap om seks met ze te hebben en lag dit percentage onder mannen op 19%. Voor sommige specifieke vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen zijn zelfs geen significante verschillen gevonden. Mannen en vrouwen rapporteerden even vaak dat iemand hen opzettelijk drugs of alcohol toediende om seks met hen te hebben, dat een partner in een groepje werkte om seks met hen te hebben, dat iemand ongewenst naar hen keek als ze naakt waren of seks hadden, dat iemand ongewenst masturbeerde in hun aanwezigheid of dat iemand hen seksuele afbeeldingen of porno liet zien of stuurde.

In Tabel 3 is te zien in welke mate respondenten aangaven zelf wel eens grensoverschrijdend seksueel gedrag te hebben vertoond. In totaal bleek 48.2% van de vrouwen en 74.7% van de mannen wel eens over iemands grens te zijn gegaan. Overeenkomstig de grensoverschrijdende ervaringen van respondenten bleek dat zowel vrouwen als mannen vaker grensoverschrijdend seksueel gedrag zonder fysiek contact (resp. 38.4% en 63.2%) dan met fysiek contact (resp. 22.2% en 47.1%) rapporteerden. Ook de rangorde in de mate waarin respondenten aangeven de verschillende subvormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag te hebben vertoond was gelijk aan die voor grensoverschrijdende seksuele ervaringen. Directe grensoverschrijding zonder fysiek contact werd het meest gerapporteerd (37.2% van de vrouwen en 61.5% van de mannen) en wederom betrof dit gedrag met name op een ongewenste seksuele manier staren en ongewenste seksuele opmerkingen maken. Grensoverschrijdend seksueel gedrag in de vorm van het vertonen van dwang werd het minst gerapporteerd (2.1% van de vrouwen en 3.9% van de mannen). Binnen de categorie seksuele dwang werd het opzettelijk toedienen van drank of drugs het meest gerapporteerd (1.5% van de vrouwen en 2.8% van de mannen).

Van de specifieke, meer toegespitste, vormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag kwamen de drie meest gerapporteerde gedragingen overeen met de drie meest gerapporteerde grensoverschrijdende seksuele ervaringen: het maken van ongewenste seksuele opmerkingen (26.7% van de vrouwen en 44.9% van de mannen), ongewenst op een seksuele manier naar iemand kijken (21.2% van de vrouwen en 39.7% van de mannen) en aandringen of zeuren om seks (11.6% van de vrouwen en 33.0% van de mannen). De gedragingen die het minst voorkwamen hadden alle betrekking op het vertonen van seksuele dwang: in een groepje werken om seks te krijgen (0.3% van de vrouwen en 0.8% van de mannen), met geweld dreigen (0.1% van de vrouwen en 0.6% van de mannen) en daadwerkelijk geweld gebruiken (0.4% van de vrouwen en 1.1% van de mannen).

Tabel 3. Vertonen grensoverschrijdend seksueel gedrag sinds 14de verjaardag (in %) (n = 1350)

	Vrouwen (n = 1000)	Mannen (n = 350)	p
Gedragingen met fysiek contact			
aandringen	11.6	33.0	***
boos worden	8.0	14.2	**
liegen	1.2	1.7	ns
<i>totaal verbale manipulatie</i>	16.7	39.1	***
gebruik maken van dronkenschap	7.2	16.5	***
<i>totaal situatiegebonden misbruik</i>	7.2	16.5	***
drogeren	1.5	2.8	a
in groepje werken	0.3	0.8	a
met geweld dreigen	0.1	0.6	a
geweld gebruiken	0.4	1.1	a
<i>totaal seksuele dwang</i>	2.1	3.9	*
Gedragingen zonder fysiek contact¹			
seksueel staren	21.2	39.7	***
seksuele opmerkingen	26.7	44.9	***
kijken naar seks/naaktheid	12.0	28.5	***
seksuele lichaamsdelen laten zien	10.4	18.3	**
seksuele bewegingen maken	8.4	20.0	***
masturberen	5.2	11.1	***
<i>totaal direct</i>	37.2	61.5	***
seksuele afbeeldingen sturen	7.2	15.9	***
porno laten zien	2.4	12.1	***
seksuele telefoontjes	5.1	6.8	ns
video/foto maken	2.2	6.4	***
voor webcam masturberen	2.9	6.1	**
<i>totaal mediagerelateerd</i>	12.3	26.5	***
<i>Met fysiek contact totaal</i>	22.2	47.1	***
<i>Zonder fysiek contact totaal</i>	38.4	63.2	***
<i>Grensoverschrijdend gedrag totaal</i>	48.2	74.7	***

¹ Noot. Het gaat hierbij om ervaringen die iemand dat niet wilde, zei dat de ander moest stoppen of iemand géén toestemming gaf.

^a Verschil kan niet worden getoetst wegens te lage frequentie.

*** p < .001; ** p < .01; * p < .05; ns = niet significant

Het verschil tussen vrouwen en mannen in grensoverschrijdende seks was groter voor gerapporteerde gedragingen dan voor ervaringen. Zowel het vertonen van grensoverschrijdende seksuele gedragingen met fysiek contact als mediagerelateerde seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact werden grofweg twee maal zo vaak door mannen als door vrouwen gerapporteerd. Ook voor de specifieke vormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag bleek dat vrouwen deze minder vaak rapporteerden dan mannen. De specifieke vormen van seksuele dwang werden te weinig gerapporteerd in de steekproef om betrouwbare uitspraken over sekseverschillen te kunnen doen.

Risicogroepen voor grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen

In Tabel 4 zijn de resultaten weergegeven van de analyses van sociaal-demografische risicogroepen voor het meemaken en vertonen van de hoofdvormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag (met en zonder fysiek contact). De analyses laten zien dat een aantal sociaal-demografische risicogroepen voor grensoverschrijdende seks te onderscheiden zijn. Voor zowel het vaker meemaken van grensoverschrijdende seksuele ervaringen met en zonder fysiek contact duidt de interactie tussen geslacht en seksuele oriëntatie erop dat vrouwen en homo- en biseksuele mannen meer grensoverschrijdende seksuele ervaringen hadden, terwijl heteroseksuele mannen de minste grensoverschrijdende seksuele ervaringen hadden. De interacties met religie waren minder eenduidig. Voor niet-westerse respondenten was religie een risicofactor, terwijl religie voor westerse

respondenten juist een beschermende factor was. Niet-westerse religieuze deelnemers hadden meer grensoverschrijdende seksuele ervaringen zonder fysiek contact. Deelnemers van westerse komaf die religieus waren, hadden deze ervaringen juist minder. Op dezelfde manier was religie een beschermende factor voor homoseksuele, lesbische en biseksuele vrouwen en mannen. Met name niet-religieuze homoseksuele, lesbische en biseksuele deelnemers maakten vaker seksuele grensoverschrijding met fysiek contact mee.

Tabel 4. Sociaal-demografische risicogroepen voor het meemaken en vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag (n = 1350)

	Meemaken				Vertonen				
	met fysiek contact		zonder fysiek contact		met fysiek contact		zonder fysiek contact		
	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	
Hoofdeffecten									
geslacht	2.78	<i>ns</i>	3.26	<i>ns</i>	38.87	.00	19.85	.00	
opleiding	.44	<i>ns</i>	3.83	<i>ns</i>	9.59	.00	10.50	.00	
etniciteit	1.95	<i>ns</i>	.97	<i>ns</i>	17.56	.00	2.13	<i>ns</i>	
religie	.55	<i>ns</i>	.01	<i>ns</i>	2.35	<i>ns</i>	2.69	<i>ns</i>	
seksuele oriëntatie	1.68	<i>ns</i>	4.54	.03	.16	<i>ns</i>	1.39	<i>ns</i>	
2-weg interacties									
geslacht*opleiding	.17	<i>ns</i>	.09	<i>ns</i>	1.81	<i>ns</i>	.82	<i>ns</i>	
geslacht*etniciteit	.27	<i>ns</i>	.35	<i>ns</i>	9.81	.00	.13	<i>ns</i>	
geslacht*religie	.87	<i>ns</i>	.50	<i>ns</i>	9.27	.00	.14	<i>ns</i>	
geslacht*seksuele oriëntatie	13.35	.00	10.96	.00	8.33	.00	.24	<i>ns</i>	
opleiding*etniciteit	.02	<i>ns</i>	.16	<i>ns</i>	5.74	.02	1.44	<i>ns</i>	
opleiding*religie	1.12	<i>ns</i>	1.18	<i>ns</i>	.39	<i>ns</i>	1.49	<i>ns</i>	
opleiding*seksuele oriëntatie	2.24	<i>ns</i>	2.79	<i>ns</i>	1.51	<i>ns</i>	.06	<i>ns</i>	
etniciteit*religie	.47	<i>ns</i>	3.86	.05	1.04	<i>ns</i>	1.02	<i>ns</i>	
etniciteit*seksuele oriëntatie	.03	<i>ns</i>	.03	<i>ns</i>	.77	<i>ns</i>	3.14	<i>ns</i>	
religie*seksuele oriëntatie	4.38	.04	1.74	<i>ns</i>	.11	<i>ns</i>	4.78	.03	

ns = niet significant

Ook onder respondenten die grensoverschrijdend seksueel gedrag vertonen viel een aantal risicogroepen te onderscheiden. Allereerst rapporteerden mannen vaker dan vrouwen over andermans seksuele grenzen heen te zijn gegaan. De interacties tussen geslacht en etniciteit, religie en seksuele oriëntatie laten verder zien dat dit verband tussen gender en het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag sterker was onder niet-westerse, religieuze en heteroseksuele deelnemers. Hoger opgeleide vrouwen en mannen vertoonden vaker grensoverschrijdend seksueel gedrag waarbij sprake was van fysiek contact en ook dit verband was sterker voor niet-westerse deelnemers. Grensoverschrijdende seksuele gedragingen zonder fysiek contact werden daarentegen vaker vertoond door lager opgeleide respondenten. Religie bleek in deze een beschermende factor, maar alleen voor homoseksuele, lesbische en biseksuele vrouwen en mannen.

RISICO- EN BESCHERMINGSFACTOREN VOOR HET MEEMAKEN EN VERTONEN VAN GRENSOVERSCHRIJDEND SEKSUEEL GEDRAG

Risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken van grensoverschrijdende seksuele ervaringen

Verbale manipulatie tot seks

In Tabel 5 zijn de risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken van grensoverschrijdende seks waarbij sprake was van verbale manipulatie weergegeven, gebaseerd op het uiteindelijke logistische regressiemodel (zie methodesectie voor gedetailleerde uitleg). Het model was significant (χ^2 ($df = 18$, $n = 1215$) = 230.07, $p = .000$) en verklaarde 23% van de variantie in de uitkomstvariabele. Uit de analyse bleek dat vrouwen een verhoogd risico liepen op verbale manipulatie tot seks. Ook een aantal achtergrond- en gedragskenmerken speelden een rol; een groter aantal verschillende seksuele partners en op vroegere leeftijd beginnen met seks waren risicofactoren voor het meemaken van verbale manipulatie tot seks. Jongeren die zelf wel eens geld of iets anders voor seks hadden gegeven rapporteerden minder vaak ervaringen met verbale manipulatie tot seks.

Tabel 5. Risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken van verbale manipulatie ($n = 1215$)

	Wald statistic	df	p	Exp(B)
Sociaal-demografische kenmerken				
geslacht	30.92	1	.00	2.52
leeftijd	2.10	1	ns	1.05
opleiding	.23	1	ns	1.07
ethniciteit	.04	1	ns	.96
religie	.13	1	ns	1.02
seksuele oriëntatie	.48	1	ns	1.17
Achtergrond en gedrag				
eenoudergezin	1.78	1	ns	1.32
voorkeur voor urban muziek	3.07	1	ns	.90
vaste partner	3.19	1	ns	.78
hoeveelheid partners	24.85	1	.00	1.25
leeftijd eerste keer seks	9.99	1	.00	.87
ooit ruilseks actief	6.76	1	.01	.23
Seksuele attitudes en motieven				
seks om goedkeuring vrienden	3.04	1	ns	.67
seks om goedkeuring partner	1.57	1	ns	1.23
Seksuele en relationele vaardigheden				
seks kunnen weigeren	13.99	1	.00	.70
symbolisch verzet	11.04	1	.00	1.35
meegaan in ongewenste seks	20.03	1	.00	1.61
Sociale context				
band met ouders	9.46	1	.00	.80

ns = niet significant

De analyse laat ook zien dat seksuele attitudes en motieven geen unieke rol speelden in het meemaken van verbale manipulatie tot seks. Seksuele en relationele vaardigheden speelden daarentegen wel een rol. Jongeren die zichzelf niet in staat achtten ongewenste seks te weigeren, hadden meer ervaring met verbale manipulatie tot seks. Hetzelfde gold voor jongeren die ambigue communiceerden over seks (symbolisch verzet of meegaan in ongewenste seks). Kortom, jongeren die verbaal vaardig waren op het gebied van het aangeven van hun wensen en grenzen, rapporteerden minder ervaring met verbale manipulatie.

Van de sociale contextvariabelen was de band met de ouders van invloed. Jongeren die hun ouders als responsief en affectief ervoerden, maakten minder kans op verbale manipulatie tot seks.

Situatiegebonden misbruik

De uitkomsten van analyse van risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken van situatiegebonden misbruik zijn weergegeven in Tabel 6. Het model was significant (χ^2 ($df = 22$, $n = 1315$) = 226.13, $p = .000$) en verklaarde 24% van de variantie. Uit de analyse bleek dat ervaringen met situatiegebonden misbruik meer voorkwamen onder homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren. Andere achtergrond- en gedragskenmerken speelden ook een rol. Jongeren die meer partners hadden gehad en ervaring hadden met onenightstands hadden vaker ervaring met situatiegebonden misbruik, evenals jongeren die drugs gebruikten of meer alcohol dronken en jongeren die meer naar rockmuziek luisterden. Jongeren die vaker naar porno keken maakten minder vaak situatiegebonden misbruik mee, net als jongeren die seks hadden gehad met partners die zij via internet kenden en jongeren die hun partners geld of iets anders voor seks hadden gegeven.

Tabel 6. Risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken van situatiegebonden misbruik ($n = 1315$)

	Wald statistic	df	p	Exp(B)
Sociaal-demografische kenmerken				
geslacht	2.63	1	ns	1.44
leeftijd	.61	1	ns	.97
opleiding	3.48	1	ns	1.34
ethniciteit	.37	1	ns	.86
religie	1.13	1	ns	.92
seksuele oriëntatie	4.42	1	.04	1.62
Achtergrond en gedrag				
eenoudergezin	3.48	1	ns	1.52
alcoholgebruik	21.85	1	.00	1.23
drugsgebruik	8.05	1	.01	1.58
voorkeur voor rockmuziek	5.72	1	.02	1.20
tv kijken	1.82	1	ns	1.11
porno kijken	6.93	1	.01	.80
gewelddadige porno kijken	1.52	1	ns	1.55
vaste partner	2.22	1	ns	.79
hoeveelheid partners	10.18	1	.00	1.21
ooit onenightstand	11.55	1	.00	2.01
ooit seks met internetpartner	4.22	1	.04	.67
ooit ruilseks actief	4.83	1	.03	.18
Seksuele attitudes en motieven				
seks om goedkeuring vrienden	10.19	1	.00	1.61
seks om goedkeuring partner	5.12	1	.02	1.36
Seksuele en relationele vaardigheden				
symbolisch verzet	5.24	1	.02	1.24
meegaan in ongewenste seks	4.17	1	.04	1.23

ns = niet significant

Ook seksuele attitudes en motieven en seksuele en relationele vaardigheden waren gerelateerd aan ervaring met situatiegebonden misbruik. Jongeren die zelf positiever stonden ten opzichte van het uitoefenen van seksuele dwang, maakten vaker mee dat iemand misbruik maakte van hun dronkenschap om seks met ze te hebben. De kans op situatiegebonden misbruik werd ook verhoogd door het hebben van seks om sekspartners tevreden te houden. Wederom kwam, net als bij verbale manipulatie tot seks, naar voren dat ambigue communicatie een risicofactor was. Jongeren die zich wel eens symbolisch verzetten tegen seks of instemden met seks die ze eigenlijk niet wilden, maakten vaker situatiegebonden misbruik mee. Geen van de aspecten van de sociale context speelde een significante rol in het verklaren van situatiegebonden misbruik.

Seksuele dwang

Het model van risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken van seksuele dwang is weergegeven in Tabel 7. Het model was significant (χ^2 ($df = 16$, $n = 1319$) = 114.35, $p = .000$) en verklaarde 15% van de variantie. Vrouwen maakten vaker seksuele dwang mee, evenals jongeren die meer waarde hechten aan hun religie. Een aantal achtergrond- en gedragskenmerken speelde een significante rol in het verklaren van ervaringen met seksuele dwang. Allereerst liepen jongeren die meer internetten en meer naar gewelddadige porno keken een verhoogde kans op het meemaken van seksuele dwang. Ook jongeren die meer verschillende seksuele partners hadden gehad en jongeren die seks hadden gehad met iemand die ze via internet kenden hadden meer ervaring met seksuele dwang.

Een van de seksuele attitudes en motieven variabelen was ook van belang. Jongeren met een lagere seksuele eigenwaarde liepen meer risico op ervaringen met seksuele dwang. Seksuele en relationele vaardigheden waren niet aan seksuele dwang gerelateerd. Wel was een van de aspecten van de sociale context van belang: een goede band met de ouders werkte beschermend tegen het meemaken van seksuele dwang.

Tabel 7. Risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken van seksuele dwang ($n = 1319$)

	Wald statistic	df	p	Exp(B)
Sociaal-demografische kenmerken				
geslacht	18.59	1	.00	3.02
leeftijd	.45	1	ns	1.03
opleiding	.41	1	ns	1.12
ethniciteit	.28	1	ns	1.14
religie	4.93	1	.03	1.20
seksuele oriëntatie	2.34	1	ns	.65
Achtergrond en gedrag				
internetten	4.86	1	.03	1.26
gewelddadige porno kijken	5.17	1	.02	2.24
hoeveelheid partners ooit	21.06	1	.00	1.28
ooit seks met internetpartner	6.37	1	.01	1.62
ooit ruilseks passief	1.06	1	ns	1.54
Seksuele attitudes en motieven				
attitude seksuele dwang	.78	1	ns	1.16
seksuele eigenwaarde	4.24	1	.04	.72
seks om goedkeuring partner	2.11	1	ns	1.22
Seksuele en relationele vaardigheden				
symbolisch verzet	2.45	1	ns	1.17
Sociale context				
band met ouders	7.41	1	.01	.78

ns = niet significant

Directe seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact

Tabel 8 geeft de risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken van directe grensoverschrijdende seksuele ervaringen zonder fysiek contact weer. Het model was significant (χ^2 ($df = 22$, $n = 1327$) = 208.45, $p = .000$) en verklaarde 20% van de variantie. Twee sociaal-demografische kenmerken waren van belang: sekse en seksuele oriëntatie. Meer vrouwen en meer homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren maakten directe ervaringen zonder fysiek contact mee. Belangrijke achtergrond- en gedragskenmerken bleken het afkomstig zijn uit een eenoudergezin, internetten en het aantal seksuele partners. Jongeren die opgroeiden in eenoudergezinnen liepen een verhoogd risico op het meemaken van directe grensoverschrijdende ervaringen zonder fysiek contact. Een verhoogd risico is ook gevonden voor jongeren met meer seksuele partners. Meer internetten

bood juist bescherming tegen het meemaken van direct grensoverschrijdend seksueel gedrag zonder fysiek contact.

Tabel 8. Risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken van directe grensoverschrijding zonder fysiek contact ($n = 1327$)

	Wald statistic	df	p	Exp(B)
Sociaal-demografische kenmerken				
geslacht	60.98	1	.00	3.44
leeftijd	2.14	1	ns	.96
opleiding	.10	1	ns	1.04
ethniciteit	.05	1	ns	.96
religie	.23	1	ns	.97
seksuele oriëntatie	6.81	1	.01	1.72
Achtergrond en gedrag				
eenoudergezin	5.30	1	.02	1.68
alcoholgebruik	1.65	1	ns	1.05
voorkeur voor rockmuziek	1.40	1	ns	1.08
internetten	3.90	1	.05	.86
gewelddadige porno kijken	3.16	1	ns	1.87
hoeveelheid partners	12.06	1	.00	1.16
Seksuele attitudes en motieven				
seksuele eigenwaarde	.93	1	ns	.87
seks om opwinding	2.54	1	ns	.87
seks om zelfbevestiging	2.07	1	ns	.11
relatiegericht seksueel zelfbeeld	5.92	1	.02	1.34
Seksuele en relationele vaardigheden				
seks kunnen weigeren	3.09	1	ns	.85
symbolisch verzet	14.18	1	.00	1.42
meegaan in ongewenste seks	10.53	1	.00	1.42
Sociale context				
sociale integratie	3.87	1	.05	.74
vrije tijd met vrienden	3.66	1	ns	1.17
band met ouders	7.57	1	.01	.81

ns = niet significant

Van de seksuele attitudes en motieven variabelen was iemands seksuele zelfbeeld relevant. Jongeren die zichzelf meer als relatiegericht zagen maakten vaker directe grensoverschrijdende seksuele ervaringen zonder fysiek contact mee. Ook beïnvloedden iemands seksuele en relationele vaardigheden deze kans. Jongeren die ambigue communiceerden, in de vorm van symbolisch verzet of meegaan in ongewenste seks, hadden meer ervaring met directe seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact.

Tot slot speelden ook sociale factoren een rol. Jongeren die op sociaal gebied lekker in hun vel zaten (een goede band met hun ouders en een goede sociale integratie), liepen minder kans om directe seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact mee te maken.

Mediagerelateerde seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact

In Tabel 9 staan de factoren die gerelateerd bleken aan het meemaken van mediagerelateerde ervaringen zonder fysiek contact. Het model was significant (χ^2 ($df = 18$, $n = 1326$) = 172.83, $p = .000$) en verklaarde 16% van de variantie. Twee sociaal-demografische factoren waren van invloed: geslacht en leeftijd. Vrouwen en jongere jongeren liepen een verhoogde kans op het meemaken van mediagerelateerde grensoverschrijdende seksuele ervaringen.

Ook speelden een aantal achtergrond- en gedragskenmerken een rol. Jongeren die vaker tv keken maakten meer mediagerelateerde seksuele grensoverschrijding mee. Het luisteren naar volwassen muziek (bijvoorbeeld klassiek of jazz) had een beschermende werking. Jongeren die deze muziekstijlen goed vonden, rapporteerden minder vaak mediagerelateerde grensoverschrijdende ervaringen. Seksuele gedrag speelde ook een rol. Zo hadden jongeren die meer seksuele partners hadden gehad en jongeren die wel eens seks hadden gehad met iemand die ze via internet kenden meer mediagerelateerde grensoverschrijdende seksuele ervaringen.

Seksuele attitudes en motieven hadden geen relatie met het al dan niet meemaken van mediagerelateerde grensoverschrijdend gedrag. Eén van de seksuele en relationele vaardigheden had een beschermende werking. Jongeren die zich in staat voelden om ongewenste seks te weigeren hadden minder ervaring met mediagerelateerde grensoverschrijdende seks. De enige sociale factor die de kans op deze grensoverschrijdende ervaringen beïnvloedde was sociale integratie. Jongeren die goed sociaal geïntegreerd waren en zich gewaardeerd voelden door hun vrienden, liepen minder risico op het meemaken van mediagerelateerd grensoverschrijdend seksueel gedrag.

Tabel 9. Risico- en beschermingsfactoren voor het meemaken van mediagerelateerde grensoverschrijding (n = 1326)

	Wald statistic	df	p	Exp(B)
Sociaal-demografische kenmerken				
geslacht	13.16	1	.00	1.73
leeftijd	17.36	1	.00	.89
opleiding	.11	1	ns	.96
ethniciteit	.87	1	ns	.84
religie	.07	1	ns	.98
seksuele oriëntatie	2.11	1	ns	1.31
Achtergrond en gedrag				
voorkeur voor volwassen muziek	8.40	1	.00	.81
tv kijken	5.34	1	.02	1.15
hoeveelheid partners	36.23	1	.00	1.27
ooit seks met internetpartner	7.94	1	.01	1.52
ooit ruilseks passief	1.11	1	ns	1.57
Seksuele attitudes en motieven				
seksuele eigenwaarde	.53	1	ns	.92
seks om coping	2.23	1	ns	1.14
seks om goedkeuring partner	2.34	1	ns	1.23
Seksuele en relationele vaardigheden				
seks kunnen weigeren	4.29	1	.04	.83
symbolisch verzet	3.27	1	ns	1.15
meegaan in ongewenste seks	3.59	1	ns	1.18
Sociale context				
sociale integratie	7.50	1	.01	.70

ns = niet significant

Risico- en beschermingsfactoren voor het vertonen van grensoverschrijdende seksuele gedragingen

Verbale manipulatie tot seks

De tabellen 10 tot en met 14 geven de risico- en beschermingsfactoren weer voor het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag. In Tabel 10 staat het model voor het uitoefenen van verbale manipulatie. Het model was significant (χ^2 (df = 13, n = 1352) = 180.67, p = .000) en verklaarde 19% van de variantie. Mannen gebruikten vaker verbale manipulatie om seks te krijgen, net als oudere jongeren. Qua achtergrond- en gedragsvariabelen waren verder muzieksmaak en de

hoeveelheid partners van belang. Jongeren die van urban muziek hielden gebruikten minder vaak verbale manipulatie om seks te krijgen. Jongeren met meer verschillende seksuele partners maakten juist vaker gebruik van verbale manipulatie.

Seksueel sensatie zoeken was ook een risicofactor, en tevens de enige significant gerelateerde seksuele attitudes- en motieven variabele. De overige risicofactoren waren allemaal aspecten van de seksuele en relationele vaardigheden van jongeren. Jongeren die goed in staat waren seks te initiëren gingen vaker over de grens van iemand anders heen, terwijl jongeren die goed in staat waren om seks te weigeren dit juist minder vaak deden. Jongeren die meer aan symbolisch verzet op seksueel gebied deden, gingen vaker over andermans grenzen heen met behulp van verbale manipulatie. De sociale context had geen unieke invloed op het wel of niet uitoefenen van verbale manipulatie.

Tabel 10. Risico- en beschermingsfactoren voor het uitoefenen van verbale manipulatie (n = 1352)

	Wald statistic	df	p	Exp(B)
Sociaal-demografische kenmerken				
geslacht	11.60	1	.00	.53
leeftijd	7.67	1	.01	1.09
opleiding	0.14	1	ns	.98
ethniciteit	1.35	1	ns	1.28
religie	.16	1	ns	1.03
seksuele oriëntatie	.26	1	ns	.90
Achtergrond en gedrag				
voorkeur voor urban muziek	6.06	1	.01	.85
porno kijken	1.47	1	ns	1.10
hoeveelheid partners	8.51	1	.00	1.13
Seksuele attitudes en motieven				
seksueel sensatie zoeken	15.75	1	.00	1.76
Seksuele en relationele vaardigheden				
seks kunnen initiëren	6.24	1	.01	1.30
seks kunnen weigeren	6.65	1	.01	.79
symbolisch verzet	6.31	1	.01	1.24

ns = niet significant

Situatiegebonden misbruik

Tabel 11 geeft het model weer voor het uitoefenen van situatiegebonden misbruik. De verklaarde variantie van het model was 22% en het model was significant (χ^2 (df = 16, n = 1237) = 134.57, $p = .000$). Net als voor verbale manipulatie tot seks was geslacht een risicofactor: mannen maakten vaker dan vrouwen gebruik van het feit dat iemand dronken was om seks met ze te hebben. Achtergrond- en gedragskenmerken speelden ook een rol: jongeren die meer alcohol dronken vertoonden vaker situatiegebonden misbruik. Verder verkleinde meer internetten de kans op het plegen van situatiegebonden misbruik, terwijl het bekijken van gewelddadige porno deze kans vergrootte. Jongeren die ouder waren de eerste keer dat ze seks hadden maakten minder gebruik van iemands dronkenschap om seks te hebben, terwijl jongeren met ervaring met onenightstands vaker gebruik hadden gemaakt van iemands dronkenschap om seks te hebben.

Van de seksuele attitudes en motieven variabelen bleken attitude ten opzichte van seksuele dwang en het hebben van seks voor zelfbevestiging van belang. Jongeren die positiever stonden ten opzichte van het uitoefenen van seksuele dwang pleegden vaker situatiegebonden misbruik. Ook verhoogde het hebben van seks om te bewijzen dat je aantrekkelijk of gewild bent de kans op het uitoefenen van situatiegebonden grensoverschrijding. Tot slot was de seksuele en relationele vaardigheid symbolisch verzet wederom van belang: jongeren die zelf vaker nee zeiden terwijl ze wel seks wilden, maakten

vaker misbruik van het feit dat iemand dronken was om seks te kunnen hebben. De sociale context variabelen hadden geen invloed op gebruik maken van iemands dronkenschap om seks te hebben.

Tabel 11. Risico- en beschermingsfactoren voor het uitoefenen van situatiegebonden misbruik (n = 1237)

	Wald statistic	df	p	Exp(B)
Sociaal-demografische kenmerken				
geslacht	10.56	1	.00	.45
leeftijd	2.59	1	ns	1.08
opleiding	.25	1	ns	1.12
ethniciteit	.00	1	ns	1.02
religie	.00	1	ns	.99
seksuele oriëntatie	.83	1	ns	1.33
Achtergrond en gedrag				
alcoholgebruik	11.55	1	.00	1.22
voorkeur voor volwassen muziek	.87	1	ns	.89
internetten	6.43	1	.01	.75
gewelddadige porno kijken	4.27	1	.04	2.25
leeftijd eerste keer seks	10.22	1	.00	.84
ooit onenightstand	13.53	1	.00	2.48
Seksuele attitudes en motieven				
attitude seksuele dwang	6.15	1	.01	1.61
seksuele eigenwaarde	2.30	1	.ns	.75
seks om zelfbevestiging	4.86	1	.03	1.26
Seksuele en relationele vaardigheden				
symbolisch verzet	8.01	1	.01	1.40

ns = niet significant

Seksuele dwang

Het volgende model bracht de risico- en beschermingsfactoren voor het uitoefenen van seksuele dwang in kaart (zie Tabel 12). Het model was significant ($X^2 (df = 10, n = 1340) = 50.03, p = .000$) en had een verklaarde variantie van 17%. Slechts vier unieke voorspellers van het vertonen van seksuele dwang kwamen naar voren: ethniciteit, gewelddadige porno kijken, seksuele eigenwaarde en seksueel sensatie zoeken. Jongeren van niet-westerse afkomst oefenden vaker seksuele dwang uit en datzelfde gold voor jongeren die naar porno met geweld keken. Jongeren met een lagere seksuele eigenwaarde oefenden ook vaker seksuele dwang uit, net als jongeren die op zoek waren naar sensatie, spanning, avontuur en nieuwe dingen op het gebied van seksualiteit.

Tabel 12. Risico- en beschermingsfactoren voor het uitoefenen van seksuele dwang (n = 1340)

	Wald statistic	df	p	Exp(B)
Sociaal-demografische kenmerken				
geslacht	.11	1	ns	.88
leeftijd	.28	1	ns	.96
opleiding	.29	1	ns	.82
ethniciteit	12.34	1	.00	4.14
religie	.31	1	ns	.91
seksuele oriëntatie	1.42	1	ns	1.78
Achtergrond en gedrag				
gewelddadige porno kijken	7.05	1	.01	3.90
Seksuele attitudes en motieven				
seksuele eigenwaarde	12.07	1	.01	.34
seksueel sensatie zoeken	17.88	1	.00	3.79

ns = niet significant

Seksuele vaardigheden en aspecten van de sociale omgeving leverden geen unieke bijdrage aan het verklaren van het vertonen van seksuele dwang.

Directe seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact

Tabel 13 geeft de risico- en beschermingsfactoren weer voor het vertonen van directe grensoverschrijdende seksuele gedragingen zonder fysiek contact. Het model was significant (χ^2 ($df = 17$, $n = 1362$) = 236.05, $p = .000$) en 21% van de variantie werd erdoor verklaard. Alle aspecten van het sociaalecologische model bleken van invloed. Allereerst vertoonden mannen vaker directe seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact, evenals lager opgeleide, jongere en homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren. Naast deze sociaal-demografische kenmerken speelde ook mediagebruik een rol. Jongeren die meer tv keken, maar ook jongeren die minder internetten, pleegden vaker directe grensoverschrijding zonder fysiek contact. Van de seksuele attitudes en motieven leverden een aantal een unieke bijdrage aan het model: attitude ten opzichte van dwang, seksueel sensatie zoeken en seks hebben om de goedkeuring van vrienden te krijgen. Jongeren met een positievere attitude ten opzichte van het uitoefenen van seksuele dwang, oefenden ook vaker directe seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact uit, net als jongeren die meer op zoek waren naar spanning en avontuur op gebied van seksualiteit. Ook jongeren die vaker seks hadden om hun vrienden of derden tevreden te stellen gingen vaker over de grens.

Qua seksuele en relationele vaardigheden maakte symbolisch verzet wederom uit. Jongeren die onduidelijk communiceren dat ze wel of niet seks willen, oefenden vaker direct grensoverschrijdend seksueel gedrag zonder fysiek contact uit. Ook de sociale context was van invloed. Een goede band tussen jongeren en hun ouders of andere opvoeders bleek bescherming te bieden tegen het vertonen van direct grensoverschrijdend seksueel gedrag zonder fysiek contact.

Tabel 13. Risico- en beschermingsfactoren voor het uitoefenen van direct seksueel grensoverschrijdend gedrag zonder fysiek contact ($n = 1362$)

	Wald statistic	df	p	Exp(B)
Sociaal-demografische kenmerken				
geslacht	26.28	1	.00	.46
leeftijd	9.74	1	.00	.92
opleiding	5.84	1	.02	.73
ethniciteit	1.59	1	ns	1.27
religie	.40	1	ns	1.04
seksuele oriëntatie	7.64	1	.01	1.70
Achtergrond en gedrag				
alcoholgebruik	1.27	1	ns	1.04
voorkeur voor volwassen muziek	3.53	1	ns	.87
tv kijken	12.20		.00	1.25
internetten	18.48	1	.00	.73
gewelddadige porno kijken	2.98	1	ns	1.72
hoeveelheid partners	.14	1	ns	1.01
Seksuele attitudes en motieven				
attitude seksuele dwang	27.72	1	.00	1.97
seksueel sensatie zoeken	7.50	1	.01	1.37
seks om goedkeuring vrienden	7.46	1	.01	1.79
Seksuele en relationele vaardigheden				
symbolisch verzet	5.49		.02	1.20
Sociale context				
band met ouders	4.15	1	.04	.87

ns = niet significant

Mediagerelateerde seksuele grensoverschrijding zonder fysiek contact

Het laatste model betreft het vertonen van mediagerelateerde seksuele grensoverschrijding (zie Tabel 14). Het model was significant (χ^2 ($df = 15$, $n = 1358$) = 152.70, $p = .000$) en had een verklaarde variantie van 18%. Mannen en lager opgeleide jongeren vertoonden vaker mediagerelateerd grensoverschrijdend seksueel gedrag. Gerelateerde achtergrond- en gedragskenmerken waren alcohol- en mediagebruik. Jongeren die meer dronken tijdens daten en uitgaan vertoonden vaker mediagerelateerde grensoverschrijding. Mediagerelateerde grensoverschrijding werd ook vaker vertoond door jongeren die meer tv keken en juist minder vaak door jongeren die meer luisterden naar volwassen muziek. Ook ervaring met seks met partners die iemand via internet kende was een risicofactor.

Verder speelden drie aspecten van seksuele attitudes en motieven een rol in het verklaren van het vertonen van mediagerelateerde seksuele grensoverschrijding. Jongeren die een positieve attitude hadden ten opzichte van seksuele dwang, jongeren die op seksueel gebied meer op zoek waren naar spanning, avontuur en nieuwe ervaringen en jongeren die seks als copingsstrategie hanteerden oefenden vaker mediagerelateerde seksuele grensoverschrijding uit. Seksuele en relationele vaardigheden en aspecten van de sociale context leverden geen unieke bijdrage aan het verklaren van het uitoefenen van mediagerelateerde grensoverschrijding.

Tabel 14. Risico- en beschermingsfactoren voor het uitoefenen van mediagerelateerde grensoverschrijding ($n = 1358$)

	Wald statistic	df	p	Exp(B)
Sociaal-demografische kenmerken				
geslacht	5.00	1	.03	.65
leeftijd	.06	1	<i>ns</i>	1.01
opleiding	12.06	1	.00	.53
etniciteit	.82	1	<i>ns</i>	1.24
religie	.47	1	<i>ns</i>	1.06
seksuele oriëntatie	.01	1	<i>ns</i>	.98
Achtergrond en gedrag				
alcoholgebruik	4.57	1	.03	1.10
voorkeur voor volwassen muziek	5.96	1	.02	.79
tv kijken	14.84	1	.00	1.37
hoeveelheid partners	.85	1	<i>ns</i>	1.05
ooit seks met internetpartner	5.66	1	.02	1.58
Seksuele attitudes en motieven				
attitude seksuele dwang	8.64	1	.00	1.60
seksueel sensatie zoeken	4.72	1	.03	1.40
seks om coping	4.79	1	.03	1.24
Seksuele en relationele vaardigheden				
seks kunnen initiëren	3.37	1	<i>ns</i>	.81

ns = niet significant

SCENARIO'S VAN GRENDOVERSCHRIJDENDE SEKSUELE ERVARINGEN EN GEDRAGINGEN

Constructie van de scenario's

De scenario's zijn geconstrueerd op basis van de combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve data. Om na te gaan welke situaties van grensoverschrijdende seks het meest voorkwamen, is allereerst gebruik gemaakt van de kwantitatieve gegevens verkregen met behulp van de Sexual Experiences Survey (SES) en vervolgvragen. Als een respondent ervaring had met een vorm van grensoverschrijdende seks werd vervolgens gevraagd met wie de respondenten deze grensoverschrijdende seksuele ervaring had en wat er was gebeurd op seksueel gebied. De combinatie van informatie omtrent het hoe, wie en wat van de grensoverschrijdende seksuele ervaring leverde de basis van de constructie van scenario's. Voorbeelden van grensoverschrijdende seksuele scenario's zijn 'aandringen door vaste partner op vaginale seks' en 'geweld gebruikt door onbekende voor orale seks'. Deze scenario's zijn verder aangescherpt op basis van de concrete grensoverschrijdende seksuele ervaringen die jongeren zelf beschreven.

Een aantal belangrijke punten kwam uit de kwalitatieve analyse van deze verhalen naar voren. Ten eerste bleek de context waarin jongeren te maken kregen met grensoverschrijdend seksueel gedrag zeer diffuus en leek er weinig samenhang te zijn tussen de context (waar) en andere aspecten van de situatie (wie, wat). Zo kwam bijvoorbeeld opzettelijk drogeren voor in de kroeg, maar ook bij jongeren thuis, op de camping of op het strand. Overhalen en aandringen gebeurden regelmatig bij de eerste keer seks met een vaste partner, maar ook op feestjes, met onenightstands of in relaties die al een tijdje aan de gang waren. Omdat de context waarin seksuele grensoverschrijding plaatsvond zo sterk uiteen liep, is deze niet in de scenario's opgenomen. De scenario's beperken zich tot informatie omtrent met wie de ervaring plaatsvond ('wie'), wat er op seksueel gebied gebeurde ('wat') en welke grensoverschrijdende tactiek iemand gebruikte ('hoe').

Ook kwam uit de kwalitatieve analyses naar voren dat verschillende seksuele handelingen als grensoverschrijdend werden ervaren, waarbij niet de handeling op zich bepaalde of de seks grensoverschrijdend was, maar dat een handeling over een grens van de respondent ging. Wat een seksuele ervaring grensoverschrijdend maakte in de beleving van de respondenten was de verhouding tussen wat de respondent wilde en wat de ander deed en niet het gedrag van de ander op zich. Bijvoorbeeld, soms wilde een respondent helemaal niets met iemand van doen hebben en ging een aanraking over de grens. Een concreet voorbeeld dat een jongere beschreef is het volgende: *'...hij kwam tegen me aandansen, schuurde met zijn penis (niet bloot) tegen mijn billen aan...hier was ik niet van gediend!'*. In andere gevallen was zoenen wel gewenst, maar wilde de respondent verder niets en gingen de handelingen die daarna plaatsvonden over een grens, bijvoorbeeld: *'één keer zoende ik met een jongen in de kroeg en ik kende hem alleen van gezicht en vond hem ook niet echt leuk. Hij ging meteen aan mijn borsten zitten.'*, of: *'Het begon met zoenen, dat vond ik niet zo erg, totdat hij ze vinger in me broek deed.'*. Ook kwam het voor dat jongeren wel wilden aftrekken en vingeren, maar dat ze vaginale seks een brug te ver vonden: *'Op een middag kom ik daar en we liggen op zijn bed lekker tv te kijken, zoenen en strelen. We waren aangekomen op het handwerk, dat deden we wel vaker en dit vond ik ook erg leuk en lekker. Ik ging op die jongen zitten om gewoon lekker met hem te kunnen zoenen maar hij ging niet zoenen maar stak zo zijn piemel erin!'*. Om het aantal scenario's van grensoverschrijdende seks beperkt te houden, maar toch recht te doen aan zoveel mogelijk ervaringen, wordt in de scenario's in algemene termen over 'seks' gesproken en zijn seksuele handelingen niet gespecificeerd, maar wordt beschreven dat het ging om een vorm van seks die iemand niet wilde.

Een derde aanscherping die uit de scenario's naar voren kwam is dat respondenten wel duidelijk onderscheid maakten tussen vaste partners, onbekenden en gezins- of familieleden, maar dat tussen bekenden, vrienden en losse partners geen duidelijke grens te trekken viel. De categorisering was met name onduidelijk voor, bijvoorbeeld, een bekende waarmee iemand in het verleden wel eens had

gezoend of een ex-partner ('dat was met een ex van mij, het was een paar keer uit aan en daarna ging ik een keer bij hem op bezoek'). Onduidelijk was hoe een partner te categoriseren die iemand op vakantie had leren kennen ('ik heb daar een jongen ontmoet op de camping naast ons en het klikte wel'), een partner die iemand via via of vaag kende ('ik kende hem uit de kroeg van gezicht'), of een goede vriend met wie iemand wel eens zoende ('we hebben al wat jaartjes een hele goede vriendschap, ook hebben we al heel vaak gezoend'). Omdat het onderscheid tussen bekenden, vrienden en losse partners niet altijd duidelijk te maken was zijn deze categorieën samengevoegd.

Verder kwam uit de kwalitatieve analyses een vorm van seksuele grensoverschrijding naar voren die niet helemaal gedekt leek te worden in de kwantitatieve SES maat. Uit de verhalen van jongeren bleek dat een partner soms niet een tactiek uit de SES gebruikte om iemand over een grens te krijgen (bijvoorbeeld aandringen, dronken voeren of geweld gebruiken), maar 'gewoon probeerde'. Voorbeelden hiervan zijn: '..hij probeerde gewoon zijn hand in mijn broek te stoppen, maar ik wilde dat niet', '..en toen ging die vriend naast me zitten en ging gewoon aan mijn borsten zitten. Ik moest toen lachen, maar ik vond het helemaal niet leuk' of '..daar aangekomen zat hij in een keer aan mijn borsten en zei: kom we gaan neuken'. In deze situaties ging het vaak om een bekende of losse partner die opeens, onverwacht, begon met zoenen of aanraken. Dit scenario werd toegevoegd aan de scenario's die uit de kwantitatieve analyses naar voren kwamen. Omdat dit scenario geen onderdeel was van de kwantitatieve SES maat, kon het niet worden meegenomen in de analyses naar eventuele consequenties en behoefte aan professionele hulp. Wel is het scenario in de derde vragenlijst aan de jongeren voorgelegd om hun evaluatie van deze vorm van grensoverschrijdend seksueel gedrag te onderzoeken.

Door het niet specificeren van de seksuele handeling en het samenvoegen van partnercategorieën, ontstonden uiteindelijk 8 (tactiek) x 4 (partnertype) mogelijke scenario's. De prevalentie van deze scenario's is weergegeven in Tabel 15 (grensoverschrijdende ervaringen) en Tabel 16 (grensoverschrijdende gedragingen). Om beter inzicht te geven in de aard van de seksuele handelingen die voorkwamen in grensoverschrijdende seksuele situaties, zijn de verschillende vormen van seks in deze tabellen afzonderlijk weergegeven.

Tabel 15. Meemaken grensoverschrijdende seksuele scenario's sinds 14de verjaardag (in %) (n = 1340)

	Aanraken				Aftrekken				Vaginale seks			
	Zoenen				Vingeren				Anale seks			
	Betasten				Orale seks							
	Uitkleden											
	VP	BK	OB	FA	VP	BK	OB	FA	VP	BK	OB	FA
Aandringen	3.3	5.3	1.0	0.2	4.6	5.6	1.1	0.2	12.4	8.8	1.7	0.3
Boos worden	1.9	1.5	0.5	0.1	2.2	2.3	0.6	0.1	5.3	2.8	0.5	0.2
Roddelen/liegen	0.5	0.3	0.0	0.0	0.6	1.0	0.0	0.0	2.0	1.4	0.3	0.0
Gebruik dronkenschap	0.7	2.8	0.6	0.0	0.5	3.1	0.5	0.1	1.9	9.0	1.2	0.1
Opzettelijk gedrogeerd	0.1	0.6	0.4	0.0	0.1	0.5	0.1	0.1	0.7	1.3	0.4	0.0
Dreigen geweld	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.3	0.4	0.1	0.5	0.7	0.2	0.1
Geweld gebruikt	0.1	0.6	0.2	0.1	0.3	1.1	0.4	0.1	1.3	1.5	0.8	0.3
In groepje gewerkt	0.0	0.1	0.1	0.0	0.1	0.2	0.1	0.0	0.0	0.7	0.9	0.1

Noot. VP = vaste partner; BK = losse partner of andere bekende; OB = onbekende; FA= familie- of gezinslid

Zeker als de diverse vormen van seks worden samengevoegd zijn vier duidelijk veelvoorkomende scenario's van seksueel grensoverschrijdende ervaringen en gedragingen te onderscheiden. Allereerst is dat het aandringen of zeuren van een vaste partner. In totaal had 22.3% van de jongeren ervaring met een vaste partner die aandrang of zeurde om seks te krijgen (Tabel 15). Iets meer dan een op tien (10.6%) jongeren had zelf wel eens bij een vaste partner aangedrongen of gezeurd om seks (Tabel 16). Een tweede veelvoorkomend scenario was aandringen door een losse partner of bekende.

Dit overkwam 19.7% van de jongeren en 5.5% van de jongeren had dit zelf wel eens gedaan. Een verder veelvoorkomend scenario was gerelateerd aan dronkenschap: 14.9% van de jongeren gaf aan dat een losse partner of bekende wel eens misbruik had gemaakt van het feit dat zij dronken waren om seks te kunnen hebben. Iets meer dan 6% had zelf wel eens misbruik gemaakt van de dronkenschap van een losse partner of bekende om seks te kunnen hebben met diegene. Ook het boos worden van een vaste partner om seks te kunnen hebben kwam veel voor. In totaal gaf 9.4% van de jongeren aan wel eens te maken te hebben gehad met een vaste partner die boos werd om seks te kunnen hebben en 5.9% was zelf wel eens boos geworden met dat doel voor ogen.

Tabel 16. Vertonen grensoverschrijdende seksuele scenario's sinds 14de verjaardag (in %) (n = 1370)

	Aanraken				Aftrekken				Vaginale seks			
	Zoenen				Vingers				Anale seks			
	Betasten				Orale seks							
	Uitkleden											
	VP	BK	OB	FA	VP	BK	OB	FA	VP	BK	OB	FA
Aandringen	1.7	1.6	0.2	0.0	2.0	1.5	0.0	0.2	6.8	2.4	0.0	0.1
Boos worden	0.7	0.7	0.2	0.0	1.8	0.4	0.0	0.0	3.4	1.1	0.1	0.1
Roddelen/liegen	0.2	0.2	0.0	0.0	0.2	0.1	0.1	0.0	0.5	0.0	0.0	0.0
Gebruik dronkenschap	0.1	1.5	0.2	0.0	0.4	1.0	0.2	0.0	1.8	3.6	0.7	0.0
Opzettelijk gedrogeerd	0.0	0.4	0.0	0.0	0.3	0.1	0.2	0.0	0.3	0.4	0.0	0.0
Dreigen geweld	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2
Geweld gebruikt	0.0	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.0	0.1	0.0	0.1	0.0
In groepje gewerkt	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	0.0	0.0	0.0	0.2	0.1	0.0

Noot. VP = vaste partner; BK = losse partner of andere bekende; OB = onbekende; FA= familie- of gezinslid

Consequenties van en hulpbehoeften na het meemaken van de scenario's

Als jongeren ervaring hadden met het meemaken van een specifieke vorm van grensoverschrijdende seksuele ervaringen werd hen, per ervaring, gevraagd welke gevolgen zij hiervan hadden ondervonden en of ze behoefte hadden gehad aan professionele hulp of steun. De resultaten worden weergegeven in Tabel 17.

Voor alle consequenties van alle scenario's gold dat een minderheid van de jongeren deze ondervond. Deze minderheid was echter wel substantieel, variërend van 12 tot 49% van de jongeren met een specifieke ervaring. Hoewel er een groep jongeren lijkt te zijn die, naar eigen rapportage, geen nadelige consequenties van seksuele grensoverschrijding ondervond, blijkt een aanzienlijk deel hier echter wel negatieve gevolgen van te hebben ervaren. Gemiddeld genomen ondervonden jongeren de meeste negatieve consequenties van situaties van grensoverschrijdende seks waarin een losse partner of andere bekende aandrong op seks. De minste negatieve consequenties ondervonden jongeren van een vaste partner die dat deed. Ook al was dit het scenario waarvan de minste negatieve consequenties werden ondervonden en kon het gemakkelijker gebagatelliseerd worden ('in elke relatie dringt iemand wel eens aan op seks'), toch waren er veel jongeren die hier last van hadden. Ze voelden zich er bijvoorbeeld ongelukkig (32.4%) of verdrietig (29.0%) door, waren kwaad op zichzelf (29.3%) of voelden zich niet meer goed bij seks (29.0%).

Tabel 17. Consequenties voor jongeren die scenario's van seksuele grensoverschrijding meemaken (% 'een beetje' of 'heel erg')

	Scenario 1 (n = 283)	Scenario 2 (n = 133)	Scenario 3 (n = 276)	Scenario 4 (n = 198)
Consequenties				
ongelukkig	31.4	48.2	46.4	31.8
bang	18.4	26.3	31.5	15.4
ziek	12.3	18.8	23.6	17.7
verdrietig	29.0	45.1	39.9	15.7
kwaad op mezelf	29.3	35.3	47.5	41.0
schaamte	24.4	30.0	48.6	40.4
schuldig	22.3	31.6	38.8	32.4
niet meer goed bij seks				
voelen	29.0	38.3	33.0	19.4
<i>Gemiddelde¹</i>	<i>2.28</i>	<i>2.68</i>	<i>2.83</i>	<i>2.43</i>
Professionele hulpbehoefte				
beetje	5.3	8.3	10.1	11.1
ja	4.2	6.0	8.3	1.5

Noot. Scenario 1: vaste partner dringt aan; scenario 2: vaste partner wordt boos; scenario 3: losse partner of bekende dringt aan; scenario 4: losse partner of bekende maakt gebruik van dronkenschap

1 Schaal 1-5; hogere score, meer consequentie

De drie consequenties die het meest werden ervaren verschilden van scenario tot scenario. In het geval van het hebben van seks omdat een vaste partner aandrang op seks hadden negatieve consequenties met name betrekking op zich ongelukkig of verdrietig voelen, kwaad zijn op zichzelf en zich niet meer goed voelen bij seks. Dit kwam redelijk overeen met de consequenties van situaties waarin een vaste partner boos werd om seks te kunnen hebben (zich ongelukkig en verdrietig worden en zich niet meer goed voelen bij seks). Na grensoverschrijdende seksuele situaties waarin een losse partner of bekende aandrang op seks voelden jongeren zich vooral ongelukkig, waren ze kwaad op zichzelf en schaamden ze zich. Schaamte speelde ook een belangrijke rol na situaties waarin een losse partner of bekende gebruik had gemaakt van de dronkenschap van de respondent, evenals een gevoel van schuld.

Een minderheid van de jongeren had behoefte aan professionele hulp of steun na het meemaken van een van de meest voorkomende scenario's van grensoverschrijdende seks. De hulpbehoefte was het grootst na situaties waarin een losse partner of bekende had aangedrongen op seks. De behoefte aan hulp was het geringst als een vaste partner had aangedrongen op seks. Jongeren hadden de meeste behoefte aan hulp bij scenario's waarvan zij gemiddeld ook de meeste negatieve consequenties ondervonden, terwijl de hulpbehoefte het geringst was bij het scenario met gemiddeld de minst negatieve consequenties.

De ervaren negatieve consequenties en behoefte aan professionele hulp of steun verschilden tussen groepen jongeren⁶. Vrouwenervaarden meer negatieve consequenties van alle scenario's dan mannen. Lager opgeleide jongerenervaarden meer negatieve consequenties dan hoger opgeleide jongeren in situaties waarin een vaste partner boos werd om seks te krijgen. Ook hadden vrouwen en religieuze jongeren meer behoefte aan hulp na het aandrangen op seks door een vaste partner. Na

⁶ Helaas konden niet alle verbanden worden getoetst door te kleine groepen respondenten in enkele categorieën. De verbanden die niet getoetst konden worden hadden betrekking op de verschillen in ervaren consequenties van scenario 3 naar geslacht, etniciteit en seksuele oriëntatie; hulpbehoefte bij scenario 1 naar etniciteit en seksuele oriëntatie; hulpbehoefte na scenario 3 naar geslacht, etniciteit en seksuele oriëntatie; hulpbehoefte na scenario 4 naar etniciteit. De overige verbanden die niet in de tekst aan de orde komen zijn wel getoetst maar bleken niet significant.

aandringen van een losse partner of bekende hadden religieuze jongeren en homoseksuele, lesbische of biseksuele jongeren meer behoefte aan hulp.

Evaluatie van de scenario's

In de derde vragenlijst zijn alle vijf scenario's aan jongeren voorgelegd, met de vraag zich in te leven in de situatie en aan te geven hoe ze zich voelden en wat ze van de seks in het scenario vonden. Alle jongeren beoordeelden elk scenario zowel vanuit het perspectief van iemand die het grensoverschrijdende seksuele gedrag ervaarde (Tabel 18) als vanuit het perspectief van iemand die het gedrag vertoonde (Tabel 19).

Jongeren die zich voorstelden dat ze het grensoverschrijdende seksuele gedrag ervaarden rapporteerden voor alle scenario's meer negatieve dan positieve gevoelens. Een meerderheid vond ook dat er sprake was van vervelende en gedwongen seks en slechts een minderheid beoordeelde de seks als vrijwillig en gewenst. Niet alle scenario's werden gelijk beoordeeld. Het scenario waarin een losse partner of bekende gebruik maakte van het feit dat iemand dronken was riep de meeste negatieve gevoelens op. De minste negatieve gevoelens werden opgeroepen door de scenario's waarin een vaste partner aandrang of zeurde om seks of een losse partner of bekende probeerde om iemand te zoenen of aan te raken. In het eerste van deze twee scenario's werd de seks ook als het minst vervelend, minst gedwongen en meest vrijwillig en gewenst beschouwd. Dit wil echter niet zeggen dat jongeren dit scenario positief beoordeelden; slechts 5.8% vond dat er sprake was van gewenste seks en 15.3% vond de seks vrijwillig, terwijl 58.2% de seks vervelend en 48.5% de seks gedwongen vond. Alhoewel het scenario waarin een losse partner probeerde iemand te zoenen of aan te raken, samen met het scenario waarin een vaste partner aandringt op seks, de minste negatieve gevoelens opriep, werd de seks in dit scenario wel als het meest vervelend en gedwongen beschouwd en als het minst vrijwillig en gewenst. Blijkbaar waren jongeren geneigd minder zwaar aan een dergelijke ervaring te tillen als het hen zou overkomen, maar beoordeelden zij de seks wel als een duidelijk geval van grensoverschrijding.

Tabel 18. Beoordeling scenario's vanuit perspectief ervaren gedrag

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4	Scenario 5
Opgeroepen gevoelens ^a (gemiddelden)					
positieve gevoelens	1.59	1.52	1.66	1.55	1.47
negatieve gevoelens	3.14	3.25	3.21	3.33	3.53
<i>totaal gemiddelde</i>	3.71 ^{2,4,5}	3.79 ^{1,3,5}	3.71 ^{2,4,5}	3.82 ^{1,3,5}	3.98 ^{1,2,3,4}
Beoordeling (% (helemaal) mee eens)					
vervelend	58.2 ^{2,3,4,5}	64.5 ^{1,3,5}	70.9 ^{1,2,4,5}	66.3 ^{1,3,5}	59.4 ^{1,2,3,4}
vrijwillig	15.3 ^{2,3,4,5}	11.7 ^{1,3,5}	4.6 ^{1,2,4,5}	9.5 ^{1,3}	7.9 ^{1,2,3}
gewenst	5.8 ³	4.4	3.0 ¹	3.6	4.3
gedwongen	48.5 ^{2,3,4,5}	53.5 ^{1,3,4,5}	60.1 ^{1,2}	58.0 ^{1,2}	60.1 ^{1,2}

Noot. Scenario 1: vaste partner aandringen; Scenario 2: vaste partner, boos worden; Scenario 3: losse partner of bekende toch proberen; Scenario 4: losse partner of bekende, aandringen; Scenario 5: losse partner of bekende, gebruik maken dronkenschap. Numerieke superscripten geven aan van welke andere scenario's de beoordeling van het betreffende scenario significant verschilde.

^a Schaal 1-5; hogere score, meer ervaren gevoelens.

Jongeren verschilden in de beoordeling van de scenario's en de gevoelens die zij erbij ervaarden. Vrouwen gaven over de scenario's heen aan meer negatieve gevoelens te ervaren en de seks meer te zien als vervelend en gedwongen; mannen zagen de seks meer dan vrouwen als vrijwillig en gewenst. Voor homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren gold hetzelfde als voor vrouwen; bij hen riepen de meeste scenario's meer negatieve gevoelens op dan bij heteroseksuele jongeren. Seks met een losse partner die aandrang of het toch probeerde vonden zij minder vrijwillig en vaker gedwongen en

seks met een aandringende losse partner vonden zij ook minder gewenst en meer vervelend. Jongeren van westerse afkomst ervoeren meer negatieve gevoelens bij een vaste partner die aandrong of boos werd en bij losse partners of bekenden die het toch probeerden dan niet-westerse jongeren. Als een losse partner gebruik maakte van het feit dat iemand dronken was vonden zij ook dat er meer sprake was van gedwongen en vervelende seks en minder van gewenste en vrijwillige seks. Als een losse of vaste partner aandrong, of als deze laatste boos werd om seks te krijgen, vonden zij ook vaker dat er sprake was van ongewenste seks. Lager opgeleide jongeren ervoeren meer negatieve gevoelens dan hoger opgeleide jongeren bij een vaste partner die aandrong om seks te krijgen. Lager opgeleiden jongeren vonden van alle scenario's ook vaker dat de seks gedwongen was. Hoger opgeleide jongeren vonden in beide scenario's met een vaste partner, evenals in situaties waarin een losse partner aandrong, de seks meer vrijwillig.

Tabel 19. Beoordeling scenario's vanuit perspectief vertonen gedrag

	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4	Scenario 5
Opgeroepen gevoelens ^a (gemiddelden)					
positieve gevoelens	1.97	1.79	1.80	1.90	1.87
negatieve gevoelens	2.90	2.95	2.81	2.84	2.83
<i>totaal gemiddelde</i>	3.40 ²	3.51 ^{1,3,4,5}	3.43 ²	3.40 ²	3.41 ²
Beoordeling (% (helemaal) mee eens)					
vervelend	50.3 ²	55.6 ^{1,4,5}	52.0 ⁵	50.0 ^{2,5}	41.4 ^{1,2,3,4}
vrijwillig	11.5 ³	10.0 ³	5.7 ^{1,2,4,5}	8.5 ³	8.5 ³
gewenst	9.6 ^{3,4,5}	7.4 ³	4.0 ^{1,2}	5.5 ¹	6.1 ¹
gedwongen	63.6 ^{2,3,4,5}	59.0 ^{1,3,5}	53.8 ^{1,2,5}	57.2 ^{1,5}	49.2 ^{1,2,3,4}

Noot. Scenario 1: vaste partner aandringen; Scenario 2: vaste partner, boos worden; Scenario 3: losse partner of bekende toch proberen; Scenario 4: losse partner of bekende, aandringen; Scenario 5: losse partner of bekende, gebruik maken dronkenschap. Numerieke superscripten geven aan van welke andere scenario's de beoordeling van het betreffende scenario significant verschilde.
^a Schaal 1-5; hogere score, meer ervaren gevoelens.

De beoordelingen van jongeren van de verschillende scenario's liepen minder uiteen als zij zich voorstelden dat zijzelf het gedrag vertoonden. Vanuit dat perspectief riep een vaste partner die boos werd om seks te krijgen de meeste negatieve gevoelens bij hen op. De gevoelens die andere scenario's oproepen verschilden niet van elkaar. In situaties waarin zij als vaste partner boos werden om seks te krijgen werd de seks ook als het meest vervelend beschouwd. Een losse partner die probeerde iemand aan te raken of te zoenen werd echter als het minst vrijwillig en gewenst beschouwd, terwijl seks met een vaste partner die aandrong als het meest gedwongen werd beoordeeld. De seks werd als het minst gedwongen of vervelend beoordeeld als de jongeren zich voorstelden dat ze gebruik zouden maken van het feit dat iemand dronken was om seks te hebben. Toch vond bijna de helft (49.2%) van de jongeren deze vorm van seks gedwongen seks en vond tweevijfde (41.4%) de seks vervelend. Ook de als minst grensoverschrijdend beoordeelde vorm van het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag werd door een grote groep jongeren negatief geëvalueerd.

Ook als jongeren zich voorstelden dat ze zelf het grensoverschrijdende seksuele gedrag vertoonden verschilden de beoordelingen van de scenario's naar sociaal-demografische kenmerken. Bij vrouwen riepen de scenario's meer negatieve gevoelens op dan bij mannen en zij vonden de seks vaker vervelend en gedwongen, terwijl mannen deze vaker als vrijwillig en gewenst bestempelden. Homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren ervoeren ook meer negatieve gevoelens dan heterojongeren en zij vonden de grensoverschrijdende scenario's met een vaste partner ook vervelender. Vanuit het perspectief dat zij zelf het gedrag zouden vertonen, riep het aandringen van een losse partner of bekende om seks meer negatieve gevoelens op onder westerse dan niet-westerse jongeren. Westerse jongeren vonden deze vorm van seks ook minder gewenst en vrijwillig en eerder

vervelend en gedwongen. In het geval van een losse partner die aandrang of gebruik maakte van iemands dronkenschap zagen westerse jongeren deze vorm van seks ook vaker als grensoverschrijdend. Seks met een vaste partner die boos werd vonden zij minder gewenst en meer gedwongen. Seks met een losse partner die het toch probeerde werd ook als meer gedwongen beoordeeld. Ook was er een verschil in beoordeling naar opleidingsniveau. Lager opgeleide jongeren ervaarden meer negatieve gevoelens bij een losse partner die probeerde om seks te hebben en vonden van alle andere scenario's vaker dat er sprake was van gedwongen seks dan hoger opgeleide jongeren. Hoger opgeleide jongeren vonden verder dat seks met een losse partner die gebruik maakte van iemands dronkenschap meer vrijwillig was dan lager opgeleide jongeren.

Verder is getoetst of de beoordeling van de scenario's significant verschilde tussen de beide perspectieven (meemaken of vertonen van het gedrag). Uit deze analyses bleek dat voor alle scenario's de opgeroepen gevoelens negatiever waren vanuit het 'meemaken' - dan het 'vertonen'-perspectief. De scenario's werden ook als vervelender beoordeeld vanuit het meemaken-perspectief. De verschillen tussen de twee perspectieven (meemaken en vertonen) waren minder eenduidig als het ging om de mate waarin de scenario's als vrijwillig, gewenst en gedwongen werden gezien. Seks met een vaste partner die aandrang werd vanuit het meemaken-perspectief als minder vrijwillig gezien dan vanuit het vertonen-perspectief. Beide scenario's met een vaste partner scenario verschilden ook in de beoordeling van de gewenstheid van de seks; vanuit het meemaken-perspectief werd de seks als minder gewenst gezien dan vanuit het vertonen-perspectief. Een losse partner die probeerde om seks te hebben of gebruik maakte van iemands dronkenschap werd vanuit het meemaken-perspectief de seks als meer gedwongen beoordeeld. Een opvallend effect deed zich voor ten aanzien van het beoordelen van de gedwongenheid van de seks. In het geval van scenario's met een vaste partner die aandrang of boos werd vonden de jongeren dit vanuit het vertonen-perspectief meer gedwongen dan vanuit het meemaken-perspectief.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Beantwoording van de onderzoeksvragen

Welke vormen van grensoverschrijdende seks maken jongeren mee en welke vormen vertonen zij zelf?

In totaal heeft 83.9% van de onderzochte vrouwen en 66.3% van de mannen sinds hun veertiende verjaardag iets meegemaakt op seksueel gebied wat voor hen over een grens ging. Deze ervaringen varieerden onderling sterk. Ervaringen waarbij geen sprake was van fysiek contact werden vaker gerapporteerd door zowel vrouwen als mannen (resp. 75.8% en 53.7%) dan ervaringen waarbij wel sprake was van fysiek contact (resp. 63.1% en 45.7%). Als deze percentages worden uitgesplitst naar subvormen van grensoverschrijdende seks, dan kwam het meemaken van directe grensoverschrijding zonder fysiek contact (bijv. aangestaard worden, opmerkingen krijgen) het meest voor (72.7% van de vrouwen en 48.3% van de mannen). Seksuele dwang kwam het minst voor in deze steekproef, maar toch gaf 15.8% van de vrouwen en 7.5% van de mannen aan hier ervaring mee te hebben.

Als naar alle vormen van grensoverschrijdende seksuele gedragingen wordt gekeken, dan gaf 48.2% van de vrouwen en 74.7% van de mannen aan wel eens over iemands grens gegaan te zijn. Net als bij de ervaringen van respondenten het geval was, rapporteerden zowel vrouwen als mannen vaker grensoverschrijdend seksueel gedrag zonder fysiek contact (resp. 38.4% en 63.2%) dan met fysiek contact (resp. 22.2% en 47.1%). Ook de rangorde van de prevalentie van de verschillende subvormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag was gelijk aan die voor grensoverschrijdende seksuele ervaringen. Directe grensoverschrijding zonder fysiek contact werd het meest gerapporteerd (37.2% van de vrouwen en 61.5% van de mannen). Ook hier ging het vaak om staren en opmerkingen maken. Grensoverschrijding met dwang werd het minst gerapporteerd (2.1% van de vrouwen en 3.9% van de mannen). Binnen deze categorie kwam het opzettelijk toedienen van drank of drugs het meest voor (1.5% van de vrouwen en 2.8% van de mannen).

In het representatieve, grootschalige jongerenonderzoek van De Graaf et al. (2005) gaf 17.8% van de vrouwen en 4.2% van de mannen aan ooit te zijn gedwongen tot seks, en 1.3% van de vrouwen en 4.3% van de mannen had zelf wel eens iemand gedwongen tot seks. De cijfers uit de huidige studie komen daar grofweg mee overeen (15.8% van de vrouwen en 7.5% van de mannen werd gedwongen, 2.1% van de vrouwen en 2.8% van de mannen dwong zelf wel eens iemand tot seks). Bij het vergelijken van deze studies moet wel rekening gehouden worden met verschillen tussen de studies in methode en steekproef. De Graaf en collega's hebben gevraagd naar ervaringen en gedragingen op het gebied van seksuele dwang gedurende iemands leven, terwijl het huidige onderzoek zich alleen richt op ervaringen en gedragingen in de adolescentie (vanaf de veertiende verjaardag). De Graaf en collega's hebben ook 12- tot 15-jarigen in hun steekproef, evenals jongeren zonder seksuele ervaring, terwijl in het huidige onderzoek alleen jongeren met (enige) seksuele ervaring die ouder zijn dan 14 jaar zijn betrokken. Verder maken De Graaf en collega's gebruik van een representatieve steekproef, terwijl in dit onderzoek een steekproef is gebruikt waarin alle subgroepen van jongeren (naar geslacht, opleiding, etniciteit en seksuele oriëntatie) in voldoende mate gerepresenteerd zijn. Zo kan bijvoorbeeld het hogere percentage mannen in de huidige steekproef dat ervaring heeft met seksuele dwang wellicht deels verklaard worden door het hogere percentage homo- en biseksuele mannen in de onderzochte groep.

Om goed inzicht te krijgen in het vóórkomen van de diversiteit aan grensoverschrijdende seksuele ervaringen, hanteerde dit onderzoek opzettelijk geen conceptuele of juridische definitie van grensoverschrijding (bijv. dwang, verkrachting, aanranding, misbruik), beperkte het zich niet tot specifieke situaties waarin seksuele grensoverschrijding kan plaatsvinden (bijv. thuis, school, internet, uitgaanssituaties) en richtte het zich niet op specifieke plegers (bijv. familieleden, partners, onbekenden). In plaats daarvan is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een brede inventarisatie van seksuele gebeurtenissen. In aanvulling op overeenkomstige bevindingen voor seksuele dwang liet dit onderzoek zien dat de mate waarin grensoverschrijdende seksuele ervaringen vóórkomen aanzienlijk hoger is dan bleek uit eerdere grootschalige onderzoeken. Onderzoeken met een meer specifieke

focus lijken het vóórkomen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen onder jongeren te onderschatten en missen met name de meest voorkomende grensoverschrijdende seksuele ervaringen van jongeren, in het bijzonder situaties waarin sprake is van een (mogelijke) partner of bekende die zeurt, aandringt, boos wordt of gebruik maakt van iemands dronkenschap. Een belangrijke bevinding van dit onderzoek is verder dat, eveneens aanzienlijk meer dan uit eerder onderzoek bleek, jonge mannen aangeven ervaring te hebben met grensoverschrijdende seks. Hoewel doorgaans wordt geconcludeerd dat een (kleine) minderheid van jongens en jonge mannen ervaring heeft met grensoverschrijdende seks, laat de brede inventarisatie die in dit onderzoek is gehanteerd kleinere geslachtsverschillen zien; voor sommige ervaringen werden zelfs geen significante geslachtsverschillen gevonden. Dit suggereert dat ook jonge mannen veelvuldig te maken krijgen met meer alledaagse vormen van grensoverschrijdende seks die doorgaans niet onderzocht worden.

De hoge mate waarin grensoverschrijdende seksuele ervaringen onder jonge vrouwen en mannen blijken voor te komen wordt bevestigd in de gerapporteerde grensoverschrijdende seksuele gedragingen. Hoewel lager dan de rapportage van grensoverschrijdende seksuele ervaringen, geeft driekwart van de jonge mannen en bijna de helft van de jonge vrouwen aan wel eens grensoverschrijdend seksueel gedrag vertoond te hebben. Ook deze percentages zijn aanzienlijk hoger dan doorgaans in onderzoek gevonden wordt en bevestigen daarmee in belangrijke mate de validiteit van de bevindingen. Opvallend is verder dat de mate waarin jonge mannen aangeven grensoverschrijdend seksueel gedrag te hebben vertoond dicht aan ligt tegen de mate jonge vrouwen grensoverschrijdende seksuele ervaringen rapporteren, terwijl er een aanzienlijke discrepantie is tussen de mate waarin jonge mannen ervaring hebben met grensoverschrijdende seks en de zelfrapportage van grensoverschrijdend seksueel gedrag van jonge vrouwen. Hoewel deze discrepantie voor een deel verklaard kan worden door ervaringen van jonge mannen met seksuele grensoverschrijding met een partner van hetzelfde geslacht, suggereert zij ook dat hedendaagse jonge mannen redelijk zelfinzicht hebben in hun seksuele gedrag, wellicht meer dan jonge vrouwen.

Welke risicogroepen zijn er te onderscheiden voor diverse vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen?

Voor het meemaken van grensoverschrijdend seksueel gedrag met en zonder fysiek contact kwamen twee duidelijke risicogroepen naar voren: vrouwen en homoseksuele mannen. Op ervaringen zonder fysiek contact liepen ook niet-westerse, religieuze jongeren een verhoogd risico. Mannen vormden een risicogroep als het ging om het zelf overschrijden van andermans grenzen (met en zonder fysiek contact). Opleiding bleek ook gerelateerd aan het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag: lager opgeleide jongeren gingen vaker over iemands grenzen heen waarbij er geen sprake was van fysiek contact, terwijl hoger opgeleide jongeren dit vaker deden in seksuele situaties met fysiek contact.

Welke risico- en beschermingsfactoren zijn er voor diverse vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen?

Zowel verschillende individuele als sociale factoren hadden invloed op grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. Dit komt overeen met een sociaalecologische benadering die ervan uitgaat dat complexe ervaringen en gedragingen het best kunnen worden verklaard vanuit een samenspel tussen individuele en sociale invloeden (Banyard et al., 2006; Foshee et al., 2004; Foshee et al., 2001; Teten et al., 2009; White et al., 2006; WHO, 2002; White, 2009; Smith et al., 2009; Zurbriggen, 2009).

De invloed van de diverse factoren verschilde naar de aard van de grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. Bij grensoverschrijdende *ervaringen* speelden met name achtergrond en gedrag en seksuele en relationele vaardigheden een rol, evenals enkele aspecten van de sociale omgeving van jongeren. Bij grensoverschrijdende seksuele *gedragingen* speelden met name seksuele attitudes en motieven een belangrijke rol, terwijl de sociale context een minder prominente rol speelde.

Samenvattend zijn in Bijlagen 1 en 2 de risico- en beschermingsfactoren voor alle vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen op een rij gezet. Uit deze bijlagen en de eerder gepresenteerde resultaten komt duidelijk naar voren dat voor verschillende vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen verschillende factoren van belang zijn. Een aantal factoren speelt echter bij de meerderheid van de grensoverschrijdende seksuele ervaringen een rol. Jongeren met een groter aantal verschillende seksuele partners maken vaker grensoverschrijdende seksuele ervaringen mee. De hoeveelheid partners kan een risicofactor vormen omdat jongeren meer aan risicovolle situaties bloot gesteld worden; als iemand meer partners heeft, is de kans dat het mis gaat groter. De invloed van het hebben van meer seksuele partners komt ook naar voren uit het werk van Finkelhor en Asdigian (1996), die het meemaken van seksueel geweld deels verklaren vanuit de routine/activiteiten-theorie. Deze theorie stelt dat door een bepaalde levenswijze of bepaalde activiteiten iemand in situaties terecht kan komen waarin deze persoon meer, of juist minder, kans maakt op het meemaken van grensoverschrijdende seksuele ervaringen. Meer partners hebben is een voorbeeld van dit soort situaties of factoren die de kans op het meemaken van risicovolle situaties vergroten. In het huidige onderzoek lijkt de routine/activiteiten-theorie met name relevant voor het verklaren van het meemaken van situatiegebonden misbruik. Deze vorm van grensoverschrijdende seksuele ervaringen wordt het meest door situationele kenmerken beïnvloed. Jongeren die meer drinken, drugs gebruiken, meer verschillende partners hebben en losse seksuele contacten aangaan bevinden zich vermoedelijk vaker in situaties waarin de kans op situatiegebonden misbruik groter is. Opvallend is dat jongeren die seks hebben met mensen die ze via internet kennen zich minder vaak bevinden in situaties waar gebruik van hen wordt gemaakt. Deze jongeren lopen echter wel een verhoogd risico op andere vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen (seksuele dwang en mediagerelateerde grensoverschrijding).

Jongeren die (soms) het tegenovergestelde zeggen van wat ze willen ('ja' als ze geen seks willen of 'nee' als ze wel seks willen) liepen een verhoogd risico op grensoverschrijdende seksuele ervaringen. Symbolisch verzet en meegaan in ongewenste seks zijn beide vormen van onduidelijke of tegenstrijdige communicatie. Krahé en collega's (Krahé et al., 2000; Krahé et al., 2003) vonden ook dat symbolisch verzet (iemand geeft aan geen seks te willen, terwijl die persoon wel seks wil en de intentie heeft om seks te hebben) de kans op het meemaken van seksueel geweld vergroot. Symbolisch verzet kan de kans op het meemaken van grensoverschrijdend seksueel gedrag vergroten omdat het tegenstrijdige en ambigue signalen uitzendt. Partners worden geconfronteerd met een 'nee' terwijl iemand wel degelijk seks wil. Als iemand symbolisch verzet (vaker) als strategie gebruikt, kan deze strategie iemands vaardigheden ondermijnen om duidelijk en overtuigend 'nee' te zeggen bij een oprechte weigering. Als iemand zich vaak symbolisch verzet, dan wordt verzet bij daadwerkelijk ongewenste seks niet meer serieus genomen. Partners die vaker met symbolisch verzet worden geconfronteerd leren in feite dat 'nee' wel degelijk (soms) 'ja' betekent. Er bestaat overigens geen consensus over de functionele betekenis van symbolisch verzet. Waar Krahé et al. wijzen op de potentiële negatieve consequenties van het gebruik van symbolisch verzet, geven O'Sullivan en Allgeier (1994) aan dat symbolisch verzet ook een speels onderdeel kan zijn van gewenst versier- en seksueel gedrag. De resultaten van de huidige studie ondersteunen de eerste positie, aangezien blijkt dat symbolisch verzet een risicofactor is voor het meemaken van meerdere vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen. Ook het instemmen met seks die iemand eigenlijk niet wil blijkt uit eerdere studies een risicofactor voor het meemaken van seksuele dwang (Krahé et al., 2000). Volgens Krahé et al. kan meegaan in ongewenste seks ertoe leiden dat partners het idee krijgen dat jongeren die (vaker) instemmen het blijkbaar niet zo erg vinden om seks te hebben zonder dat zelf echt te willen. Net als over symbolisch verzet is er ook discussie over de invloed van meegaan in ongewenste seks. Een alternatieve verklaring voor de samenhang tussen meegaan in ongewenste seks en grensoverschrijdende seksuele ervaringen is dat meegaan in ongewenste seks een uiting is van grensoverschrijdend gedrag (Krahé et al., 2000). De instemming met seks die iemand niet zelf wil is in deze redenering een indicator van seks waartoe iemand wordt overgehaald of gedwongen. Beide concepten zouden dan betrekking hebben op dezelfde gebeurtenis. In de huidige studie zijn meegaan in ongewenste seks en grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen echter niet hoog

gecorrleerd (variërend van .11 tot .26), wat erop duidt dat deze alternatieve verklaring niet kan worden ondersteund.

Een beschermende factor die bij de meeste typen grensoverschrijdende seksuele ervaringen een rol speelde, was een goede band met ouder(s) of opvoeder(s). Dit komt overeen met bevindingen uit zowel ander onderzoek naar grensoverschrijdende seksuele ervaringen (e.g., De Graaf et al., 2005), als uit onderzoek naar de invloed van ouders op andere aspecten van seksueel risico (Bancroft, 2006; Biglan et al., 1990; Coley, Medeiros & Schindler, 2008; Metzler, Noell, Biglan, Ary & Smolkowski, 1994). De Graaf et al. (2005) vonden dat vrouwen uit warmere gezinnen en vrouwen die over seks communiceerden met ouders (en vrienden) minder kans liepen om ooit gedwongen te zijn tot seks. Andere studies vonden een verband tussen een minder warm gezinsklimaat of een minder goede band met ouders en het op jonge leeftijd beginnen met seks (zie bijvoorbeeld het overzicht van Bancroft, 1996) en seksueel risicogedrag zoals het hebben van seks met onbekende partners of zonder condoom (Biglan et al., 1990; Coley et al., 2008). Er zijn tal van verklaringen voor de beschermende invloed van de relatie met ouders. Vaak vinden deze hun oorsprong in de sociale leertheorie die stelt dat jongeren leren van het observeren van belangrijke andere mensen in hun omgeving (Bandura, 1986). Een goede band met ouders kan het ontwikkelen van gezonde relaties, het leren communiceren, het leren maken van beslissingen en het overdragen van bepaalde normen en waarden bevorderen (Coley et al., 2008). Een andere verklaring is dat ouders van belang zijn omdat ze invloed hebben op de vriendschappen die hun kind vormt of een beschermende werking hebben tegen de eventuele negatieve invloed van vrienden (e.g., Benda & Diblasio, 1994; Metzler et al., 1994).

Met betrekking tot het vertonen van grensoverschrijdende seksuele gedragingen bleek ook een aantal factoren van belang voor meerdere vormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag. Jongeren die meer op zoek zijn naar seksuele sensatie oefenen vaker grensoverschrijdend seksueel gedrag uit. Er is niet veel onderzoek gedaan naar een mogelijk verband tussen seksueel sensatie zoeken en grensoverschrijdend seksueel gedrag, maar wel naar de relatie met ander seksueel risicogedrag. Uit onderzoek naar seksueel risicogedrag met betrekking tot SOA/HIV, bijvoorbeeld, blijkt dat seksueel sensatie zoeken een belangrijke risicofactor is; seksueel sensatie zoeken is gerelateerd aan alcohol- en drugsgebruik voorafgaand aan seks en het hebben van meer seksuele partners, onbeschermd seks en permissieve attitudes en gedragingen (Kalichman & Rompa, 1995; Gaither & Sellbom, 2003). Naast seksueel sensatie zoekende jongeren bleken jongeren die positiever staan ten opzichte van het uitoefenen van seksuele dwang ook meer grensoverschrijdend seksueel gedrag te vertonen. De invloed van iemands attitude ten opzichte van seksuele dwang op seksueel grensoverschrijdend seksueel gedrag is bekend uit de (inter)nationale literatuur (Bohner et al., 2005; Burgess, 2007; DeGue & DeLillo, 2005; Drieschner & Lange, 1999; Lonsway & Fitzgerald, 1994; Murnen et al., 2007; Price & Byers, 1999). Tot slot speelde symbolisch verzet tegen seks ook een rol als risicofactor voor het vertonen van verschillende grensoverschrijdende seksuele gedragingen: jongeren die zelf wel eens 'nee' zeiden terwijl ze wel seks wilden, vertoonden meer grensoverschrijdend gedrag. Krahé et al. (2003) kwamen op basis van hun onderzoek tot dezelfde conclusie. Zij schrijven de relatie tussen symbolisch verzet en het plegen van grensoverschrijdend seksueel gedrag toe aan het 'false consensus effect': mensen nemen aan dat anderen dezelfde meningen en gedragingen hebben en vertonen als zij zelf. Jongeren die zelf 'nee' zeggen terwijl ze wel seks willen, gaan er wellicht ook vanuit dat als hun eigen 'nee' eigenlijk geen 'nee' is, dat een 'nee' van een partner ook niet serieus genomen hoeft te worden.

Wat zijn de meest voorkomende scenario's van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren?

Uit de kwantitatieve gegevens kwamen vier veelvoorkomende scenario's naar voren. Deze scenario's waren gelijk voor grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. Een eerste scenario heeft betrekking op een vaste partner die door middel van aandringen en zeuren een partner tot seks probeert over te halen, vaak tot vaginale/ anale seks. Iets meer dan 20% van de jongeren maakte dit zelf mee en iets meer dan 10% gaf aan dit zelf wel eens gedaan te hebben. Een tweede scenario had ook betrekking op een vaste partner en de nadruk lag eveneens op vaginale/ anale seks, maar in dit

scenario werd de partner boos om zijn of haar zin te krijgen. Bijna 10% van de jongeren had ervaring met een partner die boos werd om seks te krijgen en bijna 6% was zelf wel eens boos geworden om seks te krijgen. Een derde scenario had betrekking op seks met een losse partner of een bekende die aandrong of zeurde om iemand over een grens te halen, vaak om vaginale/anale seks te hebben. Bijna 20% van de jongeren had dit zelf wel eens meegemaakt en 5.5% had zelf wel eens aangedrongen of gezeurd om seks te hebben met een losse partner of een bekende. Een laatste scenario dat uit de kwantitatieve analyses naar voren kwam was dat van een bekende of losse partner die gebruik maakt van het feit dat iemand dronken is om (vaginale/anale) seks met degene te kunnen hebben. Bijna 15% van de jongeren had dit meegemaakt en iets meer dan 6% had dit zelf wel eens gedaan.

Naast deze vier scenario's gebaseerd op de kwantitatieve gegevens kwam uit de kwalitatieve gegevens een vijfde scenario naar voren. Dit had betrekking op situaties waarin een losse partner of andere bekende direct en onverwacht fysiek contact initieerde. Vaak ging het hier om een aanraking (bijvoorbeeld een hand in de broek of onder het shirt) of een ongewenste tongzoen. Over de prevalentie van dit scenario kan niets worden gezegd, omdat het niet uit de kwantitatieve maar uit de kwalitatieve gegevens naar voren kwam.

Welke negatieve consequenties ondervinden jongeren van de verschillende scenario's van grensoverschrijdende seksuele ervaringen, in welke mate hangen deze scenario's samen met het al dan niet hebben van een behoefte aan professionele hulp en hoe beoordelen jongeren de scenario's in termen van (on)gewenstheid?

Een aanzienlijke groep jongeren ondervond negatieve gevolgen van het meemaken van de diverse scenario's van grensoverschrijdend seksueel gedrag. Gemiddeld genomen ondervonden jongeren de meeste negatieve consequenties van een losse partner of andere bekende die aandrong om seks te krijgen. De minste negatieve consequenties ondervonden jongeren van een vaste partner die dat deed. Maar ook al was dit een scenario waarvan jongeren de minste negatieve consequenties ondervonden en kon het gemakkelijker gebagatelliseerd worden ('in elke relatie dringt iemand wel eens aan op seks'), toch waren er veel jongeren die hier negatieve gevolgen van ondervonden. Ongeveer drie op de tien jongeren voelden zich ongelukkig of verdrietig, was kwaad op zichzelf of voelde zich niet meer goed bij seks na het meemaken van een vaste partner die aandrong of zeurde om seks te krijgen.

Een klein deel van de jongeren had behoefte aan professionele hulp of steun na een grensoverschrijdende seksuele ervaring. De meeste behoefte aan professionele hulp werd ervaren in reactie op een losse partner of bekende die aandrong en zeurde om seks. Na een dergelijke ervaring gaf 8% van de jongeren aan hulp te willen en nog eens 10% van de jongeren had hier enigszins behoefte aan.

Als jongeren zich voorstelden dat zij de diverse scenario's van grensoverschrijdende seksuele ervaringen meemaakten, danervaarden zij bij elk van de scenario's meer negatieve dan positieve gevoelens en voor elk van de scenario's vond een meerderheid ook dat er sprake was van vervelende en gedwongen seks; in elk van de scenario's was er slechts volgens een minderheid sprake van een vrijwillige en gewenste ervaring. Niet alle scenario's werden echter hetzelfde beoordeeld. Een losse partner of bekende die gebruik maakte van het feit dat iemand dronken was, riep de meeste negatieve gevoelens op. De minste negatieve gevoelens werden opgeroepen door een vaste partner die aandrong om seks te kunnen hebben, of een losse partner of bekende die probeerde om iemand aan te raken of te zoenen. Ook als jongeren zich voorstelden dat zijzelf het grensoverschrijdende seksuele gedrag in de verschillende scenario's vertonen, was de beoordeling overwegend negatief. Wel riep dit 'pleger' perspectief vaak minder negatieve gevoelens op dan het 'slachtoffer' perspectief.

Ook niet alle groepen jongeren evalueerden de situaties gelijk. In het algemeen oordeelden mannen, hoger opgeleide jongeren, niet-westerse jongeren en heteroseksuele jongeren milder over de scenario's. Zijervaarden minder negatieve gevoelens en beoordeelden de scenario's minder vaak als gedwongen of vervelend.

Een slag om de arm: beperkingen van het onderzoek

Het onderzoek kent een aantal beperkingen. Ten eerste is een aantal kanttekeningen te plaatsen bij de steekproef. Jongeren hebben zelf gekozen om wel of niet deel te nemen aan het onderzoek. Daarnaast was de respons op de tweede en derde vragenlijst beperkt: 57% van de jongeren die aangaf aan het vervolgonderzoek mee te willen doen begon met het invullen van de tweede vragenlijst (en daarvan maakte 82% die af), en 42% is begonnen aan de derde vragenlijst (74% maakte hem af). De zelfselectie en de beperkte respons kunnen de resultaten vertekenen, omdat deelname mogelijk selectief is (Catania, Gibson, Chitwood & Coates, 1990; Dunne et al., 1997; Wiederman, 1993). Dit kwam ook uit de analyses naar voren: alhoewel er op veel gebieden (bijvoorbeeld hoeveelheid partners, media gebruik of sociale context) geen verschillen waren tussen jongeren die wel de tweede en/of derde vragenlijst invulden en jongeren die alleen de eerste vragenlijst invulden, bleek dat jongeren die assertiever zijn op seksueel gebied en jongeren met een negatievere attitude ten opzichte van seksuele dwang vaker meededen aan het vervolg van het onderzoek dan jongeren die minder assertief zijn of een positievere attitude hebben. Wel is van belang om te benadrukken dat jongeren niet geworven zijn met een oproep om mee te doen aan een onderzoek naar vervelende seksuele ervaringen. In de oproep tot deelname en tot deelname aan de vervolgvragenlijsten werd benadrukt dat het een onderzoek was naar hun mening over seksualiteit en hun seksuele ervaringen (de leuke en minder leuke kanten).

Door de methode van werving, de zelfselectie en de beperkte respons is de steekproef niet representatief voor alle jongeren in Nederland. Er is van het begin af aan echter ook niet gestreefd naar het samenstellen van een representatieve steekproef. Het doel van het onderzoek was ook niet om een accurate schatting van de prevalentie van diverse vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen te kunnen geven. De mate waarin de diverse ervaringen en gedragingen voorkomen onder jongeren in dit onderzoek weerspiegelt echter vermoedelijk wel het relatieve belang van de ervaringen en gedragingen binnen deze onderzoeksgroep en geeft een indicatie waaraan gedacht moet worden als het gaat over jongeren die grensoverschrijdend seksueel gedrag meemaken of vertonen. Voor een meer exacte schatting van de prevalentie van de verschillende vormen van grensoverschrijdende seks zullen de vragen en scenario's in een grootschalige, representatieve bevolkingsstudie moeten worden geïncorporeerd. Het huidige onderzoek had als doel om voldoende jongeren met diverse achtergronden in de steekproef op te nemen om over verschillen tussen deze groepen jongeren uitspraken te kunnen doen. Dit is grotendeels gelukt. Een groot pluspunt is dat de steekproef een groot aantal lager opgeleide jongeren bevatte. Ook bevatte de steekproef een substantieel aantal mannen, zij het aanzienlijk minder dan de helft van de respondenten. Ook bevatte de steekproef genoeg homo-, lesbische en biseksuele jongeren, religieuze jongeren en niet-westerse jongeren om betrouwbare uitspraken over deze subgroepen te kunnen doen. De steekproef bevatte echter niet genoeg respondenten in sommige subgroepen om verdere uitsplitsingen te kunnen maken, bijvoorbeeld tussen Marokkaanse en Turkse jongeren of tussen christelijke en joodse jongeren.

Naast deze beperkingen van de steekproef zijn ook enkele kanttekeningen te plaatsen bij de onderzoeksopzet. Allereerst is de correlatieve aard van het onderzoek een beperking in het vaststellen van oorzaak-gevolg relaties. Verder is het afnemen van vragenlijsten via internet niet onomstreden. Recente studies van Van de Looij-Jansen en De Wilde (2008) en Mangunkusumo et al. (2006) laten echter zien dat er geen verschillen zijn in de rapportage van seksueel gedrag tussen vragenlijsten die op papier of via internet zijn afgenomen. Ook ervaren jongeren het invullen van een vragenlijst op internet als net zo betrouwbaar en privé als het invullen van een vragenlijst op papier (Van de Looij-Jansen & De Wilde, 2008) en vinden ze het invullen op internet prettiger dan invullen op papier (Mangunkusumo et al., 2006). Tot slot is in het huidige onderzoek gebruik gemaakt van zelfrapportage meetinstrumenten. Zelfrapportage is een gebruikelijke manier om onderzoek te doen naar grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen, maar er kleeft ook een aantal nadelen aan. Zo is het mogelijk dat jongeren bepaalde ervaringen of gedragingen niet rapporteren omdat ze de ervaringen privé vinden of omdat het sociaal onwenselijke gedragingen betreft.

Tenslotte werd het uitoefenen van seksuele dwang zeer weinig gerapporteerd, waardoor dit gedrag niet kan worden uitgesplitst naar vrouwelijke en mannelijke plegers. Ook kan niet tussen alle sociaal-demografische groepen een vergelijking worden gemaakt voor de ervaren negatieve consequenties en de behoefte aan hulp na het meemaken van bepaalde scenario's, omdat de desbetreffende scenario's te weinig voorkwamen in de steekproef.

Aanbevelingen voor onderzoek

Aanbevelingen van experts

De globale resultaten van het onderzoek zijn gepresenteerd en bediscussieerd op de expertmeeting 'Onderzoek voor de praktijk' op 8 oktober 2009 in Utrecht. Deze expertmeeting werd bijgewoond door ongeveer 70 experts (onder andere afkomstig van universiteiten, overheden, kennisinstututen, GBI's en GGD'en). Er kwam een aantal aanbevelingen met betrekking tot (toekomstig) onderzoek naar voren. Ten eerste willen de experts weten welk percentage Nederlandse jongeren te maken krijgen met diverse vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. Hiervoor zullen specifieke vragen moeten worden gesteld in een representatief bevolkingsonderzoek onder jongeren. Een tweede aanbeveling is dat er meer aandacht zou moeten komen voor de ontwikkelingsprocessen achter grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. Tevens zou onderzocht moeten worden welke jongeren herhaaldelijk grensoverschrijding meemaken of vertonen en bij welke jongeren de ervaringen of gedragingen tot incidenten beperkt blijven. Verder ligt er volgens de experts nog een aantal inhoudelijke, verdiepende vragen op tafel met betrekking tot de interpretatie van de huidige onderzoeksresultaten. Er is, volgens hen, meer informatie nodig over de verklaringen waarom bepaalde factoren een beschermende of juist een risicoverhogende werking hebben. Zeker bij de belangrijke factoren die meerdere ervaringen en gedragingen beïnvloeden (bijvoorbeeld de band met ouders of symbolisch verzet) is dit verdiepende inzicht naar de werking van de invloed gewenst. Naast verdieping van de huidige resultaten hebben de experts inhoudelijke vragen voor toekomstig onderzoek. Hun interesse gaat bijvoorbeeld uit naar specifieke groepen jongeren (jongeren met een lichamelijke of verstandelijke beperking of zeer laag opgeleide jongeren), naar korte- en langetermijnconsequenties van de diverse ervaringen en gedragingen en naar de achterliggende redenen van jongeren om scenario's van grensoverschrijdende seks positiever, of juist negatiever, te beoordelen. Buiten deze inhoudelijke vragen willen de experts meer inzicht in de werking van de factoren in verschillende subgroepen (naar geslacht, etniciteit, religie en seksuele oriëntatie) en aandacht voor potentiële verschillen binnen deze subgroepen (bijvoorbeeld over verschillen tussen diverse specifieke opleidingstypen en werkende jongeren zonder diploma). Een verdere breed gedragen aanbeveling van de experts betreft het uitvoeren van een longitudinale studie naar de determinanten van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. Hiermee zou meer inzicht moeten worden verkregen in de oorzaak-gevolg relaties tussen de verschillende risico- en beschermingsfactoren, de diverse grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen, en de ontwikkeling van patronen van ervaringen en gedragingen.

Aanbevelingen van jongeren

Jongeren is aan het einde van vragenlijst drie gevraagd of zij zelf nog tips hebben om ongewenste seksuele ervaringen te voorkomen. Enkele jongeren gaven aanbevelingen voor onderzoek. Zij wilden een aantal onderwerpen beter onderzocht hebben: de 'bimbocultuur', eerwraak, 'pornoficatie' en loverboys. Tevens pleiten zij voor specifiek onderzoek onder bepaalde groepen (bijvoorbeeld probleemjongeren, jongeren die veel drugs gebruiken, jongeren die op straat leven of gehandicapte jongeren). Verder deed een van de deelnemers de suggestie om jongeren zelf op school een onderzoek te laten uitvoeren naar ongewenste seks. Op die manier zouden jongeren aangemoedigd worden stil te staan bij hoe vaak ongewenste seks voorkomt en tegelijk wat leren over het doen van onderzoek.

Aanbevelingen voor preventie en interventie

Aanbevelingen van experts

Allereerst merkten veel deelnemers aan de expertmeeting op dat het niet eenvoudig is om een onderzoek direct naar interventies te vertalen. De kennis is nog te abstract om er direct bij instanties als GGD'en mee aan de slag te kunnen. Er is eerst nog een aantal tussenstappen nodig. Verder achten de experts het van belang om niet direct nieuwe interventies te ontwikkelen, maar eerst de bestaande interventies te bekijken in het licht van de huidige onderzoeksresultaten. Hierbij moet gekeken worden of de risico- en beschermingsfactoren voldoende aan bod komen in het huidige aanbod van interventies of dat interventies moeten worden aangepast aan de nieuwe bevindingen. Dit onderzoek maakt duidelijk dat de risico- en beschermingsfactoren voor de verschillende scenario's zeer uiteen lopen. Er zal gekeken moeten worden in hoeverre het huidige interventieaanbod daar voldoende aandacht voor heeft. Daarnaast moet worden gekeken of alle doelgroepen aan bod komen in het interventieaanbod. Met name bij homo- en biseksuele mannen vraagt men zich af of er een goed aanbod van interventies is.

Ondanks deze kanttekeningen bij de vertaalslag van onderzoek naar praktijk formuleerden de experts ook een aantal inhoudelijke punten met betrekking tot interventies. Interventies zouden gericht moeten worden op weerbaar gedrag binnen intieme relaties. De vraag is of de nadruk moet liggen op het bevorderen van leuke seks, of het vermijden van ongewenste seks. Zoals een van de experts opmerkte: *'Gaan we leuke seks doen, of gaan we niet leuke seks niet doen?'*. Verder geeft de hoge prevalentie van ervaringen en gedragingen volgens de experts houvast om deze ervaringen en gedragingen met jongeren te bespreken. Als jongeren aangeven dat iets tegen hun zin gebeurde, of dat zij iets tegen de zin van een partner hebben gedaan, dan zijn zij zich immers blijkbaar bewust van hun grenzen en die van andere jongeren. Dit bewustzijn van grenzen biedt goede aanknopingspunten voor interventies. Aandacht moet worden besteed aan het rekening houden met de eigen grenzen, maar ook rekening houden met de grenzen van anderen. Omdat ambigue communicatie een belangrijke rol speelt bij zowel het ervaren als vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag, zouden interventies zich in praktisch opzicht kunnen richten op verschillende non-verbale tekenen waarmee jongeren kunnen aangeven dat ze wel, of juist niet, verder willen gaan op seksueel gebied. Verder vragen experts aandacht voor ouderondersteuning en een discussie over de beste vorm van ondersteuning, omdat de band met de ouders een prominente rol lijkt te spelen in het meemaken van grensoverschrijdende ervaringen. Tot slot werd er een directe en praktische toepassing van de resultaten genoemd: de veelvoorkomende, beleefde scenario's die uit het onderzoek naar voren komen zouden kunnen worden verwerkt in lespakketten en voorlichtingsmaterialen.

Aanbevelingen van jongeren

Jongeren gaven diverse tips om ongewenste seks te voorkomen. Veel tips hadden betrekking op wat jongeren zelf wel, of juist niet, moeten doen. Deelnemers kwamen met praktische tips voor hun leeftijdsgenoten. De tips hadden bijvoorbeeld betrekking op het in de hand houden van alcoholgebruik, voorzichtigheid bij flirten en het (te snel) vertrouwen van onbekenden, fysieke trucs die jongeren kunnen toepassen om zich te verzetten en duidelijk communiceren met partners. Ook moedigen zij het aan dat jongeren elkaar beter in de gaten houden (*'Spreek met elkaar af om tijdens het uitgaan o.i.d. niemand alleen achter te laten.'* of *'Als een jongen al heel de avond ongewenst aan je zit te plukken waarschuw vriendinnen om een oogje in het zeil te houden'*). Verder noemen veel jongeren dat het belangrijk is om je eigen grenzen in de gaten te houden en daaraan vast te houden: *'Als iemand je dwingt tot dingen die je niet wil, blijf bij je standpunt! Zeg dat je het niet wilt en geef absoluut niet toe als diegene door blijft zeuren en dwingen! Als jij iets niet wilt, dan is het NEE! Dan blijft het NEE!, en dan is het dus NEE!!!!'*. Zij benadrukken dat seks die wordt afgedwongen voor beide partners geen leuke seks is: *'Laat je niet ompraten, dan geniet je er ook niet van', 'Nee is nee, en als iemand echt om je geeft, dan heeft hij/zij daar respect voor', 'Sta stil bij wat erna komt, want je kan mensen kwetsen of verdriet doen. Je kan ook jezelf verdriet doen door seks te hebben met degene die niet wil, want dan word je de volgende keer afgewezen'* of *'Heel veel meisjes kunnen geen nee zeggen, daar kun je hem wel mooi even in steken en even je toetje droppen, maar ik vind dat zielig.'* Ook geven jongeren die zelf vervelende ervaringen hebben tips voor andere slachtoffers. Zij moedigen

hen aan om hulp te zoeken (bijvoorbeeld: *'Zorg dat je aangifte doet. Denk aan jezelf hierbij'*), willen hen het idee geven dat ze niet de enige zijn die zoiets meemaken en vinden het belangrijk dat slachtoffers zich realiseren dat het nooit hun schuld is.

Naast deze praktische tips voor leeftijdsgenoten en slachtoffers, doen jongeren ook een aantal beleidsmatige aanbevelingen. Zij vinden het van belang dat jongeren (vrouwen) een cursus zelfverdediging of een vechtsport volgen op school. Ook hechten zij veel waarde aan seksuele voorlichting: *'Gewoon doorgaan met het geven van voorlichting. Het lijkt alsof jongeren niet luisteren, maar stiekem doen ze dat toch.'* Zij vinden ook dat met voorlichting vroeg moet worden begonnen, omdat zij denken dat jonge kinderen eerder slachtoffer worden en jongeren ook al op jonge leeftijd met seks bezig zijn. Zoals een van de deelnemers opmerkte: *'Ik kreeg de voorlichting pas in klas 3 van de middelbare school. Nou, dan heb je al het een en ander meegemaakt.'* Voorlichting moet zich op verschillende onderwerpen richten. Het moet gaan over het kunnen stellen en handhaven van eigen en andermans grenzen, maar voorlichting moet ook bepaalde ideeën ter discussie stellen. Voorbeelden van misvattingen die jongeren hierbij aan het licht willen stellen zijn: *'Meer openheid over het onderwerp dat je altijd van gedachte mag veranderen over het wel of geen seks willen hebben'*, *'Sommigen zien het als overwinning wanneer iemand uiteindelijk toch toegeeft. Dat soort ideeën zouden moeten worden aangehaald en duidelijk worden gemaakt dat het niet een overwinning is.'*, *'Mannen moeten een keer af van het idee van 'scoren', dan hebben ze geen druk meer en gaan ze minder snel stomme dingen doen'* of *'Probeer jongeren bij te brengen dat het niet stoer is om seks te hebben op jonge leeftijd. Iedereen moet seks hebben met degene waar ze het graag mee zouden willen doen maar alleen om de juiste redenen en niet om stoer te lijken.'* Goede voorlichting kan er ook voor zorgen dat jongeren minder gevoelig worden voor sociale druk en sociale normen: *'Goede voorlichting geven zodat jongeren weten wat normaal is, en dat niet alleen van hun vrienden horen. Dat ze denken dat het normaal is als je rond je 15de ontmaagd wordt omdat de schreeuwleijkerds of 'coole mensen' van de klas rond die leeftijd ontmaagd worden.'* Verder kan voorlichting dienen om taboe rondom seksualiteit te doorbreken en het praten over seks makkelijker te maken: *'Je zal minder snel zeggen 'hee gast, blijf van me tieten af' als je al niet over tieten durft te praten.'* Tot slot moet er volgens de jongeren ook voorlichting gegeven worden over hoe jongeren hulp kunnen vragen, en dat het vragen van hulp ook niet iets is om je voor te schamen. Zij geven ook aan dat het wel van belang is dat hulpverleners jongeren serieus nemen, goed bereikbaar zijn en dat ze eventueel anoniem (bijvoorbeeld via chatten op internet) hun verhaal kunnen doen.

Ter afsluiting

Deze studie levert een belangrijke bijdrage aan de kennis omtrent diverse vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen van jongeren. De bevindingen van dit onderzoek laten zien dat grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen niet alleen zeer veel voorkomen onder jongeren in Nederland, wellicht meer dan verwacht, maar bovendien zeer divers zijn in hun aard en consequenties. Een verdere belangrijke bevinding van dit onderzoek is dat, eveneens aanzienlijk meer dan uit eerder onderzoek bleek, jonge mannen aangeven grensoverschrijdende seksuele ervaringen te hebben. Voor het eerst is onder Nederlandse jongeren bovendien uitgebreid onderzocht welke risico- en beschermingsfactoren samenhangen met specifieke grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. De sociaalecologische risico- en beschermingsfactoren verschillen deels voor de diverse grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen, maar enkele factoren, met name de hoeveelheid seksuele partners, de band met de ouders, ambigue communicatie over seks, de attitude ten opzichte van seksuele dwang en seksueel sensatie zoeken, spelen een bredere rol en bieden aanknopingspunten voor de preventie van veelvoorkomende grensoverschrijdende seksuele ervaringen van jongeren.

Naast aanknopingspunten voor interventies leveren de bevindingen ook vragen op voor toekomstig onderzoek. Deze vragen zullen deels beantwoord worden in verdiepende artikelen op basis van het huidige onderzoeksmateriaal. Verder heeft ZonMw toestemming en financiering gegeven om het huidige onderzoek uit te breiden met een herhalingsmeting. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de vraag naar een longitudinaal onderzoek, waardoor meer inzicht wordt verkregen in zowel de oorzaak-

gevolg relaties tussen grensoverschrijdende seks en de risico- en beschermingsfactoren als in de ontwikkelingspatronen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. De eerste resultaten van dit longitudinale vervolgonderzoek worden in december 2010 verwacht.

De hoge mate waarin grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen voorkomen onder jongeren onderstreept de noodzaak voor een samenhangend programma op het gebied van effectieve seksuele en relationele vorming voor jongeren, waarin de preventie van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen belangrijke onderdelen zijn. Dit programma dient te bestaan uit zowel schoolse als buitenschoolse componenten en ook ouders en professionals actief te betrekken. Seksuele en relationele vorming dient een standaard onderdeel te zijn van het curriculum op scholen dat tijdig en herhaald aan bod komt. Inhoudelijk dient vorming de seksuele interactiecompetentie van jongeren te stimuleren, met inbegrip van adequate communicatie over seks met (mogelijke) partners. Ook dient vorming aandacht te besteden aan de verschillende perspectieven waaruit seksuele situaties beoordeeld kunnen worden, alsmede aan verschillen in beoordeling en consequenties naar geslacht, etniciteit en opleiding, bijvoorbeeld aan de hand van de in dit onderzoek ontwikkelde scenario's. In aanvulling en als ondersteuning op een schoolse aanbod op het gebied van seksuele en relationele vorming dient er breder in de samenleving aandacht te komen voor de preventie van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen van jongeren. Dit kan middels een brede nationale campagne en/of gerichte activiteiten op locaties voor jongeren en via jongeren media. Het is van belang dat ouders, en professionals effectief bij schoolse en buitenschoolse preventieactiviteiten betrokken worden, deze mede ondersteunen en waar nodig zelf ondersteund worden. Met name dient er zorg voor gedragen te worden dat preventieactiviteiten passend zijn voor jongeren met diverse achtergronden en hen, evenals hun ouders en andere betrokkenen, in voldoende mate bereiken. Bovenal is het van belang dat preventieactiviteiten niet eenmalig zijn maar structureel zijn ingebed.

SAMENVATTING

Recente grootschalige onderzoeken laten zien dat veel Nederlandse jongeren te maken krijgen met grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. Voor een effectieve preventie van deze ervaringen en gedragingen is meer inzicht nodig in de diversiteit aan grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen van jongeren, de samenhang tussen verschillende aspecten van grensoverschrijdende seks (wie, wat, hoe), de risico- en beschermingsfactoren voor diverse grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen en welke ervaringen meer of minder negatieve consequenties hebben, gepaard gaan met meer of minder behoefte aan hulp en door jongeren zelf als meer of minder ongewenst worden bestempeld. Op deze vragen geeft de huidige studie antwoord.

De gegevens voor dit onderzoek zijn verzameld middels drie digitale vragenlijsten die zijn beantwoord door een panel van seksueel actieve jongeren in de leeftijd van 15 tot en met 25 jaar, die verschilden in termen van geslacht, opleidingsniveau, etniciteit, religie en seksuele oriëntatie. Deze jongeren zijn geworven door oproepen tot deelname te verspreiden via jongerenmedia, jongerenorganisaties en ROC's.

De grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen die jongeren rapporteerden zijn onderscheiden in vijf verschillende vormen. Allereerst is onderscheid gemaakt tussen ervaringen en gedragingen met en zonder fysiek contact. Ervaringen en gedragingen met fysiek contact zijn verder onderverdeeld in drie categorieën, op basis van de specifieke tactiek die is gebruikt: verbale manipulatie, situatiegebonden misbruik en seksuele dwang. De ervaringen en gedragingen zonder fysiek contact zijn opgedeeld in directe ervaringen en gedragingen (alle betrokken zijn lichamelijk aanwezig) en mediagerelateerde ervaringen en gedragingen (de grensoverschrijding vindt plaats via bijvoorbeeld internet of telefoon). De meerderheid van de jonge vrouwen en jonge mannen in het onderzoek heeft wel eens iets meegemaakt op seksueel gebied dat voor hen over een grens ging. Grensoverschrijdende ervaringen en gedragingen zonder fysiek contact komen het meest voor (bijvoorbeeld aangestaard worden of opmerkingen krijgen), maar ook vormen met fysiek contact komen frequent voor. Hierbij gaat het vaak om verbale manipulatie, maar ook situatiegebonden grensoverschrijding en seksuele dwang. Op het meemaken van grensoverschrijdende seksuele ervaringen lopen vrouwen en homo- en biseksuele mannen een verhoogd risico. Als het gaat om ervaringen zonder fysiek contact lopen ook religieuze jongeren van niet-westerse afkomst een verhoogd risico. Mannen rapporteren vaker grensoverschrijdend gedrag en als het gaat om het vertonen van gedragingen zonder fysiek contact zijn ook lager opgeleide jongeren een risicogroep. Voor het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag met fysiek contact vormen juist hoger opgeleide jongeren een risicogroep.

Over het algemeen spelen verschillende risico- en beschermingsfactoren een rol bij de verschillende grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen. Er is echter een aantal factoren aan te wijzen dat bij de meerderheid van de ervaringen en gedragingen van belang is. Voor het *meemaken* van diverse vormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag zijn het hebben van meer seksuele partners en ambigue of tegenstrijdig communiceren over het wel of niet willen van seks risicofactoren. Een goede band met de ouders werkt juist beschermend. Voor het *vertonen* van grensoverschrijdend gedrag zijn een positievere attitude ten opzichte van seksuele dwang, seksueel sensatie zoeken en symbolisch verzet factoren die het risico verhogen.

Vijf scenario's van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen blijken onder de deelnemende jongeren veel voor te komen: 1) een vaste partner die seks wil en blijft aandringen, 2) een vaste partner die seks wil en boos wordt, 3) een losse partner/bekende die aan iemand wil zitten of wil zoenen, 4) een losse partner/bekende die seks wil en blijft aandringen en 5) een losse partner/bekende die gebruik maakt van het feit dat iemand dronken is om seks te hebben. Een aanzienlijke groep jongeren die (een van de) scenario's meemaakten, ondervond hier negatieve gevolgen van. De meest negatieve consequenties werden ondervonden na een ervaring met een losse

partner of andere bekende die aandringt op seks, terwijl de minste negatieve consequenties werden gerapporteerd na een ervaring met een vaste partner die aandringt. Een klein deel van de jongeren had behoefte aan hulp na het meemaken van een van deze scenario's van grensoverschrijdende seks. Deze hulpbehoefte was het grootst na een ervaring met een losse partner of bekende die aandrang of zeurde om seks. Jongeren beoordelen de scenario's van grensoverschrijdende seks negatief, zowel als zij zich voorstellen dat ze het grensoverschrijdende seksuele gedrag meemaken als wanneer zij zich voorstellen dat ze het gedrag vertonen. Ook beoordelen zij de seks die plaatsvindt als gedwongen en vervelend. Er zijn wel verschillen gevonden in ervaren negatieve consequenties, behoefte aan hulp en evaluatie van de scenario's naar sociaal-demografische kenmerken.

Het onderzoek kent een aantal beperkingen qua werving, steekproef en onderzoeksopzet. Desondanks levert het een belangrijke bijdrage aan de kennis over grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren in Nederland. Aanbevelingen van jongeren en experts, onder meer met betrekking tot voorlichting, weerbaarheid en verdiepend onderzoek, zijn in de discussiesectie van het rapport opgenomen.

REFERENTIES

- Abbey, A., & McAuslan, P. (2004). A longitudinal examination of male college students' perpetration of sexual assault. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 72*, 747–756.
- Abbey, A., Zawacki, T., Buck, P.O., Clinton, A.M., & McAuslan, P. (2004). Sexual assault and alcohol consumption: What do we know about their relationship and what types of research are still needed? *Aggression and Violent Behavior, 9*, 271–303.
- Arriaga, X.B., & Foshee, V.A. (2004). Adolescents dating violence: Do adolescents follow in their friends', or their parents', footsteps? *Journal of Interpersonal Violence, 19*, 162–184.
- Bancroft, J. (2006). Normal sexual development. In H.E. Barbaree & W.L. Marshall (Eds.), *The Juvenile Sex Offender (2nd edition)*, (pp. 19–57). New York: Guilford.
- Bandura, A. (1986). *The social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Banyard, V.L., Cross, C., & Modecki, K. (2006). Interpersonal violence in adolescence. Ecological correlates of self-reported perpetration. *Journal of Interpersonal Violence, 21*, 1314–1332.
- Benda, B.B., & DiBlasio, F.A. (1994). An integration of theory: Adolescent sexual contacts. *Journal of Youth and Adolescence, 23*, 403–419.
- Benson, B.J., Gohm, C.L., & Gross, A.M. (2007). College women and sexual assault: The role of sex-related alcohol expectancies. *Journal of Family Violence, 22*, 341–351.
- Biglan, A., Metzler, C.W., Wirt, R., Ary, D., Noell, J., Ochs, L., French, C., & Hood, D. (1990). Social and behavioural factors associated with high-risk sexual behaviour among adolescents. *Journal of Behavioural Medicine, 13*, 245–261.
- Bohner, G., Jarvis, C.I., Eyssel, F., & Siebler, F. (2005). The causal impact of rape myth acceptance on men's rape proclivity: Comparing sexually coercive and noncoercive men. *European Journal of Social Psychology, 35*, 819–828.
- Borowsky, I.W., Hogan, M., & Ireland, M. (1997). Adolescents sexual aggression: Risk and protective factors. *Pediatrics, 100*, 7.
- Breeman, L.D., Wit, J.B.F. de, & Woertman, L. (2006). Development of an adolescents sexual self-concept scale: Accounting for differences in gender and ethnicity. Unpublished manuscript, Utrecht University.
- Bruijn, P. de, Burrie, I., & Wel, F. van (2006). A risky boundary: Unwanted sexual behaviour among youth. *Journal of Sexual Aggression, 12*(2), 81–96.
- Buddie, A.M., & Testa, M. (2005). Rates and predictors of sexual aggression among students and nonstudents. *Journal of Interpersonal Violence, 20*, 713–724.
- Burgess, G.H. (2007). Assessment of Rape-Supportive Attitudes and Beliefs in college men. Development, reliability, and validity of the rape attitudes and beliefs scale. *Journal of Interpersonal Violence, 22*, 973–993.
- Catania, J.A., Gibson, D.R., Chitwood, D.D., & Coates, T.J. (1990). Methodological problems in AIDS behavioural research: Influences on measurement error and participation bias in studies of sexual behavior. *Psychological Bulletin, 108*, 339–362.
- Coley, R.L., Medeiros, B.L., & Schindler, H.S. (2008). Using sibling differences to estimate effects of parenting on adolescent sexual risk behavior. *Journal of Adolescent Health, 43*, 133–140.
- Cooper, M.L., Shapiro, C.M., & Powers, A.M. (1999). Motivations for sex and risky sexual behavior among adolescents and young adults: A functional perspective. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 1528–1558.
- Crown, L., & Roberts, L. (2007). Against their will: Young women's nonagentic sexual experiences. *Journal of Social and Personal Relationships, 24*, 385–404.
- Davis, J.L., Combs-Lane, A.M., & Jackson, T.L. (2002). Risky behaviors associated with interpersonal victimization. Comparisons based on type, number and characteristics of assault incidents. *Journal of Interpersonal Violence, 17*, 611–629.

- DeGue, S., & DiLillo, D. (2005). "You would if you love me": Toward an improved conceptual and etiological understanding of nonphysical male sexual coercion. *Aggression and Violent Behavior, 10*, 513–532.
- DeKeseredy, W.S., & Kelly, K. (1995). Sexual abuse in Canadian university and college dating relationships: The contribution of male peer support. *Journal of Family Violence, 10*, 41–53.
- Delsing, M.J.M.H., Bogt, T.F.M. ter, Engels, R.C.M.E., & Meeuws, W.H.J. (2007). Adolescents' peer crowd identification in the Netherlands: Structure and associations with problem behaviors. *Journal of Research on Adolescence, 17*, 467–480.
- Drieschner, K., & Lange, A. (1999). A review of cognitive factors in the etiology of rape: Theories, empirical studies, and implications. *Clinical Psychology Review, 19*, 57–77.
- Dunne, M.P., Martin, N.G., Bailey, J.M., Heath, A.C., Bucholz, K.K., Madden, P.A.F., & Statham, D.J. (1997). Participation bias in a sexuality survey: Psychological and behavioural characteristics of responders and non-responders. *International Journal of Epidemiology, 26*, 844–854.
- Emmers-Sommer, T.M., & Allen, M. (1999). Variables related to sexual coercion: A path model. *Journal of Social and Personal Relationships, 16*, 659–678.
- Engle, K.L. L', Brown, J.D., & Kenneavy, K. (2006). The mass media are an important context for adolescents' sexual behavior. *Journal of Adolescent Health, 38*, 186–192.
- Farris, C., Treat, T.A., Viken, R.J., & McFall, R.M. (2008). Sexual coercion and the misinterpretation of sexual intent. *Clinical Psychology Review, 28*, 48–66.
- Finkelhor, D., & Asdigian, N.L. (1996). Risk factors for youth victimization: Beyond a lifestyles/routine activities theory approach. *Violence and Victims, 11*, 3–19.
- Flack, W.F., Daubman, K.A., Caron, M.L., Asadorian, J.A., D'Aureli, N.R., Gigliotti, S.N., Hall, A.T., Kiser, S., & Stine, E.R. (2007). Risk factors and consequences of unwanted sex among university students. Hooking up, alcohol, and stress response. *Journal of Interpersonal Violence, 22*, 139–157.
- Forbes, G.B., Adams-Curtis, L.E., & White, K.B. (2004). First- and second-generation measures of sexism, rape myths and related beliefs, and hostility toward women. Their interrelationships and association with college students' experiences with dating aggression and sexual coercion. *Violence Against Women, 10*, 236–261.
- Foshee, V.A. (1996). Gender differences in adolescent dating abuse prevalence, types, and injuries. *Health Education Research, 11*, 275–286.
- Foshee, V.A., Benefield, T.S., Ennett, S.T., Bauman, K.E., & Suchindran, C. (2004). Longitudinal predictors of serious physical and sexual dating violence victimization during adolescence. *Preventive Medicine, 39*, 1007–1016.
- Foshee, V.A., Linder, F., MacDougall, J.E., & Bangdiwala, S. (2001). Gender differences in longitudinal predictors of adolescent dating violence. *Preventive Medicine, 32*, 128–141.
- Gaither G.A, Sellbom M. The Sexual Sensation Seeking Scale: Reliability and validity within a heterosexual college student sample. *Journal of Personality Assessment, 81*, 157–167.
- George, W.H., & Stoner, S. (2000). Understanding acute alcohol effects on sexual behaviour. *Annual Review of Sex Research, 11*, 92–123.
- Gerrits, L.A.W., Dekovic, M., Groenendaal, J.H.A., & Noom, M.J. (1996). Opvoedingsgedrag. In J. Ripens, J.M.A. Hermanns, & W.H.J. Meeus (Red.), *Opvoeden in Nederland* (pp. 41–69). Assen: Van Gorcum.
- Gowen, L.K., Feldman, S.S., Diaz, R., & Yisrael, D.S. (2004). A comparison of the sexual behaviors and attitudes of adolescent girls with older vs. similar-aged boyfriends. *Journal of Youth and Adolescence, 33*, 167–175.
- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, & Vanwesenbeeck, I. (2006). *Seks is een game. Gewenst en ongewenst seksueel gedrag van jongeren op internet*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.

- Gwartney-Gibbs, P.A., Stockard, J., & Bohmer, S. (1987). Learning courtship aggression: The influence of parents, peers, and personal experiences. *Family Relations*, 36, 276-282.
- Hall Smith, P., White, J.W., & Moracco, K.E.B. (2009). Becoming who we are: A theoretical explanation of gendered social structures and social networks that shape adolescent interpersonal aggression. *Psychology of Women Quarterly*, 33, 25-29.
- Hines, D.A. (2007). Predictors of sexual coercion against women and men: A multilevel, multinational study of university students. *Archives of Sexual Behavior*, 36, 403-422.
- Kalichman, S.C., & Rompa, D. (1995). Sexual sensation seeking and sexual compulsivity scales: Reliability, validity, and predicting HIV risk behavior. *Journal of Personality Assessment*, 65, 586-601.
- Kingston, D.A., Malamuth, N.M., Fedoroff, P., & Marshall, W.L. (2009). The importance of individual differences in pornography use: Theoretical perspectives and implications for treating sexual offenders. *Journal of Sex Research*, 46, 216-232.
- Koss, M.P., Abbey, A., Campbell, R., Cook, S., Norris, J., Testa, M., Ullman, S., West, C., & White, J. (2007). Revising the SES: A collaborative process to improve assessment of sexual aggression and victimization. *Psychology of Women Quarterly*, 31, 357-370.
- Krahé, B. (1998). Sexual aggression among adolescents. Prevalence and predictors in a German sample. *Psychology of Women Quarterly*, 22, 537-554.
- Krahé, B., Scheinberger-Olwig, R., & Kolpin, S. (2000). Ambiguous communication of sexual intentions as a risk marker of sexual aggression. *Sex Roles*, 42, 313-337.
- Krahé, B., Schütze, S., Fritsche, I., & Waizenhöfer, E. (2000). The prevalence of sexual aggression and victimization among homosexual men. *The Journal of Sex Research*, 37, 142-150.
- Krahé, B., Waizenhöfer, E., & Möller, I. (2003). Women's sexual aggression against men: Prevalence and predictors. *Sex Roles*, 49, 219-232.
- Lacasse, A., & Mendelson, M.J. (2007). Sexual coercion among adolescents. Victims and perpetrators. *Journal of Interpersonal Violence*, 22, 424-437.
- Lonsway, K.A., & Fitzgerald, L.F. (1994). Rape myths. In review. *Psychology of Women Quarterly*, 18, 133-164.
- Looij-Jansen, P.M. van de, & Wilde, E.J. de. (2008). Comparison of web-based versus paper-and-pencil self-administrated questionnaire: Effects on health indicators in Dutch adolescents. *Health Services Research*, 43, 1708-1721.
- Mangunkusumo, R.T., Duisterhout, J.S., Graaff, N. de, Maarsingh, E.J., Koning, H.J. de, & Raat, H. (2006). Internet versus paper mode of health and health behavior questionnaires in elementary schools: Asthma and fruit as examples. *Journal of School Health*, 76, 80-86.
- Metzler, C.W., Noell, J., Biglan, A., Ary, D., & Smolkowski, K. (1994). The social context for risky sexual behaviour among adolescents. *Journal of Behavioural Medicine*, 17, 419-438.
- Moore, T.M., Stuart, G.L., Meehan, J.C., Rhatigan, D.L., Hellmuth, J.C., & Keen, S.M. (2008). Drug abuse and aggression between intimate partners: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 28, 247-274.
- Morokoff, P.J., Quina, K., Harlow, L., Whitmire, L., Grimley, D.M., Gibson, P.R., & Burkholder, G.J. (1997). Sexual assertiveness scale (SAS) for women: Development and validation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 790-804.
- Mulder, J. (2008). *Use it or loose it. Music preferences and uses related to psychosocial functioning among adolescents and young adults*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Murnen, S.K., & Kohlman, M.H. (2007). Athletic participation, fraternity membership, and sexual aggression among college men: A meta-analytic review. *Sex Roles*, 57, 145-157.
- Murnen, S.K., Wright, C., & Kaluzny, G. (2002). If 'boys will be boys', then girl will be victims? A meta-analytic review of the research that relates masculine ideology to sexual aggression. *Sex Roles*, 46, 359-375.

- O'Sullivan, L.F., & Allegeier, E.R. (1994). Disassembling a stereotype: Gender differences in the use of token resistance. *Journal of Applied Social Psychology, 24*, 1035–1055.
- O'Sullivan, L.F., Meyer-Bahlburg, H.F.L., & McKeague, I.W. (2006). The development of the sexual self-concept inventory for early adolescent girls. *Psychology of Women Quarterly, 30*, 139–149.
- Price, E.L., & Byers, E.S. (1999). The attitudes towards dating violence scales: Development and initial validation. *Journal of Family Violence, 14*, 351–375.
- Salter, D., McMillan, D., Richards, M., Talbot, T., Hodges, J., Bentovim, A., Hastings, R., Steveson, J., & Skuse, D. (2003). Development of sexually abusive behaviour in sexually victimized males: A longitudinal study. *Lancet, 361*, 471–476.
- Sears, H.A., Byers, E.S., & Price, E.L. (2007). The co-occurrence of adolescent boys' and girls' use of psychological, physical, and sexually abusive behaviours in their dating relationships. *Journal of Adolescence, 30*, 487–504.
- Spitzberg, B.H. (1999). An analysis of empirical estimates of sexual aggression victimization and perpetration. *Violence and Victims, 14*, 241–260.
- Sprecher, S., Hatfield, E., Cortese, A., Potapova, E., & Levitskaya, A. (1994). Token resistance to sexual intercourse and consent to unwanted sexual intercourse: College students' dating experiences in three countries. *The Journal of Sex Research, 32*, 125–132.
- Testa, M., & Dermen, K.H. (1999). The differential correlates of sexual coercion and rape. *Journal of Interpersonal Violence, 14*, 548–561.
- Testa, M., VanZile-Tamsen, C., & Livingston, J.A. (2007). Prospective prediction of women's sexual victimization by intimate and nonintimate male perpetrators. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 75*, 52–60.
- Teten, A.L., Ball, B., Valle, L.A., Noonan, R., & Rosenbluth, B. (2009). Considerations for the definition, measurement, consequences, and prevention of dating violence victimization among adolescent girls. *Journal of Women's Health, 18*, 923–927.
- Timmerman, G. (2005). A comparison between girls' and boys' experiences of unwanted sexual behaviour in secondary school. *Educational Research, 47*, 291–306.
- Vanwesenbeeck, I., Van Zessen, G., Ingham, R., Jaramazovic, E., & Stevens, D. (1999). Factors and processes in heterosexual competence and risk: An integrated review of evidence. *Psychology and Health, 14*, 25–50.
- Watson, D., Clark, L.A., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology, 54*, 1063–1070.
- Ward, L.M. (2003). Understanding the role of entertainment media in the sexual socialization of American Youth: A review of empirical evidence. *Developmental Review, 23*, 347–388.
- Wiederman, M.W. (1993). Demographic and sexual characteristics of nonresponders to sexual experience items in a national survey. *Journal of Sex Research, 30*, 27–35.
- White, J.W. (2009). A gendered approach to adolescent dating violence: Conceptual and Methodological issues. *Psychology of Women Quarterly, 33*, 1–15.
- White, J.W., Donat, P.L.N., & Humphrey, J.A. (1996). An examination of the attitudes underlying sexual coercion among acquaintances. *Journal of Psychology & Human Sexuality, 8(1/2)*, 27–47.
- White, J.W., Kadlec, K.M., & Sechrist, S. (2006). Adolescent sexual aggression within heterosexual relationships. In H.E. Barbaree & W.L. Marshall (Eds.), *The Juvenile Sex Offender (2nd edition)*, (pp. 128–147). New York: Guilford.
- White, J.W., McMullin, D., Swartout, K., Sechrist, S., & Gollehon, A. (2008). Violence in intimate relationships: A conceptual and empirical examination of sexual and psychical aggression. *Children and Youth Services Review, 30*, 338–351.
- WHO (2002). *World report on violence and health: summary*. Geneva: WHO.

Young, B.J., & Furman, W. (2008). Interpersonal factors in the risk for sexual victimization and its recurrence during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, *37*, 297–309.

Zurbriggen, E.L. (2009). Understanding and preventing adolescent dating violence: The importance of developmental, socio-cultural, and gendered perspectives. *Psychology of Women Quarterly*, *33*, 30–33.

BIJLAGE 1: RISICO- EN BESCHERMINGSFACTOREN VOOR HET MEEMAKEN VAN GRENSOVERSCHRIJDENDE SEKSUELE ERVARINGEN

	verbaal	situatie	dwang	direct	media
<i>Sociaal- demografische kenmerken</i>					
geslacht	•		•	•	•
leeftijd					•
opleiding					
ethniciteit					
religie			•		
seksuele oriëntatie		•		•	
<i>Achtergrond en gedrag</i>					
stedelijkheid woonplaats					
eenoudergezin				•	
alcoholgebruik		•			
drugsgebruik		•			
voorkeur voor rockmuziek		•			
voorkeur voor urban muziek					
voorkeur voor volwassen muziek					•
tv kijken					•
internetten			•	•	
porno kijken		•			
gewelddadige porno kijken			•		
vaste partner					
hoeveelheid partners	•	•	•	•	•
leeftijd eerste keer seks	•				
ooit onenightstand		•			
ooit ruilseks actief	•	•			
ooit ruilseks passief					
ooit seks met internetpartner		•	•		•
<i>Attitudes en motieven</i>					
attitude seksuele dwang		•			
seksuele eigenwaarde			•		
seksueel sensatie zoeken					
seks om goedkeuring vrienden					
seks om coping					
seks om zelfbevestiging					
seks om opwinding					
seks om intimiteit					
seks om goedkeuring partner		•			
relatiegericht seksueel zelfbeeld				•	
<i>Seksuele en relationele vaardigheden</i>					
seks kunnen initiëren					
seks kunnen weigeren	•				•
symbolisch verzet	•	•		•	
meegaan in ongewenste seks	•	•		•	
<i>Sociale context</i>					
sociale integratie				•	•
urban jongerencultuur					
alternatieve jongerencultuur					
vrije tijd met vrienden					
band met ouders	•		•	•	

• = factor heeft significante relatie met het meemaken van de desbetreffende vorm van grensoverschrijdende seks

**BIJLAGE 2: RISICO- EN BESCHERMINGSFACTOREN VOOR HET VERTONEN VAN
GRENSOverschrijdende seksuele gedragingen**

	verbaal	situatie	dwang	direct	media
<i>Sociaal-demografische kenmerken</i>					
geslacht	•	•		•	•
leeftijd	•			•	
opleiding				•	•
ethniciteit			•		
religie					
seksuele oriëntatie				•	
<i>Achtergrond en gedrag</i>					
stedelijkheid woonplaats					
eenoudergezin					
alcoholgebruik		•			•
drugsgebruik					
voorkeur voor rockmuziek					
voorkeur voor urban muziek	•				
voorkeur voor volwassen muziek					•
tv kijken				•	•
internetten		•		•	
porno kijken					
gewelddadige porno kijken		•	•		
vaste partner					
hoeveelheid partners	•				
leeftijd eerste keer seks		•			
ooit onenightstand		•			
ooit ruilseks actief					
ooit ruilseks passief					
ooit seks met internetpartner					•
<i>Attitudes en motieven</i>					
attitude seksuele dwang		•		•	•
seksuele eigenwaarde			•		
seksueel sensatie zoeken	•		•	•	•
seks om goedkeuring vrienden				•	
seks om coping					•
seks om zelfbevestiging		•			
seks om opwinding					
seks om intimiteit					
seks om goedkeuring partner					
relatiegericht seksueel zelfbeeld					
<i>Seksuele en relationele vaardigheden</i>					
seks kunnen initiëren	•				
seks kunnen weigeren	•				
symbolisch verzet	•	•		•	
meegaan in ongewenste seks					
<i>Sociale context</i>					
sociale integratie					
urban jongerencultuur					
alternatieve jongerencultuur					
vrije tijd met vrienden					
band met ouders				•	

• = factor heeft significante relatie met het vertonen van de desbetreffende vorm van grensoverschrijdende seks

BIJLAGE 3: REACTIES VAN JONGEREN OP HET INVULLEN VAN DE VRAGENLIJSTEN

Aan het eind van de derde vragenlijst is de jongeren een aantal vragen voorgelegd over hoe zij hun deelname aan het onderzoek hebben ervaren. De percentages jongeren die het (helemaal) met de stellingen eens waren, worden vermeld in Tabel 20.

Tabel 20. Reacties van jongeren op het invullen van de vragen (n = 889)

	% (helemaal) eens
Ik kreeg nare gedachten over dingen die ik heb meegemaakt door de vragen	16.5
Ik werd somber van de vragen	16.5
Ik werd verdrietig van de vragen	7.8
Ik heb behoefte aan hulp of steun door de vragen	2.4
Ik heb hulp gezocht naar aanleiding van de vragen	1.9
Ik vond het fijn mijn mening te kunnen geven	75.9
Ik vond het een opluchting mijn ervaringen te kunnen delen	28.7
Ik vind het belangrijk dat dit soort onderzoek wordt gedaan	89.2
Ik vind het belangrijk dat jongeren nu zelf kunnen zeggen wat zij van seks vinden	93.1

Het overgrote deel van de jongeren onderschreef het belang van onderzoek. Zij vonden het belangrijk dat jongeren nu zelf konden zeggen wat ze vonden en wat hun ervaringen waren (93.1%). Ze vonden het ook belangrijk dat dit onderzoek werd uitgevoerd (89.2%). Dit kwam niet alleen uit deze stellingen naar voren. Aan het einde van de eerste vragenlijst was er ruimte voor opmerkingen die jongeren nog hadden. Jongeren gaven hier ook aan het prettig te vinden om mee te doen aan het onderzoek, bijvoorbeeld omdat ze iets kwijt konden waar ze niet vaak over praatten ('Dit soort onderzoeken zou veel vaker moeten komen. Ik heb alles open en eerlijk vertelt en dat voelde SUPER! Fijn dat het anoniem was') of dat de enquête ze aan het denken had gezet ('Dit onderzoek heeft me toch wel aan het denken gezet, dat je nooit dingen tegen je zin moet doen. En niks moet aantrekken wat anderen van je zullen vinden. En dat je dingen moet doen waarbij jij je goed voelt.'). Veel jongeren maakten ook van de gelegenheid gebruik aan te geven dat ze belang hechtten aan waardevrij onderzoek naar seksualiteit onder jongeren ('Publiceer in de media eerlijk, alleen de feiten en a.u.b. zonder mening!'). Zij herkenden zich bijvoorbeeld niet in het beeld dat er van jongeren bestaat ('Ik wil alleen nog even zeggen dat ik het heel goed vind dat er op deze manier ook een kans is voor de jongeren om hun mond hierover open te doen. Vooral omdat het anoniem is. Ik hoor zo vaak ouderen zeuren over hoe jongeren met seks om gaan, terwijl ik een vaste vriend heb (ik heb al langer met hem dan een jaar) en ik alleen met hem seks heb gehad. Daarbij heeft hij 5 maanden moeten wachten op die seks, omdat ik er niet klaar voor was, en hij wachtte. In de ogen van de meeste ouderen uit mijn buurt, bestaan die jongens niet meer, en kunnen meisjes geen nee zeggen. Daar ben ik het niet mee eens. We kunnen best nee zeggen. En oké, het is wel zo dat er jongens rondlopen die een nee niet accepteren, ik ben er wel eens een paar tegen gekomen, maar ik denk dat er meer jongens zijn, die deze nee wél respecteren. Heel goed dus om de jongeren zodoende hun mening hierover te laten weten!'). Ook voelden veel jongeren zich eerder niet gehoord ('Ik vind het fijn dat er ook eens aan jongeren zélf wordt gevraagd hoe zij seks ervaren en hoeveel hoe vaak en wanneer zij het doen, in plaats van dat iedereen er zelf maar een oordeel over geeft!') en stoorden zij zich aan de berichtgeving in de media over jongeren en seksualiteit ('Is goed na al die commotie rondom de docu sex sells enzo... Zo komt er tenminste een goed beeld over jongeren.'). Betrokkenheid van jongeren bleek ook uit de vele verzoeken om op de hoogte te worden gehouden van de uitkomsten ('Ik vind het heel goed dat jullie zulke vragenlijsten maken maar ik vraag me af wat er altijd uit die testen komt. Zou leuk zijn als je dat te weten krijgt van het algemene overzicht.') of tips die jongeren ons gaven voor vervolgonderzoek ('Misschien is het leuk om ook onderzoek te doen (mocht ik niet met een oude idee komen), met de vraag hoe jongeren over seks denken die nog maagd zijn..').

Naast deze positieve geluiden gaven jongeren ook wel aan dat het onderzoek nare gedachten (16.5%), somberheid (16.5%) of verdriet bij hen oproept (7.8%). De impact van het afnemen van vragenlijsten over grensoverschrijdende seksuele ervaringen moet niet worden onderschat. Het beantwoorden van vragen over negatieve ervaringen op seksueel gebied liet respondenten niet onberoerd. Sommige jongeren hadden naar aanleiding van de vragen behoefte aan hulp of steun (2.4%, oftewel 21 jongeren). Via de site konden zij ook contact opnemen met verschillende hulpverleners. Van de 21 jongeren die behoefte hadden aan hulp, hadden 7 jongeren ook daadwerkelijk hulp gezocht naar aanleiding van het onderzoek. Maar ook onder jongeren die aangaven een hulpbehoefte te hebben, werd de noodzaak van dit soort onderzoeken wel onderschreven (van de 21 jongeren met hulpbehoefte vonden 12 jongeren het een opluchting om hun ervaring te kunnen delen, 17 vonden het fijn om hun mening te kunnen geven en 20 van de 21 jongeren vonden het belangrijk dat jongeren zelf konden zeggen wat ze vinden van seks).

Bij het interpreteren van de positieve evaluatie van het meedoen aan onderzoek moet wel bedacht worden dat deze afkomstig is van de jongeren die alle drie de lijsten hebben ingevuld. Jongeren die zijn afgehaakt, zullen minder positief denken over het onderzoek. Desalniettemin lijkt de onderzoekstitel 'Laat je nu horen!' veel jongeren uit het hart gegrepen. Ze willen zich laten horen op dit gebied, zij willen hun mening kenbaar maken en meedoen in onderzoek en het maatschappelijk debat. Zij willen door middel van hun ervaringen laten weten wie zij zijn, wat hun mening is en wat zij en hun vrienden zoal meemaken. Onderzoek naar seksuele gezondheid van jongeren wordt niet alleen door onderzoekers en interventiewerkers aangemoedigd, maar ook door jongeren zelf. Voor hen is het dan belangrijk dat zij op de hoogte gehouden worden van de uitkomsten, anoniem blijven, ergens terecht kunnen met een eventuele hulpvraag, dat ze hun eigen mening kunnen geven en dat die dan ook benut en ongekleurd wordt gebruikt in het maatschappelijke debat rondom seksualiteit.